

**Juridiska Fakulteten
vid
Lunds Universitet**

**Bortom allt rimligt tvivel?
Bevisvärdering i brottmål**

Av: Eleonor Dahlstedt

**Examensarbete i Straff- och Processrätt 20 poäng
Handledare: Per Ole Träskman
Vårterminen 1999**

Innehåll

1 FÖRORD	3
2 FÖRKORTNINGAR	4
3 INLEDNING	5
3.1 Syfte och metod	5
3.2 Avgränsningar och disposition	5
4 BEVISVÄRDERINGSMETODER	7
4.1 Inledning	7
4.2 Värdeметoden	7
4.2.1 Värdet av ett bevisfaktum	7
4.2.2 Det sammanvägda bevisvärdet av flera bevisfakta	10
4.2.2.1 Kedjefallet	10
4.2.2.2 Samverkansfallet	10
4.2.2.3 Motverkansfallet	11
4.2.3 Eliminationsbevis	12
4.2.4 Strukturala bevis	12
4.3 Temametoden	14
4.4 Värdeметoden eller Temametoden?	16
4.4.1 Stening	16
4.4.2 Lindell	18
4.5 Hypotesметoden	21
4.5.1 Varför inte frekvensteorier?	21
4.5.2 Metodvalet	22
4.5.3 Hypotesметodens utformning	25
4.6 Den Induktiva metoden	27
4.6.1 Varför inte matematisk sannolikhet?	27
4.6.2 Den Induktiva metoden utformning	28
5 RÄTTSFALLSANALYS	29
5.1 Metodval	29
5.2 Palmerättegångarna	31
5.2.1 Åklagarens hypotes	31
5.2.2 Försvarhypotesen	32
5.2.3 Vittnen i målet	33
5.2.4 Tingsrättens bedömning	42
5.2.5 Hovrättens bedömning	43
5.2.6 Analys - finns det en rimlig alternativ hypotes?	48

5.3 Malmö-målet	50
5.3.1 Åklagarens hypotes	50
5.3.2 Försvarshypotes	51
5.3.3 Vittnen i målet	52
5.3.4 Tingsrättens bedömning	62
5.3.5 Hovrättens bedömning	63
5.3.6 Analys - finns det en rimlig alternativ hypotes?	65
5.4 Lindome-fallet	67
5.4.1 Åklagarens hypotes	67
5.4.2 Försvars-hypoteserna	68
5.4.3 Vittnen i målet	70
5.4.4 Tingsrättens bedömning	72
5.4.5 Hovrättens bedömning	73
5.4.6 Analys - finns det en rimlig alternativ hypotes?	75
6 SAMMANFATTNING	78
7 LITTERATURFÖRTECKNING	80
8 RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	81

1 Förord

Detta arbetet behandlar bevisvärdering i teori och praktik. Mitt intresse för detta område väcktes då jag tidigare under min utbildning kom i kontakt med det mål som i detta arbetet har kallats Malmö-målet. I detta mål meddelade Tingsrätten en friande dom medan Hovrätten fällde, trots att de hade tillgång till i allt väsentligt samma material. Frågan var om det fanns ett rimligt tvivel angående den tilltalades skuld. Jag ställde mig då frågorna: Vad innebär detta begrepp? När finns det ett rimligt tvivel? Vad skapar detta tvivel? Dessa frågor och liknande blev upptakten till vad som kom att utmynna i det här arbetet.

Att skriva detta arbete har varit en rolig och lärorik period och jag vill tacka Per Ole Träskman som har varit min handledare. Ett speciellt tack vill jag också rikta till Eva-Lena Ericsson för hennes hjälp med korrekturläsning samt för de värdefulla synpunkter hon lämnat angående detta arbete. Sist men inte minst vill jag också tacka Sören Eriksson för den hjälp han bistått mig med.

Göteborg 1999-03-31

2 Förkortningar

BrB	Brottsbalken
CA	Christian Alm
CP	Christer Pettersson
DTM	Den tilltalade i Malmö-målet
EO	Ernst Olsson
GS	En av "mc-killarna"
HD	Högsta Domstolen
HL	Henrik Lauer
HovR	Hovrätten
JF	Jimmie Forsberg
LL	Tilltalad i Lindome-fallet (endast i TR)
LP	Lisbeth Palme
OP	Olof Palme
PE	Den andre av "mc-killarna"
PL	Tilltalad i Lindome-fallet
RB	Rättegångsbalken
SKL	Statens Kriminaltekniska Laboratorium
SPP	Sven Peter Petersson
TR	Tingsrätten

3 Inledning

3.1 Syfte och metod

Syftet med detta arbete är att försöka visa varför två olika instanser kan döma olika på i stort sett samma material (vad avser grova brott) samt vad användandet av en vald bevisvärderingsmetod skulle kunna ha för betydelse för utgången i olika mål. För att försöka se vad det är som gör att den ena instansen finner ett rimligt tvivel medan den andra instansen konstaterar att den tilltalades skuld är ställd utom allt rimligt tvivel har jag använt mig av tre brottmål, som alla avser åtal för grova brott. Vittnesuppgifter har redovisats utförligt och syftet med detta är att läsaren själv skall kunna bilda sig en uppfattning om vad som har legat till grund för bevisvärderingen i de olika målen. Det har inte varit min avsikt att försöka ”lösa” de fall jag valt att titta på utan att försöka se vari skillnaden ligger. Jag har också undersökt fyra olika bevisvärderingsmetoder. Efter att ha studerat dessa har jag valt att använda mig av en av dem. Syftet med detta har varit att visa vad användandet av den valda bevismetoden skulle kunna ha för betydelse för utgången i de olika målen.

3.2 Avgränsningar och disposition

Jag har, med tanke på arbetets omfattning, varit tvungen att lämna delar utanför som annars hade förtjänat en plats här. Jag har inte behandlat frågan om bevisbörda och endast kort berört frågan om beviskrav. Jag har vidare endast haft en inriktning på grova brottmål.

Bevisvärderingsmetoderna är inte på något vis fullständigt behandlade utan endast behandlade till den grad som krävs för ett sådant här arbete. Då jag inte har haft tillgång till förundersökningsmaterial och då jag inte själv besökt någon av rättegångarna är rättsfallsanalyserna gjorda utifrån de uppgifter som framkommer i domarna. Inte heller redogörs för de intressanta och mycket speciella problem som finns vid utvärdering av vittnesmål. I detta avseende skulle jag vilja hänvisa till Smith¹, som i sin bok behandlar vittnesbeviset. Hon behandlar bl a den påverkan som situationen att vittna i en domstol kan ha på ett vittne. Identifikation av personer är behäftat med många svårigheter och även detta behandlas av Smith.

Arbetet är upplagt på så vis att först behandlas fyra olika bevisvärderingsmetoder i kapitel 4. Dessa metoder är Värdeметoden, Temametoden. Hypotesmetoden och den Induktiva metoden. Redovisningen

¹ Smith, E., Vidnebeviset.

av dessa olika metoder innebär att deras främsta företrädares åsikter har förts fram. Dessa företrädare är Ekelöf, Bolding, Diesen respektive Cohen. När det gäller Värdeметoden och Temametoden har en liten jämförelse gjorts mellan dessa, där har Stenings och Lindells synpunkter redovisats. I kapitel 5 sker en rättsfallsanalys. Denna del inleds med en förklaring till varför jag valt att använda mig av en viss bevisvärderingsmetod, den sk Hypotesmetoden. De rättsfall som behandlas därefter är Palmerättegångarna, ett mindre känt mål från Malmö som jag har valt att i detta arbete kalla Malmö-målet samt Lindome-fallet. Rättsfallen har behandlats enligt i stort sett samma mönster. Först redovisas åklagarens inställning följt av den/de tilltalade berättelser. Vittnesuppgifterna i målet redovisas därefter relativt utförligt. Detta följs av en sammanställning av först Tingsrättens bedömning och sedan av Hovrättens bedömning. Nästföljande del är en analys av målet i fråga och arbetet avslutas med en sammanfattning av det totala arbetet.

4 Bevisvärderingsmetoder

4.1 Inledning

Det finns ingen lagstadgad bevisvärderingsmetod i Sverige idag men i litteraturen finns mycket skrivet om bevisvärdering. Jag kommer i det följande att behandla fyra olika bevisvärderingsmetoder. En av dessa metoder kommer jag sedan att använda mig av vid rättsfallsanalyserna som finns i kapitel 5. I doktrinen har de två främsta bevisvärderingsmetoderna varit Värdeметoden och Temametoden varför de givits relativt stort utrymme i detta arbete. De två övriga metoderna är Hypotesmetoden och den Induktiva metoden.

Detta arbete kretsar kring det beviskrav som används vid brottmål i svenska domstolar idag dvs att den tilltalades skuld ska vara ställd bortom rimligt tvivel. Man får anta att det har funnits ett visst inflytande i detta avseende från t ex USA där man talar om reasonable doubt.

4.2 Värdeметoden²

4.2.1 Värdet av ett bevisfaktum

Ekelöf förespråkar den s k Värdeметoden och jag skall nedan i stora drag beskriva denna metod för bevisvärdering.

Ekelöf anser att vittnesbeviset, som är det vanligaste beviset, skall granskas som en bevisedja. De olika leden i denna bevisedja skall bedömas vart och ett för sig. För att fastställa bevisvärdet för de olika leden används olika s k hjälpfakta och därtill hörande erfarenhetssatser. Exempel på sådana hjälpfakta är: synförmåga, avståndet till brottsplatsen och uppmärksamhetens inriktning. Det är viktigt att ha i åtanke att det behövs olika hjälpfakta beroende av vilket led i bevisedjan det är som skall bevisvärderas³.

Vad kan då anses vara en erfarenhetssats? För att kunna besvara denna fråga tar jag hjälp av ett exempel som Ekelöf använder⁴: ”Under ett slagsmål, var flera personer deltog, slogs en av kombattanterna ner och fick allvarliga skador. En av de andra åtalas härför, men denne förnekar att det var han som misshandlade målsägande. Åklagarens viktigaste bevis är ett vittne, som på avstånd iakttog kalabaliken.”. Bevisedjan skulle se ut enligt följande:

² Detta avsnitt är baserat på Ekelöf, Rättegång, 4:e häftet, 6:e upplagan

³ Ekelöf, s 126

⁴ Ekelöf, s 123-124

Domarens iakttagelse av vad vittnet säger - vittnets utsaga - vad vittnet menat härmed - vittnets minnesbild - vittnets iakttagelse av misshandeln - att det var den tilltalade som slog ner målsägande. Ekelöf använder sig av det sista ledet för att illustrera vad en erfarenhetssats kan vara⁵. Det är från vittnets iakttagelse av misshandel som man sluter sig till hur den aktuella misshandeln har gått till. Erfarenhetssatsen i detta fall skulle då utgöras av att våra iakttagelser i en dylik situation i många fall är korrekta. Denna erfarenhetssats är inte värd så mycket vid bevisvärderingen eftersom bedömningen skall ske av iakttagelsens bevisvärde i det aktuella fallet. Denna erfarenhetssats är vad Ekelöf kallar en vag frekvenssats och sådana frekvenssatsar visar ofta bara på en ensidig sannolikhet. Det man kan säga är att A normalt leder till B. Vad man däremot inte vet är hur ofta som det förekommer undantag. Det behövs fler hjälpfakta för att någorlunda kunna bestämma bevisvärdet⁶. Det är viktigt att ha i åtanke att effekten av ett hjälpfaktum är beroende av vilka andra hjälpfakta som föreligger. Ekelöf skiljer på positiva och negativa hjälpfakta. Innan en utredning startat har man kanske inte tillgång till några hjälpfakta alls och det innebär att bevisvärdet i detta läge är lika med noll. När utredningen i målet kommit igång och en del hjälpfakta har hittats är bevisvärdet till en början lågt även om det rör sig om positiva hjälpfakta. Framkommer det under den vidare utredningen negativa hjälpfakta sänks bevisvärdet och hittar man inte några negativa hjälpfakta leder detta till att bevisvärdet förstärks. Detta har att göra med vad Ekelöf kallar bevisningens robusthet⁷. Görs inte en noggrann utredning har detta en negativ inverkan på bevisvärdet eftersom det då kan finnas negativa hjälpfakta som talar emot vad som utredningen gett vid handen. En frekvenssats kan avse bevistemats vanlighet/ovanlighet inom en population av liknande företeelser. Ekelöf skriver att bevistemat kan ha en viss ursprungssannolikhet innan någon bevisning upptagits, dock baseras denna ursprungssannolikhet på en erfarenhetssats som grundar sig på tidigare undersökningar eller på livserfarenhet. Detta innebär att om ursprungssannolikheten är mycket låg visar det på att dylika företeelser är mycket ovanliga i den föreliggande populationen. (Ekelöf påpekar särskilt att man inte skall ta hänsyn till ursprungssannolikheten vid värdering av det tilltalades berättelse⁸. Däremot kan ursprungssannolikheten bli intressant vid värdering av s k strukturala bevis).

Ursprungssannolikheten måste grundas på ett visst kunskapsmaterial. Detta kunskapsmaterial hämtas normalt från vad vi kallar livserfarenhet men det kan också inhämtas via en statistisk undersökning av bevistemats vanlighet. Där en sådan undersökning finns kan den användas som stöd för ursprungssannolikhetens storlek. Exempel på en sådan statistisk undersökning kan enligt Ekelöf vara kriminalregistret⁹.

När det gäller att värdera en bevisedja så måste varje led bedömas för sig och detta sker enligt Ekelöf genom en diskursiv analys. Dessa analyser

⁵ Ekelöf, s 127

⁶ Ekelöf, s 127

⁷ Ekelöf, s 128

⁸ Ekelöf s 129

⁹ Ekelöf s 130

ligger sedan till grund för bedömningen av hela bevisskedjan, en bedömning som enligt Ekelöf måste ske intuitivt. I de fall man har att göra med flera olika hjälpfakta, både positiva och negativa, som påverkar varandra måste de bedömas som en totalitet enligt Ekelöf¹⁰. Då en bedömning av hela materialet endast kan göras intuitivt kan man inte i detalj ange hur man kommit fram till sin slutsats. Detta innebär att det är viktigt att först ha bildat sig en uppfattning om de enskilda bitarna i det material som ligger till grund för intuitionen.

I det tidigare använda exemplet utgörs beviset av bevisfaktum (dvs iakttagelsen) jämte tillhörande hjälpfakta. Vad är det som egentligen har bevisats? Det som har bevisats är att bevistemat (misshandeln) har *orsakat* bevisfaktumet (iakttagelsen). Ekelöf uttrycker detta som att en iakttagelse är riktig om man i efterhand kan konstatera att det som verkligen har hänt var en nödvändig betingelse för att iakttagelsen fått just det innehåll den har. Ekelöf anser att vittnets iakttagelse är en *verkan* av bevistemat.

Vidare anser Ekelöf att ett sannolikhetspåstående om en konkret företeelse måste refereras till hur vanlig denna är inom en viss population av likartade förhållanden. Om man antar att man har en population om 100 bevissituationer, som helt överensstämmer med den bevissituation vi har att bedöma. Om bevisvärdet då är $\frac{3}{4}$ innebär detta att misshandel har orsakat iakttagelsen i 75 fall. I de övriga 25 fallen måste beviset ha orsakats av något annat än bevistemat. Detta innebär att bevisningen också skulle förmedla kausalförhållandets (d v s att misshandeln har orsakat iakttagelsen) osannolikhet. I praktiken är det dock omöjligt att fastställa ett visst bevisvärde utan man stannar för ett visst minimivärde och det innebär att det därutöver finns en viss osäkerhetsmarginal där bevistemat möjligtvis kan ha orsakat beviset. Med andra ord så visar de återstående 25 fallen på osäkerheten om hur det förhåller sig angående kausalsambandet. Detta ger vid handen att det är också omöjligt att fastställa hur osannolikt det är. I vissa av dessa 25 fall har bevistemat orsakat iakttagelsen och i de övriga är så inte fallet, men det går inte att fastställa i vilka fall. Detta resonemang avser sannolikheten för kausalförhållandet och det är viktigt att skilja detta från sannolikheten för bevistemat. I de 75 fallen så måste bevistemat föreligga dvs att den tilltalade har orsakat misshandeln. Detta kan sägas eftersom att om något har orsakat något så måste det självt ha existerat. I de återstående 25 fallen kan man inte uttala sig om bevistemats existens. Det kan bland dessa 25 fall föreligga fler fall där bevistemat existerat än där detta har orsakat beviset. D v s att misshandeln har ägt rum men att vittnesbeviset har orsakats av andra faktorer. Detta skulle leda till att om bevisvärdet är $\frac{3}{4}$ så föreligger bevistemat med minst 75% sannolikhet. Det är alltså viktigt att ha i åtanke att det faktum att bevistemat är vanligt förekommande inte ökar sannolikheten för kausalförhållandet mellan bevistemat och vittnesbeviset. Detta innebär enligt Ekelöf¹¹ att bevistemats ursprungssannolikhet inte påverkar det kausalt betingade bevisets bevisvärde.

¹⁰ Ekelöf, s 131-132

¹¹ Ekelöf, s 138

Vidare påpekas att statistik kan vara till hjälp för att uppskatta bevisstemats ursprungssannolikhet men det är viktigt att man i det aktuella fallet litar till de hjälpfakta som föreligger. Ekelöf skriver att bevisvärdet är måttet på vår kunskap om bevisstemats existens och bevisstemats sannolikhet motsvarar graden av vår övertygelse om att bevisstemat existerat. (Men det är då viktigt att tänka på att det är inte denna övertygelse som bestämmer sannolikheten utan den bestäms av bevisets styrka.).

4.2.2 Det sammanvägda bevisvärdet av flera bevisfakta¹²

Ekelöf tar vidare upp det sammanvägda värdet av flera bevisfakta¹³ och detta delar han upp i tre fall: kedjefallet, samverkansfallet och motverkansfallet. Jag skall nedan kortfattat behandla dessa tre olika. Ekelöf använder sig av matematiska formler och dessa kommer jag endast till viss del att beröra.

4.2.2.1 Kedjefallet¹⁴

Ju fler led som en beviskedja innehåller, desto svagare är bevisningen för det slutliga ledet i denna kedja. Detta under förutsättning att varje led inte kan bevisas med fullständig säkerhet. Den s k kedjeformel som Ekelöf presenterar har till uppgift att minska risken för en överskattning av slutresultatet. En sådan överskattning beror ofta på att uppmärksamhet inriktas på det sista ledet, på bekostnad av att de föregående leden försummas.

4.2.2.2 Samverkansfallet¹⁵

I detta fall rör det sig om flera bevisfakta som var för sig har ett begränsat bevisvärde för samma bevisstema. Jag kommer här att behandla den formel som Ekelöf använder sig av för att bedöma det sammanlagda bevisvärdet. Om man förutsätter att A och B var för sig har ett bevisvärde på $\frac{3}{4}$ för C och att vi har 16 liknande bevissituationer skulle detta innebära följande; Det står klart att A bevisar C i 12 fall. Det är vidare givet att i vissa av dessa 12 fall bevisas C också av B. Detta får dock inte tillmätas någon betydelse vid bedömningen av det sammanvägda bevisvärdet. Eftersom A och B ses som oberoende av varandra måste man fördela de fall där C bevisas av B proportionellt på både de 12 fall där C bevisas av A och de återstående 4 fallen, med andra ord på alla 16 fallen. Det är av vikt att man inte dubbelräknar de fall där C bevisas av både A och B och detta skulle då innebära att B endast får en självständig verkan i endast 3 av de 4 fall där A

¹² Detta avsnitt finns med då jag anser att det har ett intresse i sig. Detta kommer inte att ges motsvarande behandling vid redovisningen av de övriga metoderna.

¹³ Ekelöf, s 141

¹⁴ Ekelöf, s 141-143

¹⁵ Ekelöf, s 143-147

inte verkat. Detta skulle leda till att det sammanvägda bevisvärdet av A och B för C blir 15/16.

Den praktiska betydelsen av denna samverkansformel är att motverka risken för underskattning. Att underskattning kan ske beror på att man ofta tänker i banor som att bevisvärdet för temat inte kan vara högre än det starkaste bevisets värde. Ekelöf anser att en sammanvägning av två vittnesmål som vart och ett för sig har bevisvärdet sannolikt skulle leda till att bevis temat blir styrkt och påpekar vidare att det inte är antalet bevis som är avgörande utan dessas bevisvärde.

Det är viktigt att inte låta två vittnesmål för samma bevis tema ömsesidigt förstärka varandra. Med andra ord får inte en viss omständighet användas både som bevis faktum och som hjälpfaktum för ett samverkande bevis faktum. Det är viktigt att tänka på att två bevis inte behöver vara beroende av varandra för det fall att samma negativa hjälpfaktum har betydelse för dem båda. Ett och samma hjälpfaktum kan användas vid bedömningen av varje vittnesmål.

4.2.2.3 Motverkansfallet¹⁶

I detta fall har man att göra med två motstående bevis tema. Det ena bevis temat förutsätter att det andra inte existerar, motsatsbevis.

Ett bevis tema för ett motsatsbevis behöver inte gå ut på att visa vad som verkligen hände utan behöver bara bevisa något som utesluter det åberopade händelseförloppet, t ex alibi bevisning. För det fall att motsatsbeviset är svagare än huvudbeviset kan det endast minska värdet för detta. Vad som krävs är en sammanvägning av dessa två bevis. Ekelöf presenterar en relativt komplicerad formel för att visa hur denna sammanvägning skall gå till. Denna motverkansformel skall första användas för att få fram hur mycket huvudbeviset försvagar motbeviset. Nästa steg blir att man tillämpar formeln en gång till för att fastställa hur det nedsatta motbeviset (det som framräknades i det 1:a steget) försvagar huvudbeviset..

Jag kommer här att begagna mig av ett exempel som Ekelöf presenterar¹⁷. Vid en tvist angående om ett visst avtal kommit till stånd eller inte påstår säljaren att köparen accepterat detta genom att vid anbudsfrågan ha nickat instämmande. Köparen nekar till detta och hänvisar till övriga omständigheter vid avtalsförhandlingen. De båda parterna har var sitt vittne som vittnar till deras respektive fördel. I exemplet kallas vittnesmålet till förmån för säljaren för A och att köparen nickat instämmande för C. Vittnesmålet till förmån för köparen kallas för B och att denna inte nickat för D. Antag att A:s bevisvärde för C är $\frac{3}{4}$ medan B:s bevisvärde för D är $\frac{1}{3}$. Enligt Ekelöf skall motverkansformeln i dylika fall användas enligt vad som sagts ovan och detta skulle få följande resultat.

$$\frac{1}{3} - \frac{1}{3} * \frac{3}{4} \geq \frac{1}{12}$$

¹⁶ Ekelöf, s 147-150

¹⁷ Ekelöf, s 148

Detta visar hur mycket huvudbeviset A försvagar motsatsbeviset B. Nästa steg bli att tillämpa formeln en gång till för att se hur det nedsatta motbeviset försvagar huvudbeviset.

$$3/4 - 3/4 * 1/12 \geq 11/16$$

Detta sätt att räkna kommer att lämna ett restvärde p g a att man inte tar hänsyn till hela den betydelse som tillkommer motsatsbeviset. Dock blir den justering som krävs av bevisvärdet mycket liten. Det sammanvägda bevisvärdet skulle i detta fall bli ca 2/3.

Det är alltså viktigt att man inte bortser från motbeviset på den grund att detta är mycket svagare än huvudbeviset. Det är inte heller möjligt att komma fram till det sammanvägda bevisvärdet för A genom att subtrahera 1/3 från 3/4. För att sammanvägningen skall bli korrekt måste alltså hela bevismaterialet värderas i ett sammanhang, detta leder till att bevisvärdet för D blir lägre än om B förekommit enbart för sig. Värt att uppmärksamma är också att om motsatsbeviset är starkare än huvudbeviset erhåller man ett bevisvärde för bevisets icke-existens.

4.2.3 Eliminationsbevis¹⁸¹⁹

Vad menas med ett eliminationsbevis? Om en tilltalad åberopar ett bevis för att visa att han har ett alibi och man inte kan negligera detta bevis har man att göra med ett motverkansfall. Kan dock åklagaren bevisa att alibit inte håller utan är uppdyktat blir detta ett eliminationsbevis. Detta eliminationsbevis blir ett ytterligare stöd för att den tilltalade är skyldig. Detta kan uttryckas på så vis att man genom att utesluta andra möjligheter än den som processen rör sig om kommer den senare att framstå som desto sannolikare.

Om man efter en ingående undersökning inte hittar något annat alternativ än det processen rör sig om kan denna frånvaro av motsatsbevis utgöra ett eliminationsbevis. Finns det ett svagt bevis för ett annat alternativ utgör detta ett motsatsbevis, inte ett eliminationsbevis.

4.2.4 Strukturala bevis²⁰²¹

Det finns bevis som inte är kausala utan som närmast får ses som strukturala. De används för att måla upp en bakgrund, ett mönster, en struktur som gör beviset förståeligt och därmed antagligt. Det finns en fara i att använda denna typ av bevis. Användningen av dessa kan leda till att något ser ut att passa in fast så inte alls är fallet. Man kan se den

¹⁸ Detta avsnitt finns med då jag anser att det har ett intresse i sig. Detta kommer inte att ges motsvarande behandling vid redovisningen av de övriga metoderna

¹⁹ Ekelöf, s 150-159

²⁰ Detta avsnitt finns med då jag anser att det har ett intresse i sig. Detta kommer inte att ges motsvarande behandling vid redovisningen av de övriga metoderna

²¹ Ekelöf, s 159-161

strukturella bevisningen som en form av indiciebevisning. Indicier leder inte fram till en kedja utan de verkar tillsammans sida vid sida. Det man då får att bedöma är ett frekvensförhållande, dvs hur vanligt det är att temat föreligger vid en dylik struktur. Man bör ha i åtanke att en struktural bevisning inte kan anses uppfylla beviskravet för objektiva gärningsmoment i brottmål. Vad beträffar det subjektiva rekvisitet anser Ekelöf att det är ofrånkomligt att använda strukturella bevis vid vissa brott²²

²² Ekelöf, s 161

4.3 Temametoden²³

Bolding skriver att man inte generellt kan beskriva bevisvärdering som något som skall leda till visshet beträffande relevanta fakta²⁴. Temametoden använder sig, liksom Värdeметoden, av begreppet erfarenhetssatser och Bolding skriver att varje bevisfaktum måste ses i belysningen av dessa erfarenhetssatser. Vidare framgår att dessa erfarenhetssatser skall appliceras på ett material som är så komplext som möjligt och att man också måste ta fantasin till hjälp för att hitta olika förklaringsgrunder²⁵. Fortsättningsvis pekar Bolding på att vi, när vi står inför en viss situation, har en benägenhet att generalisera. Vid den generaliseringen ser vi en fiktiv typsituation framför oss och kan göra uttalande av typen att: ”det är inte ofta något sådant händer i den situationen”. Vi har då, som Bolding uttrycker det, sagt någonting som har med frekvenser att göra. Är det inte det just p g a att vi anser att vi kan skönja ett frekvensförhållande som vi är benägna att notera att en viss hypotes i en viss situation ter sig tämligen osannolik. Bolding tänker sig att en hypotes har ett visst sannolikhetsvärde. Detta sannolikhetsvärde står då i direkt proportion till den antagna frekvensen i en fiktiv typsituation, i vilken man tänker sig att motsvarande problem skulle ha aktualiserats i ett större antal fall²⁶. Bolding beskriver Temametoden som en procedur varigenom man utnyttjar ett visst kunskapsmaterial för att på detta vis nå fram till ett sannolikhetsvärde för ett visst bevistema. Detta bevistema skall ses som en hypotes om ett faktum. Åklagarens gärningsbeskrivning är en hypotes som kan antas eller förkastas. De bevisfakta som finns i målet kan utgöra stöd för denna hypotes men samma bevisfakta kan ibland utgöra stöd för en alternativ hypotes. Denna hypotes kan t ex gå ut på att någon annan än den tilltalade har begått det aktuella brottet²⁷.

Det kanske lättaste sättet att beskriva Temametoden är att göra en jämförelse med Värdeметoden på det vis som Bolding gör och jag har anammat denna pedagogiska metod.

Som framgått av beskrivningen av Värdeметoden i det föregående skall relationen mellan bevistema och bevisfaktum bestämmas som ett kausalförhållanden. Avgörande blir då med vilken sannolikhet som temat har orsakat beviset. Vid användandet av Temametoden väljer man en annan väg. Man börjar, skulle jag vilja uttrycka det som, i andra änden.

Bevisfaktumet ses som det primära och som man tar som avstamp för att gå baklänges till ett bevistema. Bolding använder sig här av ett exempel som jag har valt att utnyttja även i denna framställning²⁸: Någon ringer till

²³ Avsnittet baseras på Bolding, Går det att bevisa

²⁴ Bolding, s 56

²⁵ Bolding, s 66-67

²⁶ Bolding, s 67

²⁷ Bolding, s 68

²⁸ Bolding, s 77

polisen och uppger att han har sett ett mord. Polisen har ingen tidigare kunskap om det påstådda mordet. Frågan blir då om samtalet, som är att betrakta som ett bevisfaktum, kan ge anledning till misstanke (låg grad av sannolikhet) om att ett mord (detta blir bevistemat) verkligen har inträffat. Använder man sig av Temametoden kan man i detta läge använda sig av samtalet som utgångspunkt för att ställa upp ett antal hypoteser, grundade på polisens erfarenheter. Dessa hypoteser ses i detta stadium som mycket vaga. Bolding påpekar här att det kanske inte alltid är meningsfullt att välja mellan Temametoden och Värdeметoden utan att det i dylika fall det kanske bästa är att kombinera de olika metoderna²⁹.

Den andra skillnaden mellan Temametoden och Värdeметoden är den betydelse som begynnelsesannolikheten ges. Jag skall även här använda mig av ett exempel som Bolding ger. Det rör sig om ett tvistemål där A kräver B på pengar för varor som denne köpt. B i sin tur bestrider betalning med hänvisning till att A har beviljat honom en tioårig kredit. Vid ett användande av Temametoden ger den omständigheten, att tioåriga krediter är ovanliga, en sorts begynnelsesannolikhet som i detta fall verkar negativt för B. Detta innebär att påståendet om att en tioårig kredit lämnats måste anses ha en låg grad av sannolikhet om inte andra bevisfaktum framkommer som stärker påståendet. Använder man sig av Värdeметoden får man i detta fall ställa sig frågan om en tioårig kredit har orsakat utsagan ifrån B om att en sådan förekommit. Frågan är då om den omständigheten att tioåriga krediter är ovanliga kan användas som ett hjälpfaktum vid bedömningen om det föreligger någon kausalitet. Som Bolding tolkar det blir, utifrån Värdeметodens perspektiv, det enklaste och mest konsekventa resonemanget att man lämnar begynnelsesannolikheten därhän³⁰.

Sista skillnaden mellan de båda metoderna som skall redovisas är relationen mellan begreppen osannolikhet och ovisshet. Om man ser med Temametodens ögon så leder det till att hög sannolikhet för ett alternativ innebär låg sannolikhet för det andra motstående alternativet. Vid ett användande av Värdeметoden så skall två sådana alternativ ses som fristående från varandra³¹. Detta innebär, som Bolding uttrycker det, att om sannolikheten för X antas vara 0,8 så säger detta inget om sannolikhetsgraden beträffande icke-X. Inom det kvarvarande utrymmet kan finnas både fall av X och icke-X. Sannolikhetsgraden 0,8 säger alltså inget om hur stor risken för misstag är när man uttalar sig i sannolikhetsfrågan. Bolding anser att detta är ett ohållbart resonemang³².

²⁹ Bolding, s 77

³⁰ Bolding, s 78

³¹ Bolding, s 86

³² Bolding, s 86

4.4 Värdeметoden eller Temametoden?

Andra författare har uttalat sig och tagit ställning för antingen Värdeметoden eller för Temametoden och jag skall nedan kortfattat redovisa Stenings och Lindells åsikter.

4.4.1 Stening³³

Anders Stening skriver att den kanske största bristen han ser hos Temametoden är att den inte lämna utrymme för ett adekvat uttryck för att ett åberopat bevisfaktum helt saknar betydelse. Han anser det felaktigt att säga att sannolikheten för temat i ett fall är noll bara för att ett åberopat bevis för det temat visar sig vara betydelselöst, temat kan ju ändå föreligga. Detta leder till att om man tar Temametoden som utgångspunkt kan man inte på ett tillfredsställande sätt uttrycka betydelsen för varje bevisfaktum för sig. Av detta följer då att man saknar en möjlighet att ställa krav på att det ska föreligga en relation mellan bevisfaktum och bevistema för att det skall föreligga ett bevisvärde³⁴.

Angående Värdeметoden skriver Stening att när man använder denna metod söker man sannolikheten för att bevisfaktum och bevistema står i en sådan relation till varandra att det förra orsakar det senare³⁵.

Bedömningen av sannolikhetsvärdet med hjälp av Temametoden skall vara optimal, med andra ord skall bedömningen bygga på allt tillgängligt och relevant material. Bedömningen av bevisvärdet skall enligt Temametoden inte ske mot en bestämd omständighet såsom fallet är vid bedömningen av sannolikheten för temat. Detta får till följd att det, vad avser Temametoden, saknas angivelse av vilket material som grundar bedömningen av sannolikheten för händelsen. Enligt Värdeметoden är det frågan om vad bevisningen bygger på, eller med andra ord varför beviset utgör ett stöd för temat, som är det centrala. Med hjälp av Värdeметoden kan man åsätta beviset ett värde från 0 till 1. Om temat ges sannolikhetsvärdet 0 innebär det, om man tillämpar Temametoden, att det är uteslutet att temat skall kunna föreligga. Om man tillämpat Värdeметoden betyder bevisvärdet 0 att det aktuella beviset inte stöder bevistemat men detta innebär ju inte att temat för den skall inte föreligga³⁶.

Stening nämner också något som han kallar negationsregeln och den innebär i korthet det följande. Sannolikheten för att en händelse inte ska inträffa är lika med 1 minus sannolikheten för att händelsen skall inträffa. Ex: om sannolikheten för temat är 0,8 blir sannolikheten för att temat inte föreligger 0,2. Bevisvärdet 0,8 ger inte något bestämt värde för sannolikheten för att temat föreligger utan visar endast att sannolikheten för att temat inte bevisas

³³ Avsnittet baseras på Stening, Bevisvärde

³⁴ Stening, s 35

³⁵ Stening, s 35

³⁶ Stening, s 36

av det föreliggande faktumet är 0,8. Detta kan med andra ord uttryckas som att man i det föregående fallet vet att temat inte föreligger i 2 fall av 10. I det senare fallet vet vi endast att i 2 fall av 10 bevisas inte temat av det aktuella beviset, men vi vet inget om sannolikheten för att själva bevis temat föreligger.

Den skillnad man kan se är att Värde metoden ger en möjlighet att använda självständiga värden för varje enskilt bevis³⁷.

Stening talar om begreppet erfarenhetssatser och för att illustrera hur de olika metoderna använder sig av dessa erfarenhetssatser tar han hjälp av ett exempel. En man hittas död i sin bil i ett stängt garage. Bilen är igång och mannen har dött till följd av den gas som fyllt garaget. Frågan är om det är ett självmord eller om mannen dör till följd av ett misstag. Temametoden arbetar sig fram genom materialet på ett vis som Stening beskriver som en kumulation av nya omständigheter. Denna kumulation leder till att det hela tiden tillkommer nya frekvenssatser och den senaste frekvenssatsen konsumerar de föregående. Den optimala erfarenhetssatsen, enligt Temametoden, är den som innefattar så många relevanta omständigheter som möjligt. Detta resonemang anser Stening ohållbart på den grunden att slut målet blir en unik situation som man inte tidigare kan ha erfärit. Stening menar att möjligheten att ha erfarenhet av en speciell situation minskar i takt med att antalet omständigheter som ingår i situationen ökar. På denna grund anser Stening att Värde metoden är att föredra eftersom enligt den måste varje enskild omständighets betydelse bedömas var för sig³⁸. Stening skriver att för att det ska vara möjligt för andra människor att ta ställning till en gjord bedömning måste denna avse en situation som inte är mer sammansatt och komplicerad än att flera kan ha erfarenhet av liknande situationer³⁹. Vad avser användandet av beviskedjor skriver Stening att det är viktigt att låta den osäkerhet som råder vid de olika värderingsskedena "följa med" ända till sluttemat. Då alla led i kedjan har ett visst mått av osäkerhet måste den slutliga osäkerheten vara beroende av antalet led i kedjan och den osäkerhet som varje sådant led ger upphov till⁴⁰.

³⁷ Stening, s 37

³⁸ Stening, s 41

³⁹ Stening, s 48

⁴⁰ Stening, s 61

4.4.2 Lindell⁴¹

Lindell tar i sin avhandling upp både Temametoden och Värdeметoden. Av avhandlingen framgår att han sluter sig till Temametoden. Lindell ställer sig kritisk till Värdeметoden och jag skall nedan redovisa delar av denna kritik. I avhandlingen ställs frågan huruvida det är förenligt med RB 35:1⁴² att ställa upp ett krav på kausalsamband på det sätt som Värdeметoden gör. I anledning av denna frågeställning tar Lindell upp ett exempel som jag valt att även ta upp här⁴³. Om man antar att en person är åtalad för ett rån och som bevis för att den tilltalade har befunnit sig på brottsplatsen åberopas att dennes plånbok upphittats där. Lindell pekar på att det inte finns en generell lag som säger att det faktum att man hittat någons plånbok alltid innebär att denna person har befunnit sig på platsen, dock finns det troligtvis en erfarenhetsats som säger att det i regel förhåller sig så. Värdeметoden frågar i detta fall efter hur sannolikt det är att fyndet på brottsplatsen orsakats av att den tilltalade befunnit sig där. För att utreda detta krävs att man tar hänsyn till övriga omständigheter i målet. Om ett kausalsamband inte kan bevisas med erforderlig styrka med hjälp av dessa omständigheter bör domaren, enligt Värdeметoden, bortse från detta bevis.

Antag nu att man vid utredningen inte finner några omständigheter som pekar på , eller motsäger att fyndet av plånboken orsakats av att den tilltalade befunnit sig på platsen. Antag vidare att det finns en erfarenhetsats som säger att om en persons egendom hittats på en plats så beror detta i sju fall av tio på att ägaren befunnit sig på platsen. Enligt Värdeметoden, lämnar detta oss i det läget att man inte lyckats styrka ett kausalsamband. Frågan blir då vilken betydelse som erfarenhetsatsen får för Värdeметodens sätt att resonera. Då kausalsambandet inte kunnat styrkas får detta till följd att man helt bortser från erfarenhetsatsen. Lindell anser att för det fall att man inte kan styrka ett kausalsamband bör domaren få falla tillbaka på den allmänna erfarenhetsatsen, speciellt om denna är stark. För det fall att det rör sig om en stark erfarenhetsats anser Lindell att dylika frekvenser bör utgöra en presumtion för kausalsamband i det aktuella fallet. Lindell skriver: ”Om A så B i 99 fall av 100, har vi en allmän frekvens som Värdeметoden betraktar med skepsis. Läger vi däremot till ett enda fall har vi att göra med en naturlag, ett kausalt samband, som Värdeметoden behandlar med aktning och respekt. Det är svårt att se att ett enda fall skall få en sådan stor betydelse för bevisvärderingens vidkommande.”⁴⁴.

Lindell skriver att i RB 35:1 har fastslagits principerna för den fria bevisprövningen. Detta stadgande måste enligt Lindell tolkas så att domaren skall beakta en omständighet oavsett om denna omständighet kan anses ha ett kausalsamband med temat eller inte. Vidare anser Lindell att ett krav på kausalsamband strider mot principen om den fria bevisprövningen på så vis att detta krav förringar värdet av viss bevisning och i vissa fall leder till att

⁴¹ Avsnittet baserat på Lindell, Sakfrågor och rättsfrågor

⁴² RB 35:1 - ”rätten skall efter en samvetsgrann prövning av allt, som förekommit, avgöra, vad i målet är bevisat.”

⁴³ Lindell, s 152-153

⁴⁴ Lindell, s 153

man helt skall bortse från beviset. Lindell påpekar att det är väsentligt att domaren försöker binda bevis till en omständighet men säger samtidigt att kravet på bindning inte får drivas så långt att bevis som saknar kausalsamband (eller anses uttrycka ett alltför vagt samband) förkastas. Enligt Lindell så kan detta synsätt leda till att man ställer orimliga krav på bevisningens kvalité⁴⁵.

Vad händer om man släpper kravet på kausalsamband? Leder detta till att skillnaden mellan Värde- och Temametoden utplånas? Lindell besvarar denna fråga nekande och påpekar att kvar finns den signifikanta skillnaden att man med hjälp av Värdeметoden inte får något besked om temats osannolikhet.

För att belysa detta hänvisar Lindell till Ekelöf som säger att om A bevisar B i 60 fall av 100, så vet vi inget om de resterande 40 fallen. Bland de resterande fallen kan finns fall där A kan bevisa B, men hur det egentligen ligger till i dessa 40 fall vet vi ingenting om. Det påståendet att vi inte får något besked om temats osannolikhet ter sig, för Lindell, egendomligt. Även här tänker jag använda mig av ett exempel som Lindell ställer upp. Om man har en (på grundval av induktion) uppställd frekvens som säger att hos åtta bilar av tio fungerar inte bilbältet, innebär detta att frekvensen också ger oss besked om att hos två bilar av tio fungerar inte säkerhetsbältena. Enligt Lindell bör det inte här föreligga någon principiell skillnad om frekvensen inte vilar på systematiska undersökningar utan grundas på livserfarenhet. Om man föreställer sig att en sådan vag erfarenhetssats kunde kontrolleras empiriskt, så skulle den också kunna ge oss besked om osannolikheten. Vad Värdeметoden, i enlighet med Lindell, söker göra är att genom bevisvärderingen finna sanningen som sådan (den absoluta sanningen), detta trots att metoden säger att vi inte skall söka sannolikheten för temat som sådan utan bevisfaktas bevisvärde för temat⁴⁶.

Lindell behandlar i vilket material som man skall söka temats sannolikhet. Sannolikheten skall sökas i det tillgängliga materialet och inget annat än detta. Med detta för ögonen anser Lindell det märkligt att man inte skulle få besked om temats osannolikhet. Om ett vittne påstått att han sett A på en viss plats och med hjälp av detta vittnesmål uppskattas bevisvärdet till 0.6. Om man uttrycker detta i frekvenstermer innebär detta att ett sådant vittnesmål är riktigt i 6 fall av 10 och oriktigt i de återstående 4 fallen. Vad avser temats absoluta existens så kan det givetvis vara så att det påstådda aldrig har inträffat även om bevisvärdet är så högt som 0.99 (eller tvärtom att det kan ha inträffat även om bevisvärdet är 0.01). Om domaren håller sig till att temats sannolikhet skall bedömas på vad som förekommit i målet och inget annat än detta, så får detta till följd att man också får besked om temats osannolikhet. Att man med hjälp av Värdeметoden inte kan få besked om temats osannolikhet beror, enligt Lindell, på att man inte betraktar det material som förts in i målet som det totala materialet. Om man betraktar det i målet införda materialet som det totala materialet skulle man inte behöva ta

⁴⁵ Lindell, s 155-156

⁴⁶ Lindell, s 156-158

hänsyn till något annat än detta. Detta skulle få till följd att någon ovisshet (givet detta material) inte skulle råda rörande temats osannolikhet⁴⁷. Lindell skriver att då RB 35:1 begränsar det material som rätten får ta hänsyn till är det material som förts in i målet det material som ska betraktas som det totala materialet. På detta kommer, enligt Lindell, sannolikheten att slutas i ett deduktivt system och detta leder till att vi även får besked om temats osannolikhet. Sammanfattningsvis skriver Lindell att ett uttalande om sannolikhet, i en process, bör vara relaterat till vad som framstår som sannolikt på grundval av vad som förts in i målet och inte till vad som överhuvudtaget kan antas vara sant. Lindell kritiserar Värdeметoden för att inte ha tagit hänsyn till denna väsentliga och grundläggande juridiska förutsättning när den uppställer ett, enligt Lindell, absolut sanningsbegrepp. När Värdeметoden säger att även om bevisvärdet anses vara 0 så kan temat i sig mycket väl vara sannolikt illustrerar detta, anser Lindell, att man låter en ovisshet som saknar stöd i det tillgängliga materialet påverka bedömningen. När man använder Temamетoden blir det annorlunda. Om man anser att bevisvärdet är 0 så anses temats sannolikhet vara 0. Detta anser Lindell vara det korrekta sättet att resonera eftersom man ska söka sannolikheten för temat i det tillgängliga materialet, som också skall anses vara det totala materialet⁴⁸.

⁴⁷ Lindell, s 158-161

⁴⁸ Lindell, s 170

4.5 Hypotesmetoden⁴⁹

Diesen förespråkar en bevisvärderingsmetod som han valt att kalla Hypotesmetoden. Jag skall nedan redogöra för denna metod men jag skall först beröra de invändningar Diesen har mot Värdeметoden och Temametoden.

4.5.1 Varför inte frekvensteorier?⁵⁰

Diesen påpekar att det från praktikers sida framförs argumentet att sannolikhetskalkyler inte kan tillämpas i praktiken. Vidare framgår av Diesens framställning att varken Värdeметoden eller Temametoden är förankrade i de svenska domstolarna. Diesen anser att Värdeметoden är den metod av frekvensteorierna som är bäst lämpad för bevisvärdering i brottmål.

Det krav på kausalitet mellan bevistema och bevisfakta som Ekelöf har uppställt för Värdeметoden har ett nära samband med bevisbördan. I brottmål har man gärningsbeskrivningen som utgångspunkt för värdering och domaren har att bevisa att den gärningsbeskrivning han har utformat stämmer överens med det som faktiskt inträffat. Diesen anser då att kräva kausalitet mellan bevistema och bevisfakta inte innebär ett föregripande av temat eller ett alltför högt krav på sambandet mellan det påstådda och det verkligt inträffade. Diesen framför åsikten att Värdeметodens största fördel är att bevisprövningen sker så att säga baklänges. Värdeметoden är att föredra framför Temametoden eftersom den låter rätten använda sig av andra förklaringar än de som parterna själv framfört. Detta ger bevisvärderingen en stramare och mer allsidig karaktär än om man som vid användandet av Temametoden endast väger befintliga bevis mot adekvata erfarenhetssatser. Värdeметoden innebär att möjligheterna att upptäcka svagheter hos bevisen är större än om man använder Temametoden. Riskens, enligt Diesen, med att använda Temametoden vid brottmål är att denna metod präglas av en form av vågskålstänkande⁵¹. Diesen framställer Temametoden på det viset att man lägger de framlagda bevisen i två vågskålar och ser om de bevis som talar för bevistemat väger över så mycket att beviskravet kan anses uppfyllt. Vid ett brottmål där den tilltalade blankt förnekar gärningen och motfakta saknas till huvudtemat har bevisfakta för detta tema i princip alltid tillräckligt tyngd för att leda till en fällande dom. Om bevisen för huvudtemat blir oemotsagda får de på detta vis en falsk tyngd. Detta undviker man om man använder Värdeметoden eftersom man där relaterar bevisen till en tänkt absolut sanning och på detta vis även styrs till att beakta hypotetiska (rimliga) invändningar.

⁴⁹ Avsnittet baseras på Diesen

⁵⁰ Diesen, s 10-16

⁵¹ Diesen, s 12

Även Temametodens relation till ursprungssannolikheten kan vålla problem vid bevisvärderingen. Diesen tar som exempel⁵² upp det fall att en heroinmissbrukare står åtalad för stöld och att man då skulle använda sig av en erfarenhetsats som säger att heroinmissbrukare i stor utsträckning stjälar för att finansiera sitt missbruk. Vid bedömningen av tillägnelseuppsåtet har man med hjälp av denna frekvensats en hög ursprungssannolikhet för att den tilltalade i det aktuella målet har gjort sig skyldig till stöld i det aktuella fallet. Detta får till följd att åklagaren bara behöver en liten mängd bevis för att nå upp till beviskravet, bevisbördan kommer att läggas på den tilltalade. Vad som är relevant i målet är inte hur ofta en narkoman stjälar. Det man bör söka ta reda på är huruvida det som åklagaren påstått i det aktuella fallet faktiskt har inträffat. Dock påpekar Diesen också att Värdeometoden på samma sätt kan vara förrädisk men att risken är mindre eftersom den bygger på ett ensidigt sannolikhetsbegrepp⁵³.

Vidare berör Diesen vissa gemensamma svagheter hos frekvensteorierna⁵⁴:

- teorierna måste använda sig av fiktiva populationer på den grunden att det sällan finns några verkliga populationer att utgå ifrån
- sannolikheten relateras till en tänkt population och detta får till följd att bristen på kunskap om verkliga frekvenser ersätts med en gissning som baseras på den erfarenhetsmässiga risken för misstag i ett större antal liknande eller identiska fall. Domaren skall intuitivt uttrycka sannolikheten, baserad på sin erfarenhet.

4.5.2 Metodvalet

Diesen anser att det är felaktigt att göra bevisvärderingen till en fråga om matematiska formler. Han påpekar att man bör ta ställning till diverse frågor vid bestämmandet av vilken bevisvärderingsmetod man önskar använda⁵⁵:

- valet av sannolikhetsbegrepp
- behandlingen av alternativa förklaringar
- vilket behov av teoretisk hjälp föreligger

Man behöver ha klart för sig vilka konkreta behov som den önskade metoden ska täcka, man kan inom bevisvärderingen finna tre olika moment:

- värderingen av enskilda bevis
- sammanvägningen av enskilda bevis
- bedömningen av om det sammanvägda värdet är tillräckligt för att temat ska anses bevisat.

Enligt Diesens uppfattning är det svårt att hitta en gemensam metod för brottmål och tvistemål.

⁵² Diesen, s 13

⁵³ Diesen, s 13

⁵⁴ Diesen, s 14-15

⁵⁵ Diesen, s 23-24

Utredningens omfattning bör ingå som en del i en metod för bevisvärdering i brottmål, enligt Diesens mening⁵⁶. Man bör också tänka på att det är viktigt att strukturera bevisen för att upptäcka luckor och brister i bevisningen⁵⁷.

Med att strukturera bevisen menar Diesen att man skall dela upp bevisvärderingen i skilda deltema och pröva varje rekvisit för sig. Sådana bevis som är irrelevanta bör sorteras bort för att inte riskera att de ger utslag för det fall att bevisningen i slutänden står och väger. Det finns alltid en risk för vad som kallas bevisanpassning. Med detta avses att ett eller ett par bevis anses så övertygande att de övriga bevisen anpassas för att överensstämma med den slutsats som dragits av detta eller dessa andra bevis. För att undvika detta är det av största vikt att bevisen struktureras⁵⁸. Vidare är det viktigt att undvika att bevis över- eller underskattas. Om t ex ett motsatsbevis står mot ett huvudbevis och detta senare bevis framstår som klart starkare, är det en risk att domaren först undervärderar motbeviset och sedan ger huvudbeviset motsvarande övervärde. En annan fälla som man bör känna till är risken för överskattning av bevismängden, som innebär att bevisens mängd kan övertyga rätten om att den totala styrka uppnår beviskravet. Samma tendens finns för överskattning av alternativa förklaringar eller bristen på motsatsbevis. En viss risk finns för överskattning av ursprungssannolikhet⁵⁹. I övrigt bör man tänka på att det finns risker vid bevisvärdering för det fall att den tilltalade framställt en friande förklaring som åklagaren har slagit håll på. Detta kan få till följd att det tolkas som ett tecken på skuld eller som en indirekt förstärkning av huvudbevisen. Detta trots att den framförda och eliminerade förklaringen inte utesluter andra friande alternativ. Det innebär inte heller att det har skapats ny hjälpfakta till stöd för åtalet. Avslutningsvis finns det en risk att rätten låter fördomar och förväntningar spela in vid bevisvärderingen. Vid en analys av muntliga förhör inför rätten är det viktigt att tänka på att en utsagas kvalité inte endast beror på sanningshalten utan är också beroende av flera andra faktorer såsom minnesförmåga, motivation och återberättandeförmåga⁶⁰.

När man ska välja bevisprövningsmetod kan valet påverkas av beviskravets definition. Diesen skriver att det viktiga för praktisk bevisvärdering är inte hur beviskravets formulerats. Det viktiga är istället de säkerhetsåtgärder som en domstol måste vidta för att minimera risken för ett felaktigt domslut⁶¹. Det använda beviskravet i brottmål idag är att den tilltalades skuld skall vara ställd bortom rimligt tvivel. Av denna term framgår, enligt Diesen⁶², att det rör sig om ett högt beviskrav samt att det ger uttryck för principen ”hellre fria än fälla”. Syftet med detta beviskrav är att ett rimligt tvivel inte får undergräva slutsatsen d v s övertygelsen om att den fällande domen är riktig. Det som skapar ett rimligt tvivel är att det finns en alternativ förklaring som

⁵⁶ Diesen, s 30

⁵⁷ Diesen, s 34-35

⁵⁸ Diesen, s 37

⁵⁹ Diesen, s 39 f

⁶⁰ Diesen, s 41 ff

⁶¹ Diesen, s 75

⁶² Diesen, s 81

man kan ta fasta på. När man, i detta sammanhang, uttrycker att något är ställt bortom rimligt tvivel menas att friande alternativ har kunnat elimineras⁶³.

En fråga som då kan ställas är om detta beviskrav är konstant. Diesen anser att det, i princip, är fallet oavsett brottmålets typ och karaktär. Däremot anser Diesen att beviskravet kan variera mellan olika rekvisit⁶⁴. Denna i sig mycket intressanta fråga lämnas i detta arbete utanför.

Beviskravet anses som konstant och det som varierar är utredningens omfattning. Hur säker en slutsats kan anses vara beror på i vilken mån den kan kullkastas av nya fakta. På denna grund anser Diesen att en del av bevisvärderingen borde gå ut på att konstatera om utredningen i målet räcker för att rätten ska våga uttala sig om målet med den säkerhet som beviskravet ”ställt utom rimligt tvivel” innebär. Diesen behandlar begreppet utredningskrav och avser med begreppet den omfattning som utredningen måste ha för att en bevisvärdering skall kunna utföras. Om bevisvärderingens syfte är att eliminera friande alternativ är det tvunget att relevanta sådana alternativ är möjliga att pröva. Utredningskravet kan inte anses uppfyllt om en friande förklaring inte kan prövas⁶⁵. Enligt Diesen måste en bevisvärderingsmetod utformas i två steg, ett för att kontrollera kvantiteten och ett för att kontrollera kvaliteten. I praktiken sker bedömningen av dessa två steg i ett kontinuerligt samspel. Att tänka på är att utredningen måste stå i rimlig proportion till målets dignitet men den måste också avse konkretiserbara förklaringsalternativ. Då utredningsbördan i brottmål ligger på åklagaren står han också risken för att ett friande alternativ inte är möjligt att pröva. Med andra ord skall rätten inte bara fria den tilltalade när det efter bevisvärderingen kvarstår ett rimligt tvivel för hans skuld utan rätten skall också fria för det fall att processmaterialet är att se som för magert⁶⁶.

Diesen skriver att i praktiken innebär utredningskravet alltså att åklagaren skall kunna ”förklara” hur alternativa förklaringar kan elimineras⁶⁷.

Eftersom beviskravet anses som konstant och utredningskravet är beroende av målets beskaffenhet ges ett flexibelt mått på den säkerhet som krävs för att en tilltalad skall kunna fällas⁶⁸.

⁶³ Diesen, s 83

⁶⁴ Diesen, s 84

⁶⁵ Diesen, s 103

⁶⁶ Diesen, s 105

⁶⁷ Diesen, s 110

⁶⁸ Diesen, s 115

4.5.3 Hypotesmetodens utformning⁶⁹

Diesen kallar sin metod för en pragmatisk bevisprövningsmetod på den grunden att det inte rör sig om nyhet utan närmast skall ses som ett försök att ge struktur åt den form av bevisprövning som sker i praktiken (företrädevis HDs domar, i brottmål med bevisvärderingsproblem, under de senaste 10-12 åren). Denna praxis visar att HD på senare tid använt sig av beviskravet ”bortom rimligt tvivel”. Enligt Diesens synsätt skapar detta uttryck i sig en metod som går ut på att falsifiera alternativa hypoteser. På grundval av de omständigheter som föreligger i målet försöker domstolen att uppställa andra möjliga alternativ än det alternativ som gärningsbeskrivningen ger uttryck för. Är det möjligt att konkretisera en sådan alternativ hypotes så är det också möjligt att pröva dess rimlighet. Kan en alternativ hypotes inte uteslutas så skall den tilltalade frias eftersom detta innebär att brottet inte är styrkt bortom rimligt tvivel. Ett krav för att Hypotesmetoden skall kunna tillämpas är att åklagaren uppfyllt sin utredningsbörda, på det sätt som framgår av det föregående. Diesen tar upp och utvärderar tre olika rättsfall⁷⁰. Dessa rättsfall kommer inte närmare att beskrivas här men jag kommer kortfattat att redovisa de slutsatser som, enligt Diesen, kan dras av dessa fall.

(Vad som skiljer en hypotes från en tes är att en tes är ett påstående som redan grundats på viss prövning medan hypotesen kan ses som ett antagande, som återstår att pröva. För rätten är åklagarens tes att ses som en hypotes.). Med alternativa hypoteser avses endast *friande* eller *lindrande* alternativ. Det spelar ingen roll vem som framför detta alternativ. Detta får till följd att som alternativa hypoteser avses alla förklaringar som inte täcks av gärningsbeskrivningen.

Frågan blir då *hur* dessa alternativa hypoteser skall uppställas. För att det skall vara frågan om ett alternativ som kan mäta sig med gärningsbeskrivningen bör det uppfylla följande⁷¹:

- det skall röra sig om ett rimligt alternativ
- alternativet skall vara förenligt med (vissa) fakta i målet
- alternativet bör också vara jämförbart med gärningsbeskrivningen, den alternativa hypotesen ska kunna formuleras som ett juridiskt bevisstema, dvs vara av typen juridiskt relevant slutsats. Diesen påpekar att det är viktigt att alternativ ställs upp som tema och inte som bevisfakta.

Då alternativprövningen har till uppgift att försöka hänga upp fakta i målet på ett annat alternativ än gärningsbeskrivningen innebär detta att man i praktiken kommer att steg för steg byta ut bitarna i åklagarens gärningsbeskrivning mot ett alternativ som friar den tilltalade. Den alternativa förklaringen prövas därefter för att se om den framstår som rimlig.

Nästa fråga man bör fundera över är *när* en alternativ hypotes bör uppställas. Enligt Diesen bör detta ske innan själva överläggningen⁷². Detta leder till att

⁶⁹ Diesen, kap 5

⁷⁰ NJA 1980 s.725, NJA 1982 s.164 och NJA 1990 s.555

⁷¹ Diesen, s 132

domstolen automatiskt skapar sig en utredningsstrategi. Enligt Diesens mening ges helt andra förutsättningar för en allsidig och objektiv bevisprövning om de alternativa hypoteserna uppställs under processens gång. Tre typer av hypoteser kan skönjas, om man vill skilja de olika stadierna i processen åt; beredningshypoteser, utredningshypoteser och bevisprövningshypoteser. Diesen skriver att svaret på när alternativa hypoteser skall ställas upp kan ges mer flexibelt, att det ska ske så snart det finns behov därav⁷³.

En ytterligare fråga som behöver beröras är *hur alternativa förklaringar skall värderas*. I praktiken går detta, enligt Diesen, till på följande sätt⁷⁴:

- rätten bedömer vilka alternativa förklaringar som är relevanta
- vidare bedömer rätten om dessa alternativa förklaringar kan elimineras
- slutligen har rätten att avgöra huruvida eventuella kvarstående alternativ ger upphov till ett rimligt tvivel eller ej.

I slutänden kommer detta att leda fram till frågan vad som är en rimlig alternativ förklaring. Det är tvunget att den alternativa friande förklaringen är konkretiserad för att den skall kunna grunda ett rationellt tvivel. Detta innebär att man inte får använda sig av tänkbara, men okända, bevis som stöd för alternativhypotesen. Rätten bör inte heller beakta sådan bevisning som parterna inte kan få tag i.

⁷² Diesen, s 134

⁷³ Diesen, s 135

⁷⁴ Diesen, s 139

4.6 Den Induktiva metoden⁷⁵

Cohen förespråkar en metod som kallas den Induktiva metoden. Den Induktiva metoden tillhör inte, liksom Hypotesmetoden, de så kallade frekvensmetoderna.

4.6.1 Varför inte matematisk sannolikhet?

Cohen vänder sig mot användandet av matematiska teorier. Han behandlar, denna sin ståndpunkt, ingående i sin skrift men jag har valt att inte behandla denna del mer än att peka på vissa uttalanden. Bl a skriver Cohen att även om en skala av matematisk sannolikhet kan användas för att fastställa hur sannolik en viss slutsats är så skulle ändå fastställandet ofta vara överflödigt för bestämmandet av den tilltalades skuld. Detta beroende på att sannolikheten för ett visst bevis kan bestämmas utan en matematisk sannolikhet. Vad som kan skapa ett rimligt tvivel angående den tilltalades skuld kan vara ett huvudvittnes uppträdande mot den tilltalade, bristen på motbevis eller något annat⁷⁶.

Vad man bör använda är en "lista" över relevanta variabler som måste prövas gentemot de olika delarna i det aktuella brottmålet, för att man skall kunna bevisa något bortom rimligt tvivel⁷⁷.

Bevisvärdering har till syfte att fastställa vad som har inträffat i det aktuella fallet, inte vad som normalt inträffar under vissa premisser och därför kan den matematiska sannolikheten inte användas. Cohen menar dock inte att en hög matematisk sannolikhet alltid är oanvändbar. I det fall en dylik sannolikhet kan vara av betydelse så spelar den en roll som grund för slutsatsen och inte som en gradering av hur grunden fastställer slutsatsen⁷⁸.

Cohen skriver att man vid användandet av frekvensteorier måste ta hänsyn till en ursprungssannolikhet och han vänder sig mot användandet av denna⁷⁹. Användandet av en ursprungssannolikhet innebär att man redan innan själva bevisvärderingen måste fastställa om ett bevis talar för eller emot ett visst tema och detta kan vara svårt när man har att göra med svaga bevis. Cohen påpekar också att vissa problem kan uppstå när man gör en sammanvägning av olika bevis.

⁷⁵ Avsnittet baserat på Cohen

⁷⁶ Cohen, s 82

⁷⁷ Cohen, s 82-83

⁷⁸ Cohen, s 83

⁷⁹ Cohen, s 107-109

4.6.2 Den Induktiva metodens utformning

Vad man ska försöka göra vid användandet av denna metod är att finna fram hur tillförlitlig en viss slutsats är. Bevisvärdet kommer att uttrycka vilket stöd en erfarenhetsats får i det föreliggande fallet.

Cohen använder sig av ett vetenskapligt experiment som exempel⁸⁰: Man har en utgångshypotes som man vill testa. Utgångshypotesen kan härledas ur en erfarenhetsats. Man går till väga på det sättet att man byter ut en variabel i taget för att se om utgångshypotesen stämmer. På detta vis kommer man att eliminera alternativa möjliga förklaringar. Så länge utfallet stämmer mot utgångshypotesen och alternativa möjliga förklaringar elimineras så kommer utgångshypotesen att bli mindre och mindre öppen för något rimligt tvivel. På samma sätt bör man enligt Cohen gå till väga vid en bevisvärdering. Man uppställer en hypotes om ett samband mellan två omständigheter och sedan prövar man denna hypotes mot relevanta variabler (allmänna erfarenhetsatser såsom t ex attityder, mänskligt beteende, avsikter, samspel mellan olika faktorer⁸¹). Detta leder till att den uppställda hypotesen kvalificeras. Det man egentligen gör är att undersöka vilka omständigheter som måste finnas för att en generalisering om de relevanta sambanden skall vara riktigt och med andra ord slutsatsen i det enskilda fallet kan anses vara ställd utom rimligt tvivel. Om den uppställda hypotesen håller gentemot alla variabler så har generaliseringen fullt induktivt stöd⁸² och slutsatsen är riktig. Om det finns en relevant variabel som pekar på en alternativ förklaring ger detta ett rimligt tvivel.

I ett brottmål skall utgångshypotesen prövas mot alla relevanta variabler och finner rätten att utgångshypotesen inte har fullt induktivt stöd så skall den tilltalade frias.

Diesen uttrycker detta som att en ”särskild erfarenhetsats”, den norm som lagstiftaren genom straffstadgandet vill upprätthålla, testas mot så många ”allmänna erfarenhetsatser” (variabler), som kan hittas.

Lättare uttryckt kan man säga att metoden testar den befintliga bevisningen mot så många relevanta variabler som behövs för att slutsatsen (gärningsbeskrivningen) skall anses som ställd utom rimligt tvivel⁸³.

⁸⁰ Cohen, s 130-131

⁸¹ Diesen, s 21

⁸² Cohen, s 272

⁸³ Diesen, s 21

5 Rättsfallsanalys

5.1 Metodval

Jag ska i det följande analysera tre rättsfall varav två mycket kända, mordet på Olof Palme och Lindome-fallet. Jag kommer vid denna analys att använda mig av Diesens Hypotesmetod. Jag delar Diesens uppfattning⁸⁴ att det kan vara svårt att hitta en gemensam bevisvärderingsmetod för civilmål och brottmål. Hypotesmetod har jag valt eftersom jag anser att det är den metod som är bäst lämpad för att använda vid bevisvärdering i brottmål. Denna metod använder sig inte av frekvenssatser såsom Värde- och Temametoderna. Enligt min mening kan inte fiktiva populationer och sannolikhet värderad i enlighet med dessa metoder användas vid en bevisvärdering i praktiken. Frekvenssatser baserade på dylika populationer ger en fingervisning om hur vanlig eller ovanlig en viss företeelse är i allmänhet, men i ett brottmål har man att utröna vad som har hänt i det aktuella målet. Enligt min mening fyller därför Tema- och Värde- och Temametoderna inte den funktion som man kan kräva av en bevisvärderingsmetod som ska användas vid brottmål. Skulle man tillämpa någon av dessa metoder anser jag att Värde- och Temametoden ligger närmast till hands. Temametoden lämpar sig bäst för bevisvärdering vid civilmål p g a det vågskålstänkande som gör sig gällande vid användandet av denna metod. En annan vansklighet som jag anser finns vid användandet av Temametoden att, enligt Lindell, det i målet införda materialet skall betraktas som det totala materialet. Vid civilmål må så vara men vid brottmål kan detta, som jag ser det, få till följd att en bristfällig utredning kan läggas till grund för en fällande dom trots att man vid en mer noggrann utredning eventuellt skulle kunna hitta omständigheter som talat till den tilltalades fördel. Detta osäkerhetsmoment undviker man i större utsträckning vid användandet av Värde- och Temametoden. Vid användning av Hypotesmetoden undviks detta eftersom man då gör bevisvärderingen i två steg (även om detta sker simultant), kvantitativt och kvalitativt. Man ställer med hjälp av denna metod krav på utredningens omfattning och på att åklagaren har uppfyllt sin utredningsbörda, har så inte skett så skall den tilltalade frias. Detta ger enligt min mening en större säkerhet i domsluten. Dock är Hypotesmetoden (såsom alla metoder) behäftad med vissa brister. Bl a finns risk för att man tidigt i utredningen sällar bort alternativa hypoteser för att de i det läget inte kan anses rimliga. Detta kan leda till att allt material inte kommer att finnas med vid själva rättegången. Att, såsom Hypotesmetoden förespråkar, ställa upp alternativa hypoteser till gärningsbeskrivningen och pröva deras rimlighet är enligt mitt synsätt det tillvägagångssätt som ger den största säkerheten vid bedömningen i ett brottmål. Om en alternativ friande (eller lindrande) hypotes kan anses rimlig

⁸⁴ Diesen, s 23

får detta till följd att beviskravet som används idag, bortom rimligt tvivel, inte är uppnått. Den tilltalades skuld inte är ställd bortom allt rimligt tvivel. Det rimliga tvivlet ligger i att det finns en rimlig möjlighet att brottet har blivit begånget på annat sätt (eller av annan person) än vad som hävdats i gärningsbeskrivningen. Jag skall i rättsfallen försöka ställa upp några alternativa hypoteser och pröva deras rimlighet för att på detta sätt se om det i rättsfallen finns ett rimligt tvivel angående den tilltalades skuld. De tre rättsfallen är i sig olika men har det gemensamt att det som kan verka osäkert är om det är rätt person som står åtalade för den påstådda gärningen. Det rör sig om tre fall där offret har dött till följd av gärningsmannens handlande, alltså vad som skulle kunna betecknas som mord, dråp eller vållande till annans död.

Det är viktigt att ha i åtanke att en analys utifrån enbart själva domen är behäftad med vissa brister. Min avsikt är dock att försöka visa vilket resultat en tillämpning av Hypotesmetoden *kan* ge i det aktuella fallet.

Läsaren kanske ställer sig frågan varför jag inte använder mig av den Induktiva metoden. Detta beror på att jag anser att metoden är otydlig och på grund av detta svårtillämpad.

Det intressanta med dessa tre rättsfall är att de olika instanserna kommer till olika slutsatser trots att det har tillgång till i allt väsentligt samma material. Detta anser jag kan vara en följd av hur bevisvärderingen har utförts. Enligt min mening bör man använda Hypotesmetoden och jag har i dessa fall försökt visa hur en bevisprövning enligt denna bevisvärderingsmetod skulle kunna utföras. Det är viktigt att ha i åtanke att detta inte ska ses som ett försök, av mig, att bevisvärdera de olika fakta som framkommit i målen. Detta är inte möjligt då jag inte har haft tillgång till allt material och inte heller har närvarit vid rättegångarna. Följande gjorda analyser skall endast ses som ett försök att illustrera tillämpningen av Hypotesmetoden såsom jag har uppfattat den.

5.2 Palmerättegångarna⁸⁵

I det följande kommer jag att behandla mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986. Först redovisas åklagarens hypotes och denna del följs av Christer Petterssons berättelse. Därefter redogörs för vittnesuppgifterna i målet följt av en sammanfattning av tingsrättens respektive hovrättens bedömning. Efter detta sker en bevisvärdering med hjälp av den sk Hypotesmetoden.

5.2.1 Åklagarens hypotes

Åklagaren har i sin gärningsbeskrivning⁸⁶ uppgivit följande:

”Pettersson har den 28 februari 1986 i korsningen Sveavägen/dåvarande Tunnelgatan i Stockholm uppsåtligt berövat statsminister Olof Palme livet genom att med en revolver skjuta Olof Palme i ryggen. Olof Palme har omedelbart avlidit till följd av yttre och inre blödningar efter sönderslitning av kroppspulsådern och luftstrupen”. Gärningsbeskrivningen tar också upp det skott som träffat LP men jag har valt att inte redovisa den delen här. I målet är fastställt att makarna Palme besökt biografen Grand, som är belägen på Sveavägen, för en filmföreställning. Efter det att filmen var slut (ca 23:05-23:10) har makarna Palme beslutat sig för att promenera hem till Gamla stan. Beslutet att gå på bio fattas strax innan själva besöket och OP meddelar endast en utomstående person detta beslut. Beslutet att gå hem togs efter det att föreställningen var slut och ingen kan alltså ha känt till detta i förväg. Den aktuella kvällen var makarna Palme inte ledsagade av några livvakter. Innan makarna Palme börjar sin promenad hemåt stod de utanför biografen och samtalat med sonen Mårten och dennes flickvän. På sin väg genom staden passerade de ett gatukök. Makarna nådde strax därefter Tunnelgatan och passerade en butik, Dekorima. När makarna befann sig mitt i mynningen till Tunnelgatan steg en man, som då stod vid Dekorimas avfasade fönster, fram och avlossade bakifrån, med en revolver, två skott mot makarna Palme. Klockan var då 23:21. OP avled av skadorna. Gärningsmannen sprang Tunnelgatan österut uppför trapporna som leder till Malmskillnadsgatan. Åklagaren gör gällande att gärningsmannen följt efter makarna Palme från Grand. Det kan också nämnas att belysningen på den aktuella platsen var relativt dålig⁸⁷.

⁸⁵ Stockholms Tingsrätt, 1989-07-27, dom nr DB 334, mål nr B 847/88, Svea Hovrätt, 1989-11-02, dom nr DB 183, mål nr B 1952/89

⁸⁶ TRs dom, s 4

⁸⁷ TRs dom, s 4-6

5.2.2 Försvarshypotesen

Christer Pettersson⁸⁸ har uppgett följande: Den 28 februari 1986 vistades CP och hans kamrat Ulf Spinnars i CPs lägenhet i Rotebro. De kom överens om att CP skulle skaffa amfetamin. CP hade vid flera tillfällen fått amfetamin av en annan vän, Sigge Cedergren. Cedergren var delägare i spelklubben Oxen, som var belägen på en tvärgata till Sveavägen. CP ringde hem till Cedergren men fick där inget svar. Därefter ringde han till Oxen och fick veta att det var öppet. Utan att fråga efter Cedergren begav sig CP, med ett pendeltåg strax före 19.00, från Rotebro till centralen. Han begav sig direkt till Oxen och kom dit vid ca 19.30. I lokalen fanns endast en person som CP kände, Reine Jansson, och han satte sig vid dennes bord. Efter ett tag fick CP syn på Cedergrens flickvän, Lena Åkerlund. Cedergren dök upp på Oxen vid 20.00-tiden. CP erhöll amfetamin av Cedergren, utan att han behövde betala. Cedergren slog sig ner vid bordet och fram kom också Lena Åkerlund. Det serverades inte alkohol på Oxen så CP frågade om någon hade en grogg. Lena Åkerlund hade sprit och hon ställde fram två helflaskor på bordet. CP höll upp groggar åt sig. Cedergren och Åkerlund diskuterade ett gemensamt bankkonto och det blev beslutat att en fullmakt skulle skrivas avseende detta konto. CP fick i uppdrag av Cedergren att skriva denna fullmakt och gjorde så. Åkerlund skrev under fullmakten och den bevittnades av CP och Bengt Larsson. CP skrev under namnförtydligande för Larsson. CP vet dock inte vem Larsson är, han vet inte heller vem som tog hand om fullmakten. Under tiden på Oxen förtärde CP ca 50 cl starksprit. Han begav sig från Oxen direkt till centralen och var alltså inte i närheten av brottsplatsen. Han tog ett pendeltåg, 22.45, från centralen mot Rotebro. Han kan även ha tagit ett pendeltåg 23.15 men det är inte särskilt troligt. CP somnade på tåget och blev väckt, troligtvis av en konduktör, vid Märsta station, som är slutstation. CP återvände med samma tåg till Rotebro och han anlände dit klockan 23.55. När CP kom till lägenheten låg Spinnars där och sov. CP sa att han inte fått tag i amfetamin (eftersom han ville behålla det för egen del) och Spinnars lämnade då lägenheten. Efter att Spinnars lämnat lägenheten injicerade CP sedan under natten amfetaminet. CP vaknade vid 9-tiden på morgonen och läste då i sin morgontidning att OP blivit mördad.

CP har i många år haft mustasch och hade sådan även den 28 februari 1986. Det är möjligt att mustaschen vid den här tidpunkten var tunn. Han har umgåtts mycket med Ulf Spinnars, som liksom CP kan anses tillhöra Sollentuna centrums A-lag. CP uppger att han aldrig försökt påverka Spinnars angående vid vilken tidpunkt han kom hem, Spinnars uppgifter är inte tillförlitliga. CP har inte heller försökt påverka Cedergrens utsagor. CP uppger vidare att han har träffat Roger Östlund tre gånger och detta har inte rört sig om kamratliga tillfällen. Kvällen den 28 februari bar CP jeans, han använder aldrig andra slags byxor. Han bar inte någon huvudbonad, det gör han aldrig. Han måste ha varit iklädd en jacka, antingen en midjelång sådan eller en grön "lår lång" parkas. Någon klocka eller några glasögon bar han

⁸⁸ TRs dom, s 6-10

inte. CP har ett par guldbågade glasögon men dessa använder han inte utomhus. Vid de våldsbrott som CP har blivit lagförd för har det aldrig förekommit några skjutvapen och CP uppger att han inte har något intresse för skjutvapen. Han har sett vapen vid besök hemma hos Cedergren, dock aldrig på Oxen. På begäran av en annan person har CP köpt en startpistol under sommaren 1987. I augusti 1987 bodde två personer i CPs lägenhet och när de blev gripna visade de sig att de innehade ett vapen. CP har aldrig själv förvarat något vapen i sin lägenhet.

5.2.3 Vittnen i målet

Som stöd för åklagarens hypotes finns ett antal vittnen och de främsta av dessa får LP anses vara då hon sett gärningsmannen på nära håll strax efter skotten. LP har, med stor säkerhet, pekat ut CP vid rättegångarna och vid två videokonfrontationer, som enligt många utfördes på ett mindre lämpligt sätt. Det bör noteras att CPs ombud inte tilläts närvara vid videokonfrontationerna utan endast två åklagare. Inte heller har konfrontationen spelats in. Innan den första konfrontationen har LP erhållit vetskap om att den misstänkte är en sk A-lagare. Innan hon pekade ut CP påpekade LP att han såg alkoholiserade ut. En kritik som riktats mot konfrontationen var att CP tydligt avvek från de andra i konfrontationsgruppen. Vid den andra konfrontationen bad LP att endast få se avsnittet med CP. Det hade flutit tre år mellan mordet och konfrontationen. LP hade tidigare sett andra konfrontationer och vid dessa inte pekat ut någon gärningsman. Av intresse är också att när LP såg gärningsmannen på platsen så förstod hon inte genast att mannen som stod så nära kunde vara den som sköt. Hon hade uppfattat skotten som kommande längre bortifrån och hade uppfattat skotten som någon form av smällare. Vid tillfället var LP, av naturliga skäl, uppskakad och själv skadad. Vid det första mötet med polisen lämnar LP ett knapphändigt signalement. Detta kompletterar hon senare med relativt ingående detaljer. Detta sker dock efter det att hon har sett den sk fantombild som togs fram.

Lisbeth Palme⁸⁹ har berättat: Makarna Palme tog sig med tunnelbana till Grand och var där strax före klockan 21.00. Även makarna Palmes son Mårten och dennes flickvän besökte filmföreställningen. När filmen var slut samtalande de kort med varandra strax söder om entrén till Grand innan de skildes åt. LP uppfattade att en man stod bredvid dem vid ett skyltfönster till bokhandeln som låg bredvid. Makarna Palme beslutade sig för att promenera hem. LP såg inte någon person som följde efter dem. När makarna Palme passerat Dekorima vid Tunnelgatan hörde LP att det small till. LP ryckte till, vände sig mot sin man och sa: ”barnens smällare är skrämmande”. Hon såg då ”att det hänt” och hon blev själv beskjuten. OP sjönk ihop på gatan och LP beslutade sig för att söka hjälp. Hon såg en man stå vid avfasningen utanför skyltfönstret till Dekorima. Avståndet till mannen var ca 5 meter och han stod och stirrade på makarna Palme. Mannen

⁸⁹ TRs dom, s 10-12

var omkring 1.80 meter lång, han bar inte mustasch utan hade ett påfallande rektangulärt, ljust område under näsan. Munnen gav ett rakt intryck, han hade en framskjuten haka, markerade kindben och uppdragna axlar. Mannen bar en mörkblå-marinblå jacka, som gick tre decimeter nedanför midjan och han hade mörka byxor. LP kan med säkerhet identifiera mannen som CP. Hon gjorde bedömningen att ”det var ingen hjälp att hämta där” så hon sökte vidare och såg en annan man längre bort (Anders Björkman). Denne man var ljusare klädd och han vände bort huvudet. Nästa gång LP såg CP sprang han, med en ”studsande” gång, Tunnelgatan österut. När hon åter igen såg CP stod han en bit in på Tunnelgatan och stirrade mot makarna Palme, sedan var han försvunnen.

Birgitta Wennerling⁹⁰ uppger att hon den aktuella kvällen besökt sjuföreställningen på biografen Grand. När hon och hennes man lämnade Grand såg hon en man som stod och tittade in i foajén över andra människor. Hon utgick ifrån att han tittade efter makarna Palme som precis hade gått in i foajén. Mannen hade enligt Wennerling en otäck/sjuk blick och hon reagerade med obehag på denna. Hon uppger att mannen är ”rätt lik” CP. De kännetecken hon framförallt påpekar är de djupt liggande ögonen och ansiktets form.

I hovrätten har Birgitta Wennerling också anfört följande⁹¹: Mannen som hon iakttog stod en bit utanför biograflokalen men var fortfarande belyst. Han hade ett markerat ansikte med tydliga, markerade kinder och tunn mun. Mannen gjorde ett blekt intryck, spänt. Han hade mörkt hår eller mörk mössa och blå jacka. Det är möjligt att han hade skäggstubb. Wennerling iakttog endast mannen under 1-2 sekunder. Strax efter den aktuella kvällen åkte Wennerling till Rom och besökte där den svenska ambassaden för att se på fantombilden. På ambassaden ombads hon (hon är konstnär) att teckna ner sin minnesbild. Hon sa först nej men satte sig sedan på kvällen och gjorde några teckningar av sin minnesbild. Hon fick den 17 maj 1989 se en videofilm med tolv personer. Hon ansåg att där fanns tre personer som hade gemensamma drag med den man hon kom ihåg. Hon plockade bort två och pekade ut CP som den som var mest lik den man hon kom ihåg, han (CP) var dock lite kraftigare än den man hon hade sett. När hon i hovrätten ser CP finner hon likheter i blicken med den man hon såg men denne man var mycket spänd och upprörd.

Roger Östlund⁹² har uppgett att han befann sig i foajén på Grand, vid telefonerna som är placerade någon meter innanför ytterdörrarna. När han stod där fick han syn på CP, som stod utanför dörrarna. Östlund var bekant med CP sedan tidigare. När Östlund öppnade en av dörrarna gjorde CP en avvärjande gest och började gå söderut på Sveavägen. Efter detta ringde Östlund till en man vid namn Cedergren. Östlund har i början av förundersökningen medvetet undanhållit uppgifter från samt även lämnat

⁹⁰ TRs dom, s 17

⁹¹ HovRs dom, s 18-19

⁹² TRs dom, s 15-16

oriktiga uppgifter till polisen. Detta har han gjort med hänvisning till att han inte var säker på vart han skulle placeras in i sammanhanget.. Det var först när han den 25 januari 1989 fick höra att CP var häktad som han erinrade sig mötet vid Grand. Vid detta möte var Östlund påverkad av amfetamin och alkohol.

Innan Östlund kom till Grand hade han varit på spelklubben Oxen (runt 22:30) för att därefter gå hem till Cedergren (som inte var hemma). Innan han gick in i foajén på Grand jagade han vid busshållplatsen utanför iväg ett punktgäng som stod där. Han tror att han efter denna händelse gick in i Grands foajé.

I hovrätten har Östlund tillagt följande⁹³: När han stod vid telefon-automaterna fick han syn på CP, som absolut inte ville prata med honom. CP verkade orolig och var nog påverkad. Utsläppet från biografen skedde strax efter det att han hade avslutat telefonsamtalet. Östlund uppehöll sig 20-30 minuter vid Grand. Han kände mycket väl igen CP, de har suttit ”på kåken” tillsammans och därefter träffats flera gånger.

Pia Engström⁹⁴ uppger att hon hade besökt Grand och kom ut på Sveavägen vid 23:10 och ställde sig vid busshållplatsen. Hon såg makarna Palme stå utanför Grand och prata med Mårten Palme och dennes flickvän och såg dem sedan lämna platsen. Vid 23:20 kom en utslagen, påverkad man (Roger Östlund) fram till henne och bad om eld eller om en cigarett. Mannen jagade iväg några ungdomar (punktgänget) som stod vid busshållplatsen. Därefter kom bussen som hon skulle med. Enligt tidtabell skulle bussen komma 23:28 och Engström uppger att det gjorde den nog också.

Peter Olofsson⁹⁵, som arbetade som vaktmästare på Grand vid den aktuella tidpunkten, har uppgivit att nära stängningsdags (Grand stängde 23:45) stod en påverkad man och pratade högljutt i telefon (Roger Östlund).

Lars Erik Eriksson⁹⁶ befann sig, i sin bil, utanför biografen Grand. Han kom till platsen omkring 22:50, och satt därefter i bilen och väntade på sina föräldrar som han hade lovat att hämta. Eriksson lade märke till att det stod en man till höger om Grands entré, mannens ögon och ögonhålor skrämde Eriksson och gav honom olustkänslor. Eriksson uppger att mannen var klädd i en midjelång blåaktig jacka och han bar en svagt gul, stickad mössa av militärtyp och han hade ingen mustasch. Strax efter klockan 23:00 kom det ut folk från biografen och mannen stod vid denna tidpunkt kvar utanför entrén. Vid 23:20-tiden kom det ut ytterligare folk från biografen och Eriksson begav sig in i foajén. Mannen hade då försvunnit. En annan, kraftigt berusad, man (Roger Östlund) kom fram och tiggde pengar. Denne man ställde sig därefter vid en telefonautomat, klockan var då före 23:25. Han uppger vid konfrontationen (14 december 1988) att CPs ansikte, framförallt blicken, var oerhört lik den person som hade stått utanför entrén

⁹³ HovRs dom, s 20-21

⁹⁴ TRs dom, s 16

⁹⁵ TRs dom, s 16

⁹⁶ TRs dom, s 17-18

till Grand. Eriksson uppger sig vara mycket säker på att CP är den person han såg utanför Grand.

I hovrätten har Lars Erik Eriksson tillagt följande⁹⁷: Tre av personerna vid konfrontationen den 14 december 1988 hade likheter med den man han iakttog utanför Grand. Han tittade särskilt länge på CP, som han genast kände igen på blicken och de djupt liggande ögonen. CP skilde sig från mannen utanför Grand på så vis att han bar mustasch och saknade mössa. Känslan var nästan ”klockren” att CP var den man han sett utanför Grand.

Mårten Palme⁹⁸ har uppgett: När han hade lämnat sin föräldrar efter det korta samtalet utanför Grand, passerade han en man som stod och stirrade stint in i ett skyltfönster på en butik som låg bredvid Grand. När Mårten Palme passerade mannen vände sig denne mot makarna Palme med en fast blick. Under de sekunder som Mårten Palme tittade på mannen (de hade inte ögonkontakt) hann han uppfatta att mannen bar en halvlång, blå jacka av nylon, att han hade ett fyrkantigt ansikte med smala läppar. Mårten Palme tror att mannen bar en med knäppe på skärmen försedd mörk keps. CP är lik mannen men Mårten Palme är mycket osäker på om identitet föreligger. I hovrätten har Mårten Palme uppgett⁹⁹: Mannen han iakttog hade stålågade glasögon. Han passerade mannen på 5 meter avstånd. Under polisutredningen har Mårten Palme fått delta i konfrontationer och fick se bilder på olika personer. Han har inte kunnat peka ut någon men fann att vissa personer inte kunde uteslutas. Vid konfrontationen den 14 december 1988 fann han att CP och ytterligare en figurant hade drag i ansiktet och en hållning som han tyckte sig känna igen men han kunde inte med säkerhet utpeka någon som mannen från Grand

Ljubisa Najic¹⁰⁰ har uppgett att han den 28 februari 1986 arbetade i det gatukök som makarna Palme passerade på sin promenad hemåt. De passerade någon gång efter 23:00 och han tittade då på de personer som fanns i makarnas närhet eftersom han var nyfiken på om makarna hade livvakter. Najic iakttog en man som gick bakom makarna Palme på ett avstånd av 3-5 meter och noterade att denne man inte såg ut som en livvakt. Han såg endast mannens ansikte i profil. Mannen var klädd i en halvlång jacka, han bar ingen huvudbonad, han hade inte mustasch och därutöver uppger Najic att mannen hade en ”konstig gång”. Vid den första konfrontationen, 1 februari 1989, kände Najic igen CP som den man som gått bakom makarna Palme men valde att inte peka ut honom då han var rädd för sin egen och sin familjs säkerhet och han hade också lovat sin familj att inte peka ut någon. När han kom hem ångrade han sig och återvände därför nästa dag för en konfrontation. Han pekade då ut CP och upp gav att han kände igen profilen och sättet att gå. Han var säker på identifieringen men upp gav samtidigt att den man som följde efter makarna Palme hade ljusare hår.

⁹⁷ HovRs dom, s 19-20

⁹⁸ TRs dom, s 18

⁹⁹ HovRs dom, 24

¹⁰⁰ TRs dom, s 18-19

I hovrätten har Ljubisa Najic tillagt följande¹⁰¹: Förutom CP var han vid konfrontationen intresserad av tre andra figuranter, vilka företedde likheter med den person som gått förbi gatuköket. Han kände igen CP mest på gången. Den person han såg den 28 februari 1986 skilde sig från CP genom att han var mer ovårdad. Före konfrontationen hade han inte sett någon bild på CP.

Anders Björkman¹⁰² var i närheten av den plats där mordet ägde rum. Han har uppgett att han var påverkad av alkohol. När han hörde skotten ställde blev han rädd för att det skulle bli ytterligare skottlossning och ställde sig därför i porten till Dekorima. Avståndet från denna plats och platsen där makarna Palme var ca 10 m. Björkman såg gärningsmannen ta två steg in på Tunnelgatan innan denne försvann ur hans synfält. Gärningsmannen bar en halvlång mörk jacka, en stickad mörk mössa och kraftiga promenadskor. Mannen var omkring 1.80 meter lång och var spänstig och kraftig.

Anders Delsborn¹⁰³, taxichaufför, befann sig i närheten av brottsplatsen när skotten föll. Han såg att mannen stod kvar och ”vaggade” efter skotten och att han sedan försvann in på Tunnelgatan. Delsborn såg aldrig gärningsmannens ansikte men upp gav att denna var klädd i en långrock, som slutade i knähöjd, och att han bar en huvudbonad, som kan beskrivas som en keps med öronlappar. Han upp gav också att mannen rörde sig klumpigt.

Charlotte Liljedahl¹⁰⁴ befann sig i baksätet på Delsborns taxi. Hon såg hur gärningsmannen ”lunkade iväg” in på Tunnelgatan. Liljedahl såg inte mannen ansikte men har upp givit att denne var välbyggd och drygt 1.80 meter lång samt att han bar en knälång rock eller jacka.

Lena Schödin¹⁰⁵ befann sig också i Delsborns taxi och hon minns att gärningsmannen hade en lång rock som ”fladdrade till” när han lämnade platsen

Ann Charlotte Holmgren¹⁰⁶ befann sig även hon i Delsborns taxi. Hon har uppgett att mannen bar en jacka eller rock och att han försvann springande in på Tunnelgatan.

Leif Ljungquist¹⁰⁷ körde på Sveavägen när mordet ägde rum. Han uppger att gärningsmannen ”lunkade” bredbent iväg in på Tunnelgatan. Mannen var klädd i mörkblå täckjacka av äldre metod, bar ”korta” långbyxor, hade kraftigt markerade axlar, var barhuvad och hade ett kraftigt svart hår.

¹⁰¹ HovRs dom, s 25-26

¹⁰² TRs dom, s 19-20

¹⁰³ TRs dom, s 20

¹⁰⁴ TRs dom, s 20

¹⁰⁵ TRs dom, s 20-21

¹⁰⁶ TRs dom, s 21

¹⁰⁷ TRs dom, s 21

Jan Andersson¹⁰⁸ befann sig i Ljungquist bil och har uppgett att gärningsmannen hade rock eller jacka - ”mer rock än jacka” - som slutade halvvägs ner på låret och mannen hade smala byxor.

Jan Åke Svensson¹⁰⁹ körde bil på Sveavägen vid tidpunkten för mordet och har uppgett att den man som försvann från platsen bar en halvlång, mörk, sannolikt blå, jacka och mörka byxor. Vidare har han uppgett att mannen var mörkhårig eller bar mörk huvudbonad och rörde sig raskt.

Hans Johansson¹¹⁰, taxichaufför, befann sig i närheten av brottsplatsen vid tidpunkten för mordet. Han såg gärningsmannen avlossa skotten och vände därefter bilen. Han såg återigen gärningsmannen när denna sprang på Tunnelgatan. Han uppger att gärningsmannen var kraftigt byggd, var iklädd en jacka och sprang i en ”rullande/lunkande stil”.

Inge Morelius¹¹¹ har uppgett att han körde bil och hade med sig tre personer i bilen som skulle till bankomaten. Han parkerade bilen på Tunnelgatans så att bilens front kom att vara vänd mot brottsplatsen. Han har uppgett att han minns att det stod en person vid butiken Dekorima redan när han parkerade och att denne man stått där 2-3 minuter innan makarna Palme passerade. Han uppger dock att det är svårt att precisera tiden och är medveten om att han vid förhör som ägde rum ett par veckor efter mordet har uppgett tiden till att vara några sekunder (han har ändrat uppfattning angående tiden efter att ha diskuterat händelsen med en bekant). Gärningsmannen lunkade iväg in på Tunnelgatan österut. Avståndet mellan bilen och brottsplatsen uppskattar Morelius till 40-55 meter. Han har uppgett att gärningsmannen bar en mörk stickad tröja, som nedtill var uppvikt runt om, en parkasliknande, mörk jacka eller rock (alternativt en halvlång täckjacka). Mannen var 180-185 cm lång och han var smidig samt kraftig.

Lars Jeppson¹¹² såg gärningsmannen när denne passerade Luntmakargatan och sprang uppför trapporna till Malmskillnadsgatan. Han har uppgett att gärningsmannen hade en bred ryggtavla och sprang tungt. Mannen var iklädd en mörkblå täckjacka och bar ”något kepsliknande”. Jeppson sprang själv upp för trapporna för att söka efter mannen som dock var försvunnen. Han uppger att det vid denna tidpunkt inte passerade några bilar på Luntmakargatan¹¹³.

Ulf Spinnars¹¹⁴ har uppgett: Han kom den 28 februari 1986 till CPs bostad vid 19.00-20.00-tiden. CP gav sig iväg in till stan för att skaffa amfetamin. Efter tre eller fyra timmar återkom CP. Spinnars var då vaken och låg på en

¹⁰⁸ TRs dom, s 21

¹⁰⁹ TRs dom, s 21-22

¹¹⁰ TRs dom, s 22

¹¹¹ TRs dom, s 23

¹¹² TRs dom, s 24

¹¹³ Denna uppgift ges en viss betydelse vid värderingen av ett annat vittnesmål.

¹¹⁴ TRs dom, s 12-13

madrass i CPs kök. Spinnars har inget minne av att han , under förundersökningen, sagt att CP kom hem vid 1-tiden på natten. Han tror inte att klockan var så mycket utan han tror att klockan var runt 24.00 men han är osäker på tiden. CP verkade vid hemkomsten nykter och sa att han inte hade fått tag i amfetamin och Spinnars gick då hem till sig. Vid den här tiden brukade CP var klädd i jeans och en grön militärjacka. Spinnars har aldrig sett CP bär någon huvudbonad. Vidare vet Spinnars inte om CP vid den här tidpunkten bar någon mustasch. Spinnars har aldrig sett något vapen i CP bostad och har heller aldrig för någon annan uppgett att CP kunnat skaffa vapen. Han har inte märkt någon förändring i CPs uppförande efter mordet.

Sigvard Cedergren¹¹⁵ har uppgett: Den 28 februari 1986 arbetade han på Oxen mellan 16.00-23.00. Det är möjligt att han besökt sin bostad en eller flera gånger under arbetspasset. CP besökte under kvällen Oxen, han var inte där så lång tid. CP sa till Cedergren att han hade besökt Cedergrens bostad på Tegnérgatan och att han där väntat utanför på gatan. Cedergren antar att CPs besök på Oxen gällde amfetamin. Han har inget minne av att Lena Åkerlund besökte Oxen under den aktuella kvällen, de var vid denna tidpunkt osams. Spinnars kan inte erinra sig att två spritflaskor ställts på ett bord under kvällen. Det är riktigt att en fullmakt har utfärdats på Oxen, dock vet inte Cedergren när denna upprättades men Reine Jansson var inte närvarande när detta skedde. CP lämnade Oxen vid 22.00-tiden. Cedergren lämnade själv Oxen vid 23.15 i sin bil tillsammans med Reine Jansson som kommit till Oxen vid 23.00-tiden. På sin väg hem till Cedergren passerade de Luntmakargatan, färden hem till Cedergren tog omkring 10-15 minuter. Under den tid som de befann sig på Luntmakargatan hörde Cedergren två knallar. När de hade parkerat bilen på Tegnérgatan i hörnet av Luntmakargatan steg de ur bilen. Det kom då en man springande emot dem, mannen stirrade på dem och Cedergren fick uppfattningen att mannen kände igen honom men Cedergren kände inte igen mannen. Den springande mannen bar en halvlång jacka troligen försedd med kapuschong. Cedergren har aldrig sett CP bära vapen och han tror inte att CP är intresserad av vapen. Han uppger vidare att CP brukar bära en halvlång blåaktig jacka. Cedergren kan inte förklara hur det kan komma sig att han, enligt vad som framkommit vid telefonavlyssning som gjordes av hans lägenhet vid denna tid, skulle ha mottagit ett samtal i sin bostad vid 23.02, ett samtal några minuter senare och ett samtal från Roger Östlund klockan 23.15.

I hovrätten har Cedergren kompletterat sina uppgifter enligt följande¹¹⁶: Han vet inte när CP kom till Oxen eller när denne gick därifrån. CP brukar aldrig stanna på Oxen längre än en halvtimme. När Cedergren lämnade Oxen strax efter 23.00 var CP inte kvar. Vidare är Cedergren osäker på den uppgift han lämnat i TR om att CP hade sagt till honom att han före besöket hade stått

¹¹⁵ TRs dom, s 13-14

¹¹⁶ HovRs dom, s 5-6

och väntat utanför hans lägenhet. Cedergren har också¹¹⁷ uppfattat CP så att denne - sedan han hörts av polisen angående sina förehavanden - sökt påverka Cedergren att för polisen bekräfta en oriktig uppgift av CP angående vilken tid han lämnade Oxen den aktuella kvällen.

Reine Jansson¹¹⁸ har berättat: Han känner inte till någon fullmakt, han var inte närvarande när denna skrevs. Den aktuella kvällen anlände Jansson till Oxen vid 22.45. Han satt och hängde vid ett bord och väntade på Cedergren. Han träffade inte CP på Oxen och inte heller Lena Åkerlund. Han färdades tillsammans med Cedergren i bil från Oxen hem till Cedergren. Jansson har dock inte hört ljudet av skott under färden.

Lena Åkerlund¹¹⁹ har uppgett: Hon minns inte vad hon gjorde kvällen den 28 februari 1986. Hon har dock vid något tillfälle bjudit på sprit på Oxen. Anledningen till hennes dåliga minne är att hon vid denna tid kraftigt missbrukade såväl alkohol som amfetamin.

I hovrätten har Lena Åkerlund angående spritflaskorna berättat¹²⁰: Spritflaskorna härrör med största sannolikhet från en restaurang i den fastighet på Tunnelgatan där hon själv bodde fram till hösten 1985. I samband med att hon upptäckte ett inbrott i den aktuella restaurangen passade hon på att bära upp ett stort antal flaskor sprit till sin lägenhet. Hon minns inte om hon tog med sig några flaskor när hon flyttade till Hantverksgatan hösten 1985 eller om spriten redan då var slut. Hon har, när hon blivit tillfrågad om hon vid något tillfälle, när hon bodde på Hantverksgatan, tog med sig några helrör till Oxen, uppgett att det är uteslutet eftersom hon under den tiden endast köpte sprit för eget bruk. Den sprit hon någon gång haft med sig till Oxen är hon nästan helt säker på att hon hämtade på Tunnelgatan.

Algot Åsell¹²¹ har berättat: Han har tidigare bott i Rotebro och kände väl igen CP. Den 28 februari åkte Åsell pendeltåg från Rotebro till Märsta och därifrån buss till Vallsta, där han skulle söka upp två personer. Då ingen öppnade hos dessa två personer så promenerade han tillbaks till Märsta. I kiosken vid Märsta station köpte han en chokladkaka. Kiosken höll på att stänga och Åsell trodde att klockan då var 22.00 men han har sedan fått reda på att kiosken stängde 21.30. Åsell gick efter kioskesöket vidare till en pub där han drack en öl och åt en smörgås. Därefter begav han sig åter till Märsta station. Klockan bör då ha varit omkring 23.20 (Åsell har beräknat tiden med ledning av kioskens stängningstid). Han satte sig i en inglasad vänthall som finns mellan biljettspärrarna och perrongens kortsida. Åsell såg en man som satt framåtlutad på en bänk på perrongen, avståndet dit var omkring 15 meter och Åsell såg endast nacken och profilen på mannen.

¹¹⁷ HovRs dom, s 8

¹¹⁸ TRs dom, s 15

¹¹⁹ TRs dom, s 15

¹²⁰ HovRs dom, s 7

¹²¹ TRs dom, s 26-27

Mannen var klädd i jeans och blå jacka. Det var CP, ”Det kan ej finnas en som är så lik”¹²² uppger Åsell. Åsell anlände till Rotebro 23.47.

Åsell visste i början av 1989 att CP hade uppgett att han hade somnat på pendeltåget och av misstag rest till Märsta. Då Åsell inte ville bli inblandad avstod han ifrån att meddela polisen, eller någon annan, att han kunde bekräfta CPs uppgift. Den 7 juni 1989 berättade han dock om sina iakttagelser för föreståndaren vid Stadsmissionen i Östersund, Gunnar Engman. Engman sa till Åsell att denne var tvungen att kontakta polisen något Åsell inte gjorde. Kort därefter blev Åsell uppringd av Aftonbladet. Åsell har sagt¹²³: ”Det var min olycka, då jag blev inblandad”.

I hovrätten har Åsell tillagt¹²⁴: Han kan inte utesluta att han varit inne på stationen före besöket på puben. Efter besöket på puben gick han till stationen. Han passerade spärren men gick inte ut genom dörrarna till perrongen eftersom han såg CP sitta på en bänk ca 20 meter från spärrarna (Åsell är rädd för CP). Det stod också några ungdomar på perrongen. Åsell har med ledning av hur lång tid besöket på puben varat räknat ut att klockan då var runt 23.00. Han väntade innanför dörrarna till perrongen i 10 minuter. Därefter kom ett tåg, dörrarna till tåget öppnades och Åsell gick in och satte sig och han såg inte CP mer. Åsell har vidare i hovrätten till en början uppgivit att CP inte anlant med tåget till Märsta medan Åsell väntade innanför dörrarna till perrongen. Senare under vittnesförhöret har Åsell dock inte velat utesluta att det kan ha förhållit sig så. Åsell insåg redan den 14 december 1988 att det var CP som hade blivit gripen och han talade redan då med sin sambo och andra personer om att CP inte kunde vara skyldig eftersom Åsell sett CP i Märsta den kväll då OP blev mördad.

Sakari Pitkänen¹²⁵ är journalist på Aftonbladet och har berättat: Ett tips angående att Åsell kunde ge CP ett alibi så reste Pitkänen till Östersund för att träffa Åsell. Vissa detaljer stämde inte i Åsells berättelse. Bl a uppgav Åsell att han lyssnade på Ekonyheterna klockan 24.00, men då han fick veta att sista nyhetssändningen ägt rum 23.00 ändrade han sig. Vidare sa Åsell att han lämnat Märsta med det sista pendeltåget, emellertid går det sista tåget efter klockan 24.00. Åsell gjorde ett trovärdigt intryck. Han ville emellertid inte bli inblandad i detta mål.

Gunnar Engman¹²⁶, föreståndare för stadsmissionen i Östersund har berättat: Åsell har den 7 juni 1989 spontant sagt till honom att ”det kan inte vara Christer för honom såg jag på Märsta station”. Engman försökte övertala Åsell att ta kontakt med polisen. Då denne inte ville det kontaktade Engman Aftonbladet. Åsell är, enligt Engman inte pålitlig och trovärdig i allt, han är skrytsam och vill gärna synas. Åsell besitter också en god duperingsförmåga men ger ett trovärdigt intryck. I detta fall trodde emellertid Engman på Åsell.

¹²² TRs dom, s 26

¹²³ TRs dom, s 27

¹²⁴ HovRs dom, s 9-10

¹²⁵ TRs dom, s 27

¹²⁶ TRs dom, s 27

Bengt Wilhelmsson¹²⁷ har uppgett: Han är anställd i Storstockholms lokaltrafik. Han har många gånger haft såväl CP som Åsell som passagerare. Åsell är nästan identiskt lik en avlidna släkting till Wilhelmsson. Den 28 februari 1986, efter arbetstidens slut åkte Wilhelmsson pendeltåg från Ulriksdals station 20.55 och han anlände till Märsta station 21.25-21.30. Perrongen på Märsta station var nästan tom, det satt ingen person på bänkarna. CP var inte där men till vänster i väntrummet mellan biljettpärrarna och perrongen satt Åsell.

Enar Holm¹²⁸ har uppgivit: Han är bekant med CP och har under åren 1981-1986 träffat honom ett hundratal gånger. Den 28 februari 1986 var Holm som vanligt inne i Stockholms centrum, han har inget minne av vad han hade för sig. Klockan 23.15 tog han pendeltåget från centralen mot Upplands Väsby. Han steg av i Rotebro omkring 23.30 för att där leta upp en person han hade känt sedan 1979 under namnet Stor-Jerka. Han visste inte då att Stor-Jerka hade blivit vräkt. När han därför inte kunde hitta Stor-Jerka återvände han till stationen. På vägen dit mötte han CP på väg hem. CP befann sig ca 75 m från stationen, 15-20 m från en kiosk och på ett avstånd av högst 15 m från Holm. Klockan var omkring 23.45-23.50. Ett tåg hade just kommit in från Märsta. Holm och CP hälsade inte på varandra och Holm tänkte inte på att fråga var Stor-Jerka bodde. Han återvände hem med nästa tåg.

I december 1988 förstod Holm att CP var misstänkt för mordet på OP men han hade då själv så stora problem att han inte kom för sig att ta kontakt med polisen och berätta om sina iakttagelser. Till slut kontaktade han dock Göteborgs-Tidningen den 7 juni 1989 och berättade vad han visste.

5.2.4 Tingsrättens bedömning¹²⁹

TR väljer att fälla CP för mord på OP. Det kan i sammanhanget påpekas att de två yrkesdomarna ville fria. TR lämnar Åsells uppgift att han sett CP på Märsta station utan avseende¹³⁰ beroende på att TR anser att Åsells tidsuppgifter är mycket obestämda och att han har ändrat dessa och andra uppgifter när de visats sig vara felaktiga. TR fäster också avseende vid att Åsell varit ovillig till att meddela vederbörande myndigheter sina uppgifter, detta trots att han måste ha insett att hans uppgifter, om de var korrekta, varit livsavgörande för CP. TR lägger stor vikt vid Wilhelmssons uppgifter angående tidpunkten för Åsells vistelse i den inglasade vänthallen. Vidare anser sig TR inte kunna, av Spinnars uppgifter, dra någon slutsats om när CP kom hem på natten. I övrigt, angående CPs uppgifter, finner TR att dessa inte är korrekta¹³¹. Reine Jansson uppger att han inte träffat CP den aktuella

¹²⁷ TRs dom, s 28

¹²⁸ HovRs dom, s 12

¹²⁹ TRs dom, s 29-35

¹³⁰ TRs dom, s 29-30

¹³¹ TRs dom, s 30

kvällen, medan CP å sin sida påstår att de två varit tillsammans på Oxen. Av Cedergrens uppgifter framgår att CP inte varit så länge på Oxen som han själv har påstått. När det gäller fullmaktsskrivandet och spritförtäringen på Oxen motsägs CPs uppgifter av Reine Jansson. TR påpekar dock att det med hänsyn till CPs person och levnadssätt kan finnas många anledningar till att han inte berättar sanningen¹³². TR tar därefter upp frågan om LP kan ha misstagit sig och sett en annan person än CP¹³³. TR påpekar att av de uppgifter som har lämnats av vittnen som befunnit sig i närheten av mordplatsen pekar på att LP haft möjlighet att göra iakttagelser av mannens kroppsbyggnad, klädsel, anletsdrag och stirrande blick samt han sätt att röra sig. LPs uppgifter angående mannens klädsel, kroppsbyggnad och sätt att röra sig bär stora likheter med övriga vittnens uppgifter¹³⁴. Vad avser förhållandena vid konfrontationerna, bl a konfrontationsgruppens sammansättning, finner inte TR anledning att utgå från att, som försvaret har gjort gällande, det har blivit närmast självklart för LP att peka ut CP vid huvudförhandlingen¹³⁵. TR anser att LPs sätt att identifiera CP vid huvudförhandlingen är mycket övertygande. TR påpekar att det visserligen gått 3 år mellan mordet och videokonfrontationen och ännu längre tid till huvudförhandlingen men anser ändå att LPs identifiering är hållbar. TR påpekar vidare att LP under förundersökningens gång sett mer än 600 fotografier utan att ha pekat ut någon person tidigare.

TR pekar på att det finns vittnen vars uppgifter ger stöd åt LPs utpekande av CP¹³⁶; Birgitta Wennerling, Lars Erik Eriksson, Roger Östlund, Mårten Palme och Ljubisa Najic. TR menar att det finns viss osäkerhet förenad med några av dessa uppgifter, men finner att vittnesuppgifterna tillsammans visar att CP är gärningsmannen¹³⁷. TR skriver avslutningsvis¹³⁸: ”Vad som nu framhållits stöder sammantaget LPs utpekande av CP i sådan grad att TR finner det utom varje rimligt tvivel ställt att han sköt de båda skotten.”.

5.2.5 Hovrättens bedömning¹³⁹

Hovrätten väljer att fria CP. Beslutet är enhälligt.

HovR granskar bevisningen uppdelat i olika avsnitt: vistelsen på Oxen, de påstådda iakttagelserna av CP i Märsta och Rotebro, påståendet om att CP befunnit sig utanför Grand, vid gatuköket och på mordplatsen. I ett eget avsnitt uppmärksammar HovR de särskilda faror för rättssäkerheten som finns med att förlita sig endast på s k identifikationsbevisning. Åklagarens bevisning i det här målet består av sådan bevisning. HovR behandlar vidare frågan om utredningen ger grund för antagandet att CP haft något motiv för att vilja döda OP. HovR behandlar också CPs förhållande till vapen och

¹³² TRs dom, s 30

¹³³ TRs dom, s 31

¹³⁴ TRs dom, s 33

¹³⁵ TRs dom, s 33-34

¹³⁶ TRs dom s 34

¹³⁷ TRs dom, s 34-35

¹³⁸ TRs dom, s 35

¹³⁹ HovRs dom, s 3-44

möjligheterna för honom att få tillgång till sådana vapen. När bevisvärderingen av de olika avsnitten är avslutade prövar HovR under rubriken slutöverbäganden huruvida det har blivit bevisat att det är CP som är gärningsman.

När det gäller CP vistelse på Oxen anser HovR att det som framkommit tyder på att CPs uppgifter angående fullmakten inte är riktiga utan att denna fullmakt tillkom vid ett tidigare tillfälle¹⁴⁰. Detta grundar HovR på uppgifter från Cedergren och Åkerlund. Vad avser den påstådda spritförtäringen anser HovR att det finns övervägande skäl som talar för att det tillfälle då Åkerlund satte fram två flaskor sprit på bordet måste ligga i tiden sensommaren/hösten 1985¹⁴¹. Hovrätten skriver¹⁴²: ” Sammanfattningsvis kan det alltså konstateras att Christer Petterssons uppgifter om vad som tilldrog sig på Oxen inte vinner annat stöd av utredningen än att Sigvard Cedergren bekräftat att han träffat Christer Pettersson där och givit honom amfetamin.”.

Fortsättningsvis skriver HovR att CPs detaljerade berättelse om sina förehavande ger intrycket av att han velat skaffa sig ett alibi. I anledning av detta påpekar HovR att en sådan strävan inte innebär att CP varit inblandad i mordet¹⁴³. Denna del av utredningen ger enligt HovR inget stöd för CPs påstående att han varit på Oxen mellan 19.30 och 22.00.

Vad avser de påstådda iakttagelserna av CP på Märsta station påpekar HovR att såväl Åsells som Wilhelmssons uppgifter har tillförts utredningen tre år efter att de gjort sina iakttagelser. Detta leder enligt HovR till att dessa uppgifter måste bedömas med stor försiktighet. När det gäller Åsells tidsangivelser anser HovR att dessa är mycket obestämda och Åsell ger intryck av att vilja anpassa sin berättelse så att den skall stämma med andra uppgifter¹⁴⁴. Hovrätten anför¹⁴⁵: ”Vad som framför allt dock är ägnat att rubba tilltron till Åsells uppgifter är att han inte underrättade polisen eller Christer Petterssons försvarare om sina iakttagelser när det stod klart för honom att han kunde ge Christer Pettersson alibi för mordet på Olof Palme.” HovR avfärdar Åsells förklaring till varför han underlät att meddela sina uppgifter som i sig tämligen osannolik¹⁴⁶. Vidare fäster HovR även avseende vid Engmans beskrivning av Åsell. När det gäller Wilhelmssons uppgifter skriver HovR att det med hänsyn till den tid som gått måste det föreligga ett betydande utrymme för att han misstar sig i fråga om dagen för iakttagelsen av Åsell¹⁴⁷. Den berättelse som Holm har givit, ifråga om att han sett CP i Rotebro, ter sig, enligt HovR i många avseenden egendomlig¹⁴⁸. Det som mest rubbar tilltron till Holms berättelse är att han inte i ett tidigare skede trätt fram för att ge sin kamrat, CP, alibi. Detta

¹⁴⁰ HovRs dom, s 6-7

¹⁴¹ HovRs dom, s 8

¹⁴² HovRs dom, s 8

¹⁴³ HovRs dom, s 8

¹⁴⁴ HovRs dom, s 10

¹⁴⁵ HovRs dom, s 11

¹⁴⁶ HovRs dom, s 11

¹⁴⁷ HovRs dom, s 11-12

¹⁴⁸ HovRs dom, s 13

skedde först när CP suttit häktad i ett halvår. HovR finner Holms förklaring till underlåtenheten osannolik och anser sig inte kunna sätta någon tilltro till Holms uppgifter.

Avslutningsvis skriver HovR¹⁴⁹: ”Sammanfattningsvis finner Hovrätten att Algot Åsells och Enar Holms vittnesmål är så otillförlitliga att de inte ger något stöd för Christer Petterssons påstående att han befunnit sig i Märsta vid tidpunkten för mordet.”

Hovrätten tar upp en rapport av den s k Devlinkkommissionen¹⁵⁰ men jag har valt att inte ta upp denna i sig mycket intressanta och viktiga del av domen då arbetets omfattning inte tillåter det. Jag vill bara kort uppmärksamma några uttalanden som HovR gör. Hovrätten skriver att det är viktigt att en målsägande eller ett vittnes personliga trovärdighet inte leder till att man avstår från att kritisk granska iakttagelsen. Det är viktigt att man är uppmärksam på omständigheter som försvagar tillförlitligheten i utsagan, t ex att det var mörkt på platsen, att observationstiden var mycket kort, att målsägande eller vittnet inte sett vederbörande tidigare eller inte var närmare bekant med denne m m. HovR påpekar också att det är av största vikt att man inte bortser från omständigheter som talar emot att den tilltalade är gärningsmannen¹⁵¹.

När det gäller huruvida CP befunnit sig utanför Grand vid 21.00 tiden finns det ett vittne, Wennerling, vars uppgifter kan ge stöd för detta. Hovrätten anser att även om Wennerling är en konstnär med god vana att iaktta ansikten måste man ändå ha i åtanke att Wennerlings teckningar tillkommit efter det att hon sett den s k fantombilden. Att det har gått tre år mellan iakttagelsen och videokonfrontationen utgör en betydande risk för att minnesbilden kan ha blivit påverkad av andra omständigheter. HovR påpekar också att iakttagelsen varit mycket kortvarig. Vid konfrontationen kunde Wennerling inte peka ut någon utan endast konstatera att CP var mest lik. På dessa grunder anser sig HovR inte kunna dra någon säker slutsats angående huruvida CP uppehållit sig utanför Grand omkring 21.00. Övrigt stöd för detta har inte heller lagt fram¹⁵².

Vad avser CP påstådda vistelse utanför Grand efter 23.00 finns det ett antal vittnen. Hovrätten påpekar att det inte går att finna något entydig svar på när samtalet mellan Östlund och Cedergren ägde rum¹⁵³. Detta beror på att vittnesuppgifter och telefonavlyssningsprotokoll inte stämmer till fullo överens. HovR väljer dock att sätta tilltro till den tidsuppgift som framgår av protokollet över telefonavlyssningen och enligt detta har samtalet ägt rum mellan klocka 23.15-23.21. Därefter tar HovR upp Östlunds iakttagelse av CP i samband med telefonsamtalet. Iakttagelsen har gjorts på relativt kort

¹⁴⁹ HovRs dom, s 13

¹⁵⁰ HovRs dom, s 14-17 och HovRs dom, Bilaga B. Devlinkkommissionen var en statlig utredningskommission som tillsattes i Storbritannien 1976 med uppdraget att granska olika teoretiska och praktiska frågor rörande identifikationsbevisning.

¹⁵¹ HovRs dom, s 16

¹⁵² HovRs dom, s 19

¹⁵³ HovRs dom, s 23

avstånd och på en väl upplyst plats. HovR fäster också avseende vid att Östlund tidigare hade träffat CP. Trots att dessa sammanträffande inte varit av någon vänskaplig natur finner HovR inga skäl att anta att Östlund skulle ha pekat ut CP mot bättre vetande. Östlunds förklaring till varför han dröjt så länge med att meddela polisen framstår, enligt HovR, som trovärdig¹⁵⁴. HovR finner dock att Östlund var såpass påverkad och att det förflutit nästan tre år efter iakttagelsen och detta innebär att hans uppgifter bör bedömas med viss försiktighet och det kan inte uteslutas att han har misstagit sig¹⁵⁵. HovR skriver avslutningsvis, angående denna del, att den föreligger en betydande sannolikhet för att CP befann sig utanför Grand när makarna Palme lämnade den. Denna slutsats grundas särskilt på Lars Erik Erikssons och Roger Östlunds vittnesmål. Dock påpekar HovR att en viss tveksamhet kvarstår angående detta¹⁵⁶.

När det gäller iakttagelsen vid gatuköket, Ljubisa Najics vittnesmål, finner HovR att hans förklaring till varför han inte pekade ut CP vid den första konfrontationen får anses tillfredsställande¹⁵⁷. HovR påpekar att Najics iakttagelse var mycket kortvarig och att han endast såg mannen i profil och bakifrån. Najic har också under de inledande förhören lämnat olika uppgifter om mannens hårfärg. HovR anser att dessa omständigheter manar till försiktighet vid bedömningen av hans vittnesmål. HovR påpekar även här att den tid som förflutit, 3 år, kan ge anledning till att ifrågasätta om Najic kunnat bevara sin minnesbild opåverkad. Najics utpekande har i stor utsträckning baserats på CPs rörelsesätt på videofilmen. HovR anser inte att detta rörelsesätt är så karakteristiskt att det kan läggas till grund för identifiering. Med detta som grund anser HovR att någon säker slutsats inte kan dras av Najics vittnesmål.

HovR går därefter vidare med att behandla iakttagelserna på själva brottsplatsen. Baserat på LPs och övriga vittnens uppgifter sluter sig HovR till att LP har haft tillfälle att se mannen först framifrån och därefter snett bakifrån när denne förflyttade sig. HovR påpekar att det rör sig om kortvariga iakttagelser och belysningsförhållandena har varit sådana att det inte varit möjligt att göra några säkra iakttagelser av detaljerna i ett ansikte¹⁵⁸. HovR konstaterar att LP (helt naturligt) varit upprörd och att detta kan ha påverkat hennes möjligheter att göra säkra iakttagelser¹⁵⁹. När det gäller LP identifiering av CP skriver HovR att det inte råder någon tvekan om att LP själv är övertygad om att det var CP hon såg på brottsplatsen och HovR finner inga skäl att ifrågasätta att hennes utsaga verkligen återger hennes minnesbild. HovR ställer sig dock frågan om denna hennes minnesbild har framkallats enbart av hennes iakttagelser på brottsplatsen eller om den har påverkats av andra omständigheter¹⁶⁰. För att fastställa detta tar HovR sin utgångspunkt i de uppgifter som LP har lämnat

¹⁵⁴ HovRs dom, s 23

¹⁵⁵ HovRs dom, s 24

¹⁵⁶ HovRs dom, s 25

¹⁵⁷ HovRs dom, s 26

¹⁵⁸ HovRs dom, s 29

¹⁵⁹ HovRs dom, s 30

¹⁶⁰ HovRs dom, s 31

till polisen i nära anslutning till händelsen. HovR skriver att LPs uppgifter vid de första förhören endast ger intrycket av att hon enbart har sett mannen snett bakifrån och att hon inte lagt märke till några detaljer i utseendet. Av förundersökningsprotokollet framgår att LP den 8 mars 1986 önskat, efter att ha sett fantombilden på den misstänkte mördaren, komplettera sin tidigare utsaga något. HovR konstaterar att det av förundersökningsprotokollet framgår att LP inte har börjat beskriva formen på ansiktet förrän hon fått se den s k fantombilden. Detta har LP i HovR förklarat med att fantombilden blev en hjälp för henne att beskriva bilden bättre. Det finns, enligt HovR, p g a detta förhållande en risk för att det inte längre är frågan om en oförvanskad minnesbild utan att fantombilden fått betydelse för hennes fortsatta beskrivning av mannen. LP har först den 25 mars 1986 lämnat uppgifter om detaljer i mannens ansikte. Ett ännu mer detaljerat signalement gavs under de förhör som hölls 29 april, 5 maj och 6 maj 1986. Sammanfattningsvis skriver HovR att LP har vid dessa senare förhör såväl erinrat sig att hon sett mannens ansikte som återgett detaljerna i hans utseende¹⁶¹. Man bör också ha i åtanke att LP, när hon tittade upp på gärningsmannen, inte insåg att det var gärningsmannen. Enligt HovR kan LP i det läget inte rimligen ha haft någon anledning att registrera detaljer i mannens utseende, mannen utgjorde inte det centrala i hennes iakttagelse¹⁶². Hovrätten övergår sedan till att bedöma videokonfrontationen. Innan konfrontationen visste LP att den gripne mannen hade tidigare dömts för mord, var bosatt i Sollentuna och var alkoholiserad. LP har uppgivit att hon inte medvetet letade efter en person med alkoholbesvär. HovR anser dock att det inte kan uteslutas att LPs kännedom om att den gripne var alkoholiserad kan ha bidragit till att fokusera hennes uppmärksamhet på CP (nr 8), detta förstärks också av LPs uttalande¹⁶³: ”det ser man vem som är alkoholiserad, det är nr 8, men det är inte bara det”. Enligt HovR reduceras utpekandets bevisvärde också av att LP vid den andra visningen endast såg sekvensen med CP. Konfrontationsgruppens sammansättning kan ha bidragit till att CP blev utpekad, enligt HovR. Vidare bör man enligt HovRs mening lägga stor vikt vid den långa tid som förflutit från mordet fram till tidpunkten för konfrontationen¹⁶⁴. HovR skriver vidare att den omständigheten att LP vidhållit utpekandet saknar självständig betydelse¹⁶⁵. Fortsättningsvis konstaterar HovR att utredningen inte ger någon grund för antagandet att CP haft motiv att vilja mörda OP¹⁶⁶. Inte heller ger utredningen något stöd för antagandet att CP hade tillgång till något skjutvapen den aktuella kvällen¹⁶⁷.

¹⁶¹ HovRs dom, s 31-34

¹⁶² HovRs dom, s 35

¹⁶³ HovRs dom, s 36

¹⁶⁴ HovRs dom, s 35-36

¹⁶⁵ HovRs dom, s 37

¹⁶⁶ HovRs dom, s 38

¹⁶⁷ HovRs dom, s 40

På dessa grunder finner HovR att det inte kan anses bevisat att gärningsmannen är identisk med CP och att åtalet därför skall lämnas utan bifall¹⁶⁸.

5.2.6 Analys - finns det en rimlig alternativ hypotes?

I målet finns två hypoteser presenterade; gärningsbeskrivningen och försvarshypotesen (alibit). De frågor man kan ställa är: Framstår försvarshypotesen som rimlig, får den stöd av vissa fakta i målet? Finns det några alternativa hypoteser som är rimliga?

Både TR och HovR avfärdar CPs uppgifter som inte trovärdiga och tillmäter inte dessa något bevisvärde. HovR och TR konstaterar att alibit spricker men ger detta ingen ytterligare betydelse. TR skriver att det med hänsyn till CPs person och levnadssätt kan finnas många anledningar till att han inte berättar sanningen¹⁶⁹. Om CPs uppgifter inte är trovärdiga och övriga vittnesuppgifter inte ger något stöd för försvarshypotesen har denna hypotes inget stöd av fakta i målet och kan då inte anses vara rimlig. Den enda av CPs uppgifter som kan anses vinna stöd i målet är att han har varit på spelklubben Oxen den aktuella kvällen, detta bekräftas av Cedergren. Dock ger detta inte stöd för att CP har varit där under så lång tid som han påstår. Jag anser, i likhet med Klami¹⁷⁰, att uppgifterna har ett bevisvärde, om än ett lågt sådant. Då det är svårt att endast baserat på domen uttala sig om de olika uppgifternas bevisvärde har jag valt att konstatera att försvarshypotesen inte är rimlig. Jag har istället valt att peka på en alternativ hypotes som jag anser finns i målet.

Denna alternativa hypotes innebär att det är fel person som har utpekats som mördare. Denna hypotes liknar försvarshypotesen men den innebär inget alibi för CP. (Att försöka fastställa var CP befann sig ter sig som ett fruktlöst försök, det finns inga fakta i målet som kan stödja ett alternativt alibi). HovR har i sin bedömning stegvis behandlat åklagarens hypotes. Detta framgår av redogörelsen av HovRs bedömning tidigare i arbetet. HovR konstaterar vid de olika stegen att det inte kan anses bevisat, att en viss tveksamhet kvarstår eller att någon säker slutsats inte kan dras. Dessa uttalanden måste tolkas som att HovR anser att ett visst rimligt tvivel kvarstår. HovR uttalar inte klart någon alternativ hypotes men, som jag ser det, visar HovRs resonemang att det finns en sådan. Denna alternativa hypotes överensstämmer med den alternativa hypotes som nämnts ovan. Frågan blir då om det i målet finns fakta som stödjer denna alternativa hypotes. Det faktum att det inte har kunnat fastställas något motiv utgör enligt min mening ett visst stöd för den alternativa hypotesen.

¹⁶⁸ HovRs dom, s 44

¹⁶⁹ TRs dom, s 30

¹⁷⁰ Klami, s 41

Inte heller har det kunnat fastställas att CP har något vapenintresse eller ens att han har kunnat, på kort varsel, skaffa ett vapen. Även detta utgör ett visst stöd för den alternativa hypotesen.

Det finns vidare ett vittne, Inge Morelius, som uppger att han sett en man stå vid Dekorima redan ett par-tre minuter innan makarna Palme passerade. Morelius uppgav vid det första förhöret att det rörde sig om sekunder men har sedan uppgivit att detta inte är riktigt utan att det måste ha förflutit längre tid. Om det rör sig om minuter ger detta, som jag ser det, ett stöd för den alternativa hypotesen. (Detta skulle också innebära att åklagarens hypotes ges ett lägre värde på den grunden att åklagarens påstående att CP följt efter makar från Grand inte får något stöd, det är inte tidsmässigt möjligt att en person har följt efter makarna, gått om dem och sedan väntat några minuter). Om man finner att CP har befunnit sig utanför Grand och därefter har följt efter makarna skulle han inte ha haft någon möjlighet att passera dem.

Vidare har LP inte från början kunnat uppge något signalement på mannen utan detta har "växt" fram. Det är möjligt att hennes minnesbild kan ha blivit förvanskad. Det finns inga andra vittnen i målet som kan peka ut mördaren. LP är den enda som sett mördaren på nära håll och som har sett hans ansikte.

Vittnet Cedergren har uppgett att han mött en springande man på Luntmakaregatan som skulle kunna vara mördaren. Han kände inte igen mannen och detta talar för att det inte kan vara CP. Mot dessa uppgifter talar Reine Janssons vittnesmål (han var i sällskap med Cedergren), han har inte nämnt någon springande man. Enligt min mening är det tveksamt om dessa uppgifter har ett sådant värde att de kan anses utgöra ett stöd för den alternativa hypotesen.

Jag anser att det finns ett stöd för den alternativa hypotes som jag har pekat ut här och enligt min mening räcker detta stöd för att den alternativa hypotesen skall anses rimlig. Det är inte nödvändigt att kunna bevisa denna alternativa hypotes eller konstatera att den får åklagarens hypotes att framstå som icke trovärdig. Det räcker att den framstår som rimlig eller med andra ord att det finns fakta i målet som ger hypotesen ett visst stöd. Om hypotesen framstår som rimlig innebär detta att den tilltalades skuld inte har blivit ställd bortom allt rimligt tvivel, såsom måste krävas i ett brottmål. Rätten har vid denna slutsats att fria. Det är i detta mål inte möjligt att försöka uppställa en hypotes angående att det skulle ha funnits ytterligare en person på platsen och att denne skulle ha avlossat skotten, det finns inget i materialet som talar för detta utan skotten har avlossats av den person som stod helt nära makarna. Det är endast möjligt att uppställa en hypotes som säger att det är fel person som har utpekats som gärningsman, detta är den enda konkretiserbara hypotesen. Övriga alternativa hypoteser skulle framstå som rena spekulationer.

5.3 Malmö-målet¹⁷¹

I det följande kommer jag att behandla ett rättsfall rörande ett mord som ägde rum på Folkfesten i Malmö den 3 juni 1995. Först redovisas åklagarens hypotes och denna del följs av den tilltalades hypotes. Därefter följer en sammanfattning av tingsrättens respektive hovrättens bedömning. Dessa delar följs av en bevisvärdering med hjälp av den s k Hypotesmetoden. Jag vill här påpeka ett det fanns mer än en tilltalad i Tingsrätten samt att det fanns andra åtalspunkter utöver de som rör själva mordet. Jag har dock valt att endast analysera den del som avser åtalet för mord.

5.3.1 Åklagarens hypotes

Åklagaren påstår att följande inträffade den 3 juni 1995¹⁷²: I Malmö anordnades den 3-4 juni 1995 den s k folkfesten i Malmö, vid Mölleplatsen som är inrymd i Slottsparken. Den 3 juni besöktes festen av tusentals människor. HL, CA och SPP besökte tillsammans festen. I samband med att de lämnade festen, vid 22-tiden, råkade någon av de tre att tappa en ölburk på marken. Detta föranledde att HL blev beskylld av en man i blå träningsoverall, DTM, för att spruta öl omkring sig. Då CA frågade vad som pågick fick han ett slag av DTM, som träffade honom på halsen. HL försökte då hjälpa CA men blev attackerad av ett flertal personer klädda i mc-kläder. I detta skede hade DTM dragit sig ur slagsmålet. HL blev fälld till marken och fick liggande där motta ett flertal sparkar och slag. SPP blev inblandad i slagsmålet då han försökte hjälpa HL. Nu återinträdde DTM i slagsmålet, vilket kulminerade i att DTM utdelade ett dödande knivhugg i SPPs bröst När DTM skulle lämna platsen anslöt sig JF för att försöka avstyra ytterligare bråk. DTM tilldelade JF, med kniven fortfarande i handen, ett slag. Slaget träffade JF strax ovanför vänster öga. DTM lämnade platsen tillsammans med sin fästmö och en av medlemmarna ur mc-gänget. Efter ett tips till polisen kom inleddes spaning mot DTMs bostad. Husrannsakan skedde i både DTMs och hans fästmö bostad. Vid dessa

¹⁷¹ Malmö Tingsrätt, 1995-08-24, dom nr DB 1477, mål nr B 10511/95, Hovrätten över Skåne och Blekinge, 1996-02-13, dom nr DB 2018, mål nr B 930/95

¹⁷² TRs dom, s 9-12

husrannsakingar påträffades flera träningsoveraller, varav en överensstämde med vad som uppgivits om gärningsmannens klädsel vid tillfället. Denna overall var nytvättad och hängde på tork i DTMs fästmösbostad. Några knivar påträffades och på en av dessa fanns blodfläckar. Knivarna och träningsoverallen skickades till SKL för analys. På träningsoverallen kunde inga blodspår påträffas och blodet på kniven kunde inte identifieras p g a att det var för liten blodmängd. Åklagaren har angående väderleksförhållandena under den aktuella kvällen anfört att den vid 22-tiden var klart, vinden var svag (ca 3 m/sek) och att det råde god sikt. Det finns också en konfrontationsfilm.

5.3.2 Försvarshypotes

DTM har uppgivit¹⁷³: Han var på folkfesten med sin flickvän. DTM tror att han var klädd i sin träningsoverall, som är blå med vita linjer över bröstet. Under kvällens lopp hade han druckit fem starköl och en folköl men var inte så påverkad att de märktes. En till två meter ifrån honom uppstod det ett tumultartat bråk där alla verkade slåss mot alla. I detta slagsmål ingick ca 10 personer. DTM deltog inte själv i bråket och vill inte uppge vilka som var inblandade. Vidare vill inte DTM uppge om han under kvällen träffade GS och PE (två mc-killar som han kände till sedan tidigare, dessa stod åtalade för misshandeln av HL). DTM uppger att han inte är medlem i mc-gänget men han har vid något tillfälle varit i deras lokaler och då träffat GS och PE men han känner dem inte egentligen. Efter att ha besökt festen åkte han taxi med sin flickvän hem till hennes lägenhet där hon bytte kläder. De fortsatte sedan vidare till Lilla Torg, de kom dit strax före midnatt. Vid detta tillfälle hade DTM fortfarande träningsoverallen på sig och har troligtvis vid ett senare tillfälle lagt denna i sin flickväs lägenhet varpå hon uppenbarligen har tvättat den. DTM uppger att han aldrig bär med sig kniv när han går ut, dock brukar han ha med sig en tårgastub. Den pistol som polisen funnit i hans flickväs lägenhet är DTMs och denna har han köpt för att ha som försvar hemma i sin egen lägenhet (han uppger att han har varit utsatt för allvarliga hotelser). Eftersom han hade varit på folkfesten och där på nära håll bevittnat ett slagsmål och sedan han genom tidningen fått reda på att bråket haft dödlig utgång förutsatte han att polisen skulle bli intresserad av honom. Med anledning av detta flyttade han pistolen och tårgasen till sin flickväs bostad.

I HovR har DTM vidare uppgivit¹⁷⁴: Det var mycket blandad klädsel på festen och många personer hade fritidskläder. Det är möjligt att någon han kände deltog i bråket men han tycker det är obehagligt att tala om det och vill därför inte säga vem som deltog. DTM vill överhuvudtaget inte prata om mc-gänget. Vidare uppger DTM att det var en röra vid bråket. Han var själv nästan intill bråket vid något tillfälle och befann sig tidvis i dess utkant. Han uppfattade att bråket fortfarande höll på när han gav sig av för att leta upp sin flickvän. När han hittade henne gick de ut på gatan och tog en taxi därifrån. Med i taxin var han, hans flickvän och hennes hund. DTM vill inte

¹⁷³ TRs dom, s 15-16

¹⁷⁴ HovRs dom, s 6-7

svara på om någon annan åkte med i taxin. De kom till flickvännens lägenhet vid 23-tiden och lämnade den vid 24-tiden. Vidare uppger DTM att han inte ringde de samtal som åklagaren har påstått enligt en återopad samtalsförteckning utan han ringde istället taxi. Han ringde inte till mc-gängets samlingslokal vid 23.18. Möjligtvis ringde han ett samtal utöver det till taxi. DTM och hans flickvän åkte till Lilla Torg där de drack öl och träffade några bekanta. Han vill inte uppge vem han träffade där. DTM ringde till mc-gängets klubblokal kl 10.20 nästa dag. Han vet inte varför han ringde. Vid detta tillfälle hade han läst i tidningen om händelserna och dödsfallet vid folkfesten.

5.3.3 Vittnen i målet

CA har uppgett¹⁷⁵: Den aktuella kvällen var han alkoholpåverkad. Sedan 16.30-tiden hade han druckit sju burkar folköl och 2-3 små glas candyshots. HL och SPP hade troligtvis druckit mer än han själv. Vid tillfället i fråga var de tre på väg hem. Någon av dem råkade tappa en ölburk i marken. Det gick håll på ölburken och till följd av detta sprutade det ut öl. Strax efter kom en man i en blå träningsoverall fram till CA och frågade vad han sysslade med. Mannen tilldelade plötsligt honom ett kraftigt slag som träffade honom på halsen. Slaget fick till följd att CA tvingades backa ett par steg för att återfå balansen. CA såg hur HL försökte avvärja ytterligare bråk. HL befann sig fyra till sex meter ifrån honom. HL försök misslyckades då det anslöt sig 4-5 personer som hoppade på HL. Dessa personer var klädda i västar och hade svarta tröjor. Personerna bar liknande emblem på sina kläder. CA observerade att HL hamnade på marken där han fick motta ett flertal sparkar och slag. De personer som hade anslutit sig till bråket verkade inte vara i sällskap med mannen i träningsoverall. CA såg hur SPP försökte avstyra bråket genom att dra bort de personer som stod runt omkring HL. Mannen i träningsoverall befann sig fortfarande på platsen och rörde sig runt bråket. Slagsmålet upphörde och SPP blev liggande kvar blodig på marken. CA har inget minne av hur personerna som anslöt sig till bråket såg ut. Vid ett senare konfrontationstillfälle pekade han ut DTM som den som slog honom på halsen. Han har uppgivit att DTM idag bär glasögon och att han har längre hår men att han trots detta känner igen honom från konfrontationsfilmen. CA är nästan helt säker på att det var DTM som tilldelade honom slaget.

I HovR har CA vidare uppgivit¹⁷⁶: Träningsoverallen som mannen hade på sig var mintgrön, mannen var lång ca 180-190 cm samt hade "lite sydländskt utseende". Den träningsoverall som polisen funnits hos DTMs flickvän var ganska lik den som han såg den nämnda personen bära på folkfesten. Med mintgrön menar han en blågrönaktig färg.

¹⁷⁵ TRs dom, s 12-13

¹⁷⁶ HovRs dom, s 5

HL har uppgivit¹⁷⁷: Under den aktuella kvällen hade han druckit två folköl, en och en halv flaska vin och ca 10 cl sprit. Han kände sig inte anmärkningsvärt berusad. Vi det aktuella tillfället var han, CA och SPP på väg hem när en av dem tappade en ölburk, detta fick till följd att öl började spruta ifrån burken. Ölburken kom att kastas till CA. Efter 5-10 meter kom en mörkhårig man klädd i träningsoverall fram till HL och frågade varför han hade skvätt öl på honom. När HL uppvisade en öppnad burk som han hade i handen gick personen i fråga vidare till CA, som befann sig ca 4 meter bakom HL och SPP. HL och SPP gick vidare men HL märkte strax därefter att CA fick motta ett slag, varför han omedelbart vände sig om och kunde då se att mannen i träningsoverall befann sig i närheten an CA. HL började gå mot personen för att fråga varför denna hade slagit CA. HL hann bara flytta sig några meter innan han blev attackerad av ett antal personer, som var klädda i mc-kläder. HL föll till marken och han fick där motta ca 15 sparkar och slag. Han höll upp armarna till skydd för sitt huvud och kunde därför inte se vem som attackerade honom. När misshandel upphörde reste han sig upp och fick se SPP ligga blodig på rygg på marken. När HL senare på kvällen följde med till polishuset blev han uppmärksam på att han var blodig på ryggen och insåg först då att även han hade blivit knivstukken under tumultet. HL är helt säker på att DTM var personen i träningsoverall. I HovR har HL också uppgivit¹⁷⁸: När han vände sig om såg han att den som senare visade sig vara DTM uppträdde aggressivt mot CA som vacklade bakåt. HL såg att CA höll sig för halsen och antog därför att denne fått ett slag. När HL, efter att ha fått ta emot sparkar och slag på marken, reste sig upp såg han först en person som i folkmassan ”flög” på JF med en kniv. Personen som attackerade JF liknade DTM och HL var vid händelsen övertygad om att det var denne. HL har uppgivit vid polisförhör att det var samme person som hade attackerat CA och honom själv. Med hänsyn till att han såg personen på visst avstånd och till att det har gått en tid är han inte längre säker på identiteten. HL är däremot helt säker på att DTM är den person som i inledningsskedet attackerade honom och CA.

JF har uppgivit¹⁷⁹: Han befann sig på festen tillsammans med fem kamrater och var på god väg att bli full. Han uppmärksammades av en kamrat att det pågick ett slagsmål 4-5 meter bakom honom. Beroende på sin kraftiga berusning har JF idag mycket vaga minnesbilder från händelsen. Han minns att han vände sig om och såg ett slagsmål där i vart två personer var inblandade och att det runt detta slagsmål fanns i vart fall 6-7 ”mc-killar”. Han såg inte att dessa personer var inblandade i bråket. De två personer som bråkade var inte mc-klädda. En av dessa två var klädd i en blå träningsoverall. Han skulle inte kunna känna igen den personen. JF gick fram till slagsmålet och sa till dem att sluta. Personen i träningsoverall gav honom då ett mycket hårt slag i panna. JF noterade inte att detta slag skulle

¹⁷⁷ TRs dom, s 13-14

¹⁷⁸ HovRs dom s 5-6

¹⁷⁹ TRs dom, s 14-15

ha utdelats med något tillhygge. JF har inte heller vid något tillfälle sett en knivbeväpnad person i slagsmålet.

GS har uppgivit¹⁸⁰: Vi tiden för folkfesten var han medlem i en mc-klubb, som han nu har lämnat. Han är kamrat med PE. Han besökte festen på eftermiddagen, åkte därifrån men återkom till festen vid halv åtta-tiden och var då i sällskap med PE. Han hade på sig sina ”klubbkläder”, bestående av bl a en brun skinnväst. På festen träffade han ytterligare fyra till fem klubbmedlemmar. Han hade enbart druckit någon öl och var inte berusad. Han såg DTM på festen, DTM var klädd i en träningsoverall. Plötsligt uppstod det ett tumultartat bråk mellan tio till femton personer. GS såg att PE var inblandad i bråket och att han hade hamnat på marken under en person. Han bestämde sig då för att försöka få undan personen som låg ovanpå PE och drog därför denne person i armen. I övrigt var han deltog han inte i bråket. GS såg att DTM var ”inne i röran” men han vet inte om DTM deltog i slagsmålet. I övrigt vet han inte vilka personer som befann sig inne i tumultet. Efter att bråket hade upphört tog han ensam en taxi till Lilla Torg, där brukade nämligen ”gänget” träffas och fortsätta kvällens festligheter. PE var inte med på Lilla Torg. Något senare på kvällen anslöt sig DTM till sällskapet på torget.

I HovR har GS tillagt¹⁸¹: Det fanns många på folkfesten som var klädda i mc-kläder och det fanns tillika många som var klädda i träningsoverall. I samband med att han drog ut PE från slagsmålet såg han att DTM var i närheten av bråket. GS minnesbild av detta är inte så tydlig, och han minns inte om DTM var inne i röran eller om han stod bredvid. Han tror numera att DTM inte var inne i bråket. Efter att GS dragit ut PE ur slagsmålet tog det slut. GS tror att någon låg kvar på marken men han minns inte dennes klädsel eller utseende. Såvitt GS vet åkte PE hem. GS hade efter slagsmålet inte någon kontakt med DTM förrän han träffade honom senare på Lilla Torg.

PE har uppgivit¹⁸²: Han är medlem i mc-klubben. Han besökte festen på eftermiddagen. På kvällen återkom han till festen i sällskap med GS. Där träffade de tre andra medlemmar. Alla bar troligtvis sina ”klubbkläder”. Under kvällen hade PE endast druckit två till tre öl och var således inte berusad. Han begav sig iväg från sällskapet för att hämta några stolar och då han kom tillbaka såg han i ögonvrån att en av medlemmarna var inblandad i ett bråk. PE såg hur GS ryggade tillbaka för att inte bli träffad av de slag som utdelades mot honom av några personer. För att förhindra att klubben fick dålig publicitet gick han in i bråket för att få bort GS. Omedelbart när han kom fram till bråket blev han angripen av någon som sparkade honom på hans vänstra knä. Han känner igen HL som den som sparkade honom. Efter detta blev han i håret neddragen till marken där hans ena arm låstes och han fick ett slag över höger öga. Plötsligt släppte personen taget om

¹⁸⁰ TRs dom, s 16-17

¹⁸¹ HovRs dom, s 7

¹⁸² TRs dom, s 17

hans hår och han kunde resa sig upp. Han lämnade festen i sällskap med två av klubbmedlemmarna (inte GS). PE har inte befunnit sig på Lilla Torg under kvällen. Vidare uppger PE att det var många som deltog i slagsmålet, vilket han närmast vill beskriva som ett ”bunkaslagsmål”. Han hade ingen kniv med sig till festen, han bär aldrig kniv. Huruvida de andra medlemmarna var beväpnade med kniv kan han inte svara på. PE känner DTM till utseendet och har träffat honom ett par gånger. Han såg DTM på festen dock, inte i samband med bråket.

Lena Olsson har uppgivit¹⁸³: Olsson befann sig på festen tillsammans med en väninna och hon drack på festområdet 2-3 starköl. Senare på kvällen startade ett tumultartat bråk fem till tio meter ifrån henne. I slagsmålet deltog 5-10 svartklädda män som var i överläge mot en ensam kille. De svartklädda männen utdelade slag och allvarliga sparkar mot den ensamme killen. En man med mörkt hår och sydeuropeiskt utseende, klädd i en mörkblå träningsoverall blandade sig i bråket. Han sprang in i bråket och det såg ut som han hade ett bestämt mål. Mannen, som nu hade ryggen åt Olsson, attackerade en man, som hon uppfattade inte tidigare deltagit i bråket, och som hon senare kände igen som SPP. Mannen i träningsoverall gjorde en nerifrån, uppåtgående rörelse med handen mot den attackerade, som föll till marken. Efter detta gjorde mannen en svepande rörelse med armen mot en annan killes ansikte och sprang sedan ifrån platsen. Olsson upptäckte då att han hade en kniv i handen. Hon uppger att kniven var relativt lång, 30-40 cm. Hon utpekade vid konfrontationen en annan figurant som gärningsman. Denna figurant hade likadan hårfärg och hudfärg som mannen i träningsoverall.

I HovR har Lena Olsson tillagt¹⁸⁴: Det fanns inga andra personer vid bråket som var klädda i träningsoverall än mannen med kniven. Den figurant som hon utpekade vid konfrontationstillfället hade också ögonfärg, längd och kroppsbyggnad som liknade gärningsmannen. Hon kände sig dock inte helt säker på att figuranten var mannen i träningsoverall.

Thorsten Lunderquist har berättat¹⁸⁵: Han besökte festen tillsammans med några kamrater. Han hade druckit ett par starköl och lite vin och var onykter. Ett slagsmål mellan två män utbröt åtta till tio meter ifrån honom. Den ene mannen var klädd i jeans och tröja och den andre hade skinnkläder. Fyra till fem män, klädda i svarta kläder och svarta västar med dekal, kom springande. De hjälpte mannen i skinnkläder att slå ned den andre mannen. Lunderquist kan inte uppge vad varje enskild person utförde för gärningar i bråket. När bråket pågick en stund kom en man iklädd träningsoverall springande rakt in i tumultet. Efter en kort stund kom samme man ut ur bråket igen och han hade då en stor kniv i handen. Bråket avstannade något. Strax därefter kom mannen i träningsoverall på nytt in i slagsmålet och hade även vid detta tillfälle kniven i handen. När mannen återigen kom ut ur

¹⁸³ TRs dom, s 18

¹⁸⁴ HovRs dom, s 7

¹⁸⁵ TRs dom, s 19

bråket hade han kniven i handen och drog med fingrarna över bladet innan han fällde ihop denna. Därefter lämnade mannen platsen. Lunderquist uppger att kniven var bronsfärgad, 30 till 40 cm lång, bladet var ca 3 cm tjockt och att den hade två piggar till skydd för fingrarna. Vid konfrontationen pekade Lunderquist ut DTM som väldigt lik mannen i träningsoverall, det var kroppsstorleken och håret som stämde. Idag är Lunderquist säker på att DTM var mannen i träningsoverall. I HovR har Lunderquist tillagt¹⁸⁶: Den andra gången som mannen i träningsoverall gav sig in i slagsmålet såg Lunderquist att han höll kniven i handens tumgrepp. Kniven var vass på båda sidor. Lunderquist upplevde att figurant nr 4 (DTM) var den man som han hade sett i träningsoverall på folkfesten. Det var den ende som var klädd i träningsoverall.

Markus Lönninge har uppgivit¹⁸⁷: Han besökte festen med ett helt gäng kamrater och han var nykter. En av hans kamrater gjorde honom uppmärksam på att det uppstått ett bråk strax bakom dem. Lönninge vände sig då om och såg på ca fem meters avstånd fem till sex män inblandade i ett bråk. Två av männen var klädda i mc-kläder och några av de andra personerna i slagsmålet var klädda i jeans och tröja. En man var klädd i träningsoverall, hade ganska kort liggande svart eller mörkbrunt hår, inget skägg, bruna ögon och var ca 175 till 180 cm lång. Mannen var över 20 år gammal. Lönninge uppfattade att mannen i träningsoverall slog ett ca 40 cm långt rör eller batong mot någons revben och försvann därefter från bråket. Efter ca två minuter kom mannen tillbaka och han höll händerna om något som blänkte till. Mannen tog, med vänster hand, tag om nacken på den man som blev mördad och satte därefter föremålet rakt in mot framsidan av mannens överkropp. När mannen tog ut föremålet från offrets kropp såg Lönninge ganska tydligt att det var en kniv. Det var således inte samma tillhygge som denne person hade haft när han vid det första tillfället var inne i bråket. Efter knivhugget viftade mannen till med armen och träffade en person i ansikte och försvann sedan från platsen. Lönninge har inte sett konfrontationsfilmen och har således inte pekat ut DTM som gärningsman. I HovR har Markus Lönninge också uppgivit¹⁸⁸: Mannen i träningsoverall syntes bra, ”stod ut”, eftersom han hade avvikande klädsel jämfört med de övriga som deltog i bråket. Det fanns ingen annan i anslutning till bråket som var klädd i träningsoverall. Mannen höll kniven i handens tumgrepp med bladet uppåt, knivbladet var ca 15 cm och blänkte. Lönninge såg kniven gå in den utsatte mannen. Han såg skaftet och kan inte tänka sig att någon attackerar med bakändan av en kniv, varför han utgår ifrån att bladet förts in. Såvitt han numera minns så var det endast en träff i mannen, men det är möjligt att han vid TR sagt att det var två.

¹⁸⁶ HovRs dom, s 8

¹⁸⁷ TRs dom, s 19-20

¹⁸⁸ HovRs dom, s 8

Susanne Evehammar har uppgivit¹⁸⁹: Hon befann sig på folkfesten tillsammans med sin pojkvän Paul Brandin. Hon drack någon mellanöl på platsen. När det kom ut från restaurangtältet tvingades de stanna eftersom det pågick ett slagsmål tre till fyra meter framför dem. En man, klädd i en mörkblå träningsoverallsjacka med ett vitt streck över bröstet, blandade sig i bråket. Evehammar beskriver denne man som lång, smal, blek och hade bakåtkammat hår. Mannen hade en lång kniv, vars blad var ca 20 cm långt och 3 cm brett, i handen. Han höjde handen och utdelade ett hugg mot någon i slagsmålet. Hon kunde inte se om han träffade någon eftersom hon tittade bort. När hon nästa gång såg mannen i träningsoverallen kom han gående rakt emot henne. Mannen tittade sig omkring, fällde ihop kniven och lämnade sedan platsen. När Evehammar fick se konfrontationsfilmen var hon inte säker på om det var figurant nr 4 (DTM) eller nr 5. Då hon i TR tänker tillbaka är hon säker på att rätt person är figurant nr 4. Efter att hon hade sett videofilmen såg hon ett fotografi av den misstänkte i en dagstidning och kände då omedelbart igen honom.

I HovR har Susanne Evehammar även uppgivit¹⁹⁰: Hon lade bara märke till en person i träningsoverall. Hon kände inte igen DTM vid TR, han påminner lite om mannen i träningsoverall.

Ines Pentmo har uppgivit¹⁹¹: Hon hade under kvällen inte druckit någon alkohol. Hon hade sällskap med sin bror på festen. När de lämnade ett öltält sa hennes bror till henne ”nu blir det bråk”. Hon såg att fyra män påbörjade ett slagsmål på sex till sju meters avstånd från henne. Tre av männen var klädda i mörka byxor, mörka västar och tröjor med avbildade flammor på. Den fjärde mannen var ljushårig hade normal kroppsbyggnad och var klädd i jeans och en vit tröja under något annat plagg. De mörklädda männen attackerade den ljushårige mannen med sparkar och slag. En av de mörklädda männen hackade nu på den ljushårige mannen, som nu låg på marken, med en kniv i ryggen. Personen som utdelade dessa hugg var lång, smal och hade mörkblont långt hår samlat i en svans. En annan man intresserade sig för bråket. Denne man var lång och gänglig med kortklippt vårdat hår och utländska drag. Han var klädd i en blå/grön eller turkos/grön träningsoverall. Pentmo uppfattade det som om mannen inte hade något med de övriga männen att göra. Strax därefter plockade mannen i träningsoverall ur sin ärm fram ett ljust föremål. Med detta föremål sprang han in i bråket, på vägen fällde han ut ett knivblad och Pentmo insåg då att föremålet var en stilet. Knivens totala längd uppgick till 25-30 cm. Inne i bråket försökte mannen i träningsoverall att hugga den angripne personen som fortfarande låg ned men han kom inte åt att utdela något hugg. Han gick runt för att sedan sträcka sig över de skinnklädda personerna och högg nedåt mitten. Pentmo kunde inte se om huggen träffade någon person men hon uppfattade försöken som meningslösa. Mannen fällde därefter ihop sin kniv och försvann från platsen. När bråket var över såg Pentmo en person, som hon

¹⁸⁹ TRs dom, s 20

¹⁹⁰ HovRs dom, s 8

¹⁹¹ TRs dom, s 21-22

inte sett tidigare, ligga på marken. Vid videokonfrontationen ansåg Pentmo att DTM var väldigt lik mannen i träningsoverall. Han hade en likadan frisyr men var lite bredare över kinderna och hade inte lika blek hy som mannen på folkfesten. Hon såg dock endast mannen på folkfesten i profil. I TR kände hon igen DTM som mannen i träningsoverallen.

I HovR har Ines Pentmo vidare uppgivit¹⁹²: Mannen i träningsoverall kom springande från långt håll, kanske 75 meter. Han tittade först lite nyfiket innan han skakade fram den stiletliknande kniven ur ärmen. De mörklädda killarna hade nu riktat sin uppmärksamhet mot en ny person som de var runt om. Den träningsoverallsklädde gick runt dem och försökte komma åt med kniven. De hugg eller stick som han utförde var inte ämnade mot de mörklädda utan mot mannen i mitten. Hon såg inte någon annan som var klädd som mannen i träningsoverall. Hon har inte känt igen någon av de träningsoveraller som hon förevisats.

Pierre Andersson har uppgivit¹⁹³: Han var på festen och var vid tillfället helt nykter. Plötsligt hörde han en smäll och vände sig därför om och såg en person falla till marken. Det var vid detta tillfälle ganska ljust och han befann sig ca tre till fyra meter ifrån händelsen och hade därför god uppsikt över denna. Personen som låg på marken var ljushårig och det rann blod från hans tinning. Runt denna person stod en massa människor. Andersson uppmärksammade sedan ett bråk mellan en kille i grön flecejacka och en mörkhårig, något kraftig person, i vit T-shirt. Mannen i flecejackan utdelade ett slag uppifrån och ned mot den mörkhårige killen. Slaget träffade personen i bröstet och denne föll till marken. Han kunde inte urskilja om det föremål som mannen i flecejacka hade i handen trängde in i bröstet på offret. Gärningsmannen sprang därefter runt offret, tog tag om hans hals och höll honom på så vis upprätt och delade därefter ut, med någon typ av föremål, fem till sex hugg i ryggen på offret. Andersson kunde inte urskilja vad det var för föremål. Strax därefter kom en person inspringande i slagsmålet och skrek åt gärningsmannen att sluta. Gärningsmannen utdelade då ett slag mot den inspringande personen, slaget träffade över ögonbrynet. I detta läge såg Andersson att föremålet som gärningsmannen höll i handen var en kniv. Han har vid polisförhör uppgivit att gärningsmannen såg svensk ut, DTM ser snarare utländsk ut. Vid konfrontationen pekade Andersson ut DTM. Han är dock inte till 100 % säker på att DTM är gärningsmannen, men DTM är i vart fall rätt lik denne.

I HovR har Pierre Andersson också uppgivit¹⁹⁴: Den person som utförde angreppet mot den mörkhårige killen (SPP) var klädd i flecejacka eller träningsoverall, troligen var det en flecejacka. Mannen var lång, smal och mörkhårig. Andersson tyckte att han såg drogad ut. Den kniv han såg var en s k butterfly och den var totalt 30-40 cm lång. Bladet var inte så brett, kanske 2 cm. SPP var klädd i vit T-shirt och svart glansig jacka. Det fanns inga andra personer i närheten som var klädda som mannen med kniv.

¹⁹² HovRs dom, s 9

¹⁹³ TRs dom, s 22-23

¹⁹⁴ HovRs dom, s 9

Per Hiller har berättat¹⁹⁵: Han var på festen med några kamrater och han hade inte druckit någon alkohol alls. Han såg vid ett tillfälle ett pågående slagsmål tio till femton meter framför honom. En person låg hoprullad på marken och fick där motta ett antal sparkar från kringstående personer, några av dessa var klädda i skinnvästar med emblem på. Då kom en kille i ljusblå träningsoverall inspringande i slagsmålet i riktning mot en person som befann sig i närheten av detta. Mannen i träningsoverall tilldelade denna person fyra till fem hugg eller slag, av vilka troligtvis ett flertal träffade personen i magen. Fem till tio sekunder efter utdelandet av dessa hugg/slag föll den angripne till marken. Hiller hade inte tidigare under slagsmålet sett att den angripne personen deltog i detta. Efter huggen/slagens utdelande försvann mannen i träningsoverall i sällskap med en person i brun skinnväst. Mannen som var klädd i träningsoverall såg inte utländsk ut, vilket DTM gör.

Personen i träningsoverall var ca 180 cm lång och hade mörkt kort lockigt hår. Hiller har inte sett konfrontationsfilmen.

I HovR har Per Hiller tillagt¹⁹⁶: Den som efter ett tag anslöt sig till slagsmålet var klädd i en blå träningsoverall med något grönt parti. Den person som den träningsoverallsklädde angrep hade mörka kläder. När mannen i träningsoverall gav sig av såg Hiller något i mannens hand som blänkte, det kan ha varit en kniv men det såg han inte. Hiller såg ingen annan i anslutning till bråket som var klädd i träningsoverall.

Paul Brandin har uppgett¹⁹⁷: Han besökte den aktuella kvällen folkfesten tillsammans med sin flickvän. Under kvällen hade han druckit två mellanöl. När han kom ut från ett öltält såg de ett slagsmål på sex till tio meters avstånd. I det inledande skede var det tre till fyra män klädda i svarta tröjor med flammor på och en person hade skinnväst, som utsatte en ljushårig kille för ett flertal sparkar och slag medan denne låg på marken. Därefter kom en ung kille joggande en och en halv till två meter framför honom. Denna person tog upp ett föremål, vilket Brandin uppfattade som en elbatong, och sprang in i slagsmålet. Denna person hade mörkblå träningsoverall eller vindoverall samt vita gymnastikskor, var ca 180 cm lång, hade mörkt kort hår, bruna ögon och blek hy. Brandin upplyste sin flickvän (Susanne Evehammar) om att han trodde att det var en elbatong som mannen hade i handen men hon sa då att det var en kniv. I detta skede var det en mörkhårig man som blandade sig i slagsmålet, troligtvis i försök att avstyra detta. Personen i träningsoverallen/vindoverallen sprang fram mot denne person. Med kniven i höger hand högg mannen i träningsoverall tre gånger mot den andre personen, som senare visade sig vara SPP. Brandin är inte till hundra procent säker på att huggen träffade men han uppfattade det som om de gick in i kroppen. Samtidigt härmed angreps personen av de andra inblandade i bråket och fick motta såväl sparkar som slag. Därefter kom en person och

¹⁹⁵ TRs dom, s 23

¹⁹⁶ HovRs dom, s 9-10

¹⁹⁷ TRs dom, s 24-25

blandade sig i bråket genom att uppmana de som slogs att sluta. Mannen i träningsoverall/vindoverall blandade sig återigen i slagsmålet och utdelade ett slag med kniven i handen mot denne persons huvud. Personen i träningsoverall/vindoverall joggade från platsen. Brandin har sett konfrontationsfilmen och har mycket svårt att peka ut gärningsmannen. Han ansåg att flera av figuranterna (däribland DTM) var väldigt lika personen på folkfesten. Slutligen pekade han ut figurant 0 (ej DTM) som mest lik gärningsmannen. När han sedan har tänkt tillbaka har han insett att denna figurant inte alls var lik gärningsmannen. Vid huvudförhandlingen i TR känner Brandin mycket väl igen DTM och är säker på att det är denne som var gärningsmannen.

I HovR har Paul Brandin uppgett¹⁹⁸: Föremålet som mannen hade i handen visade sig vara en kniv. Kniven var stor, dess totallängd var ca 30-40 cm. Mannen höll den i sitt tumgrepp, med bladet uppåt. Brandin såg mannen göra stickande rörelser med kniven tre gånger mot en mörkhårig person (SPP). Eftersom det var folk runt omkring skymdes Brandins sikt så han såg inte helt klart om den mörkhårige personen träffades, men han såg att kniven fördes mot kroppen och uppfattade det som att den även gick in i kroppen, eftersom han såg den försvinna in bland kläderna. Brandin såg ingen annan på platsen än mannen i träningsoverall som var utrustad med kniv eller något annat tillhygge. Inte heller har han något minne av att det fanns någon annan person som var klädd som den mannen. DTM är mycket lik mannen i träningsoverall, men han anser sig inte vara till 100 procent säker på identiteten. Brandin uppger att det var en stor skillnad på att se mannen livs levande istället för på en videoupptagning.

Mauricio Canvilio har berättat¹⁹⁹: Han var på festen och hade under kvällen druckit en starköl. När han befann sig utanför ett av tälten såg han ett slagsmål tio till femton meter bort. Det var vid tillfället mörkt och Canvilio kunde därför inte helt urskilja vad som hände. Han såg tre svartklädda män angripa en ung man som var ca 180 cm lång, hade ljust kort hår, var klädd i jeans, tränings skor och en svart skinnjacka. Den ljushårige mannen blev nedsparkad på marken och fick där motta flera sparkar och slag. När den ljushårige mannen försökte resa sig uppfattade han det som om en av de mörkklädda männen gjorde stickliknande rörelser mot offrets lår, rygg och hals. Mannen som gjorde de stickliknande rörelserna var smal, långhårig, mustaschprydd och klädd i svarta kläder och svart väst. Plötsligt kom en mörkhårig man klädd i blå träningsoverall med något vitt fält över bröstet inspringande mot det pågående slagsmålet, Canvilio hade inte sett mannen tidigare. Ur ärmen drog denne person ut en kniv och sprang först runt bråket för att sedan bege sig in i detta. Där angrep han en man med brunt hår och skägg genom att med kniven hugga horisontellt över mannens ena öga. Mannen i träningsoverall höll kniven så att bladet stack ut från handens undersida. När bråket hade upphört såg Canvilio den man som först blivit angripen ligga ned skadad på marken.

¹⁹⁸ HovRs dom, s 10

¹⁹⁹ TRs dom, s 26

I HovR har Mauricio Canvilio tillagt²⁰⁰: Den person som gjorde stickliknande rörelser mot den liggande ljushåriga mannen var en av dem som tidigare hade tilldelat honom sparkar och slag. På avståndet kunde inte Canvilio se om mannen hade något vapen eller tillhygge i handen. Plötsligt kom en man i träningsoverall inspringande från en plats bortom slagsmålet. Canvilio såg denne anfalla med en kniv, men eftersom han tyckte det såg hemskt ut vände han sig bort under uppskattningsvis en eller två minuter. Han ville inte se någon ”slaktas”. När han tittade igen såg han mannen med kniv angripa den man som sedan blödde ifrån pannan. Han tyckte även detta såg hemskt ut och tittade bort, varför han inte såg hur skadan uppkom. Det var en lång kniv, totallängd ca 40 cm, och av typen fällkniv, bladet var lika långt som handtaget. Det fanns inte någon annan som var klädd på samma sätt som mannen i träningsoverall.

Christian Åkerman har uppgett²⁰¹: Han befann sig på festen, i sällskap med bl a JF, och hade under kvällen druckit en grogg. Vid det aktuella tillfället hörde han ett skrik bakom sig och vände sig då om.. Han såg, på ett par meters avstånd, tre till fyra personer klädda i mc-kläder, jaha en medellång mörkhårig man. Den mörkhåriga mannen föll till marken och fick där motta tio till elva slag. Samtidigt kom en lång mörkhårig man med utländskt påbrå klädd i en mörkblå eller turkos träningsoverall springande från höger. Mannen i träningsoverall slog ett slag i huvudet på den liggande personen och drog sig därefter tillbaka. Vid detta tillfälle såg Åkerman ett tillhygge av något slag. Vid denna tidpunkt gav sig JF in i bråket för att försöka avstyra detta. Mannen i träningsoverall utdelade då ett slag, från höger till vänster i axelhöjd mot JF. Nu såg Åkerman att det var en kniv, troligtvis en butterflykniv, som den träningsoverallsklädde mannen hade i handen. Åkerman har inte sett konfrontationsfilmen.

I HovR har Åkerman tillagt²⁰² att han inte såg någon annan i närheten som var klädd på samma sätt.

Bernhard Andréson som vittnade först i HovR har berättat²⁰³: Han var på festen tillsammans med några kamrater. Han hade inte druckit någon alkohol. De satt och lyssnade på musik när de hörde oroligheter bakom sig. På ca tio meters håll såg Andréson några killar i mc-kläder slå mot en ”vanlig kille” i skinnjacka. I bråket såg han även en kille i träningsoverall. Den utsatte kille var ganska kraftig och hade mellanblont hår. Efter ett tag förstod Andréson att den träningsoverallsklädde mannen var på mc-killarnas sida i bråket. Killen i träningsoverall försvann plötsligt från bråket men kom tillbaka efter en liten stund och hade då med sig ett tillhygge. Andréson tyckte första att det liknade ett rör som var ca 30 cm långt, men när han såg att det glänste fick han för sig att det var en kniv. Andréson såg en person, som attackerades av killarna i mc-kläder, stå i en framåtlutad position. Mannen i träningsoverall gjorde något mot denne och Andréson tyckte sig se

²⁰⁰ HovRs dom, s 11

²⁰¹ TRs dom, s 26-27

²⁰² HovRs dom, s 11

²⁰³ HovRs dom, s 11-12

en stickande rörelse eller ett slag mot överkroppen. Han såg endast en person i anslutning till bråket som var klädd i träningsoverall. Träningsoverallen hade ”kalla” färger; möjligen var den ljusblå med inslag av någon mörkare färg på axlarna och ärmarna. Andréson har inte känt igen någon av de träningsoveraller som han har sett hos polisen.

5.3.4 Tingsrättens bedömning²⁰⁴

Inledningsvis konstaterar TR att det är klarlagt att det rådde goda väderleksförhållanden och god sikt. Vad angår HL skriver TR att det vid undersökningen av honom hittats tre insticksställen i huden på högra sidan av ryggen, förenligt med skada förorsakad av ett vasst föremål²⁰⁵. TR konstaterar att de flesta vittnen har uppgett att gärningsmannen hade träningsoverall. DTM hade enligt egen uppgift träningsoverall på sig den aktuella kvällen²⁰⁶. Dock fortsätter tingsrätten med att konstatera att klädseln vid tillfället var fritidsbetonad och att varken DTMs klädsel eller sydeuropeiska drag kunde ha avvikit från de övriga besökarnas utseende på ett anmärkningsvärt sätt. TR skriver att vittnena Lunderquist, Pentmo och Evehammar med olika grad av säkerhet har utpekat DTM som den möjliga gärningsmannen. Dock konstaterar TR att Pentmo har uppgett att hon uppfattade personens hackliknande rörelser som lönlösa eftersom de enligt hennes bedömning inte skulle kunna träffa offret. Vidare skriver TR att vittnet Pierre Andersson har uppgett att han har sett en person i grön fleecejacka med någon typ av föremål tilldela offret ett slag i bröstet och fem till sex hugg i ryggen. Han har förtydligat huggen i ryggen på det sätt att dessa, med hänsyn till den kraft de utdelades med, måste ha trängt in i offret eller i vart fall gått igenom offrets kläder. Vad angår vittnet Paul Brandin skriver TR att han har uppgett att han sett gärningsmannen utdela tre hugg mot offret och att i vart fall två av dessa hugg måste ha träffat offret. Brandin har också uppgett att andra personer fortsatte misshandeln efter det att den ursprungliga gärningsmannen försvunnit från platsen²⁰⁷. TR konstaterar att de gärningar som Andersson och Brandin uppgett att de sett gärningsmannen utföra borde rimligen ha lett till att offret fått allvarliga skador. Några skador i ryggen eller halsen (uppkomna från de hugg som dessa vittnen uppgett att de sett) har inte dokumenterats under obduktionen. Vidare var Brandin mycket osäker när han skulle peka ut gärningsmannen

²⁰⁴ TRs dom, s 29-36

²⁰⁵ TRs dom, s 30

²⁰⁶ TRs dom, s 32

²⁰⁷ TRs dom, s 33-34

och att han efter konfrontationen skulle ha kommit till insikt om gärningsmannens utseende är omständigheter som, enligt TR, måste tas med stor försiktighet²⁰⁸. Fortsättningsvis påpekar TR²⁰⁹: ”Flertalet av de hörda vittnena har emellertid lämnat uppgifter om gärningsmannens utseende, kläder, nationalitet, som är förenliga med möjligheten att”,...DTM...,”är gärningsmannen”. Tingsrätten konstaterar dock att det av vissa vittnesmål har framkommit att ytterligare en knivbeväpnad person funnits på platsen. Med hänsyn till detta finner TR att det inte med tillräcklig säkerhet kan uteslutas att någon annan än DTM är gärningsman.

5.3.5 Hovrättens bedömning²¹⁰

HovR skriver att det vid bedömningen av vittnesmålen är viktigt att beakta att de olika uppgiftslämnarna har befunnit sig på olika platser när de gjort sina iakttagelser. Detta medför, enligt HovR, att samma händelse kan ha beskrivits på olika sätt. Att vittnen har befunnit sig på skilda avstånd från slagsmålet innebär att möjligheterna att göra iakttagelser varierar och detta påverkas ytterligare av att det vid det aktuella tillfället var skymning. Vidare skriver HovR att vittnenas möjligheter att iaktta och riktigt återge vad som har hänt kan dessutom i vissa fall ha varit reducerade till följd av alkoholpåverkan²¹¹.

Hovrätten konstaterar att de flesta vittnena har sett en man klädd i träningsoverall och utrustad med kniv på platsen vid den aktuella tidpunkten och att denna person tagit aktiv del i bråket under vissa delar av händelseförloppet. Pierre Andersson har tvekat angående om den person han har sett bära kniv har burit fleecejacka eller träningsoverall och snarare lutat åt att det var en fleecejacka. Även Caroline Nilsson har uppfattat att mannen med kniv var klädd i fleecejacka. Ingen av dem har sett någon i anslutning till bråket bära liknande kläder. HovR anser att, med hänsyn till detta och då Anderssons och Nilssons uppgifter om färgen på mannens kläder stämmer väl överens med vad flera andra uppgett om färgen på träningsoverallen, man kan sluta sig till att Andersson och Nilsson sett samma person som de personer som uppgett att mannen var klädd i träningsoverall. Av vittnena i målet är det endast Ingemark som inte har sett en person i träningsoverall eller liknande klädsel delta i slagsmålet. HovR tillmäter dock inte Ingemarks uppgifter någon särskild betydelse p g a att han har gjort sina iakttagelser på ett med hänsyn till ljusförhållandena betydande avstånd²¹².

Vidare skriver hovrätten att flera vittnena förklarat sig säkra på att mannen i träningsoverall var identisk med DTM. Lunderquist, Pentmo och Andersson har förklarat att DTM på videoupptagningen liknar mannen med kniv. Pentmo och Andersson har varit nyktra när de har gjort sina iakttagelser och Lunderquist har, enligt egen uppgift, inte varit särskilt påverkad. På denna grund finner HovR ingen anledning att anta att deras möjligheter att minnas

²⁰⁸ TRs dom, s 34

²⁰⁹ TRs dom, s 35

²¹⁰ HovRs dom, s 13-17

²¹¹ HovRs dom, s 13-14

²¹² HovRs dom, s 14

varit reducerade till följd av alkoholpåverkan. De har funnits på relativt kort avstånd från slagsmålet och har därför, enligt HovR, haft goda möjligheter att uppfatta personens utseende. Utöver detta har Lunderquist och Pentmo när de i TR och HovR fått se DTM förklarar att de direkt känt igen honom från folkfesten. Andersson har sagt att DTM såg annorlunda ut i TR i förhållande till videoupptagningen och han har förklarar att DTM liknar mannen med kniv. Vidare har Brandin, som pekat ut en annan figurant vid videokonfrontationen, sagt att det var stor skillnad på att se DTM i verkligheten jämfört med att se honom på en videoupptagning. Han har uttalat att DTMs likhet med gärningsmannen är slående. Evehammar har sagt att DTM påminner om mannen med kniven, men att hon inte anser sig helt säker på identiteten. HovR anser att det förhållande att Brandin och Evehammar inte i första hand angett DTM som mest lik är redan mot bakgrund av deras uttalanden om att DTM är lik gärningsmannen inte ägnat att utesluta honom från att vara mannen med kniv. Det är tvärtom så, enligt HovR, att Brandins, Evehammars och flera andra vittnens beskrivningar av knivmannen är sådana att de väl låter sig förenas med DTMs utseende och klädsel. Till detta bör också anmärkas att Lönninge har förklarar sig helt säker på att det var samma person klädd i träningsoverall som deltog i inledningen av bråket och därefter avvek för att efter en stund komma tillbaka beväpnad med kniv. (Tidigare i domen har HovR ansett det fastställt att det var DTM, klädd i träningsoverall, som startade våldsutövningen mot HL). HovR poängterar att samtliga hörda har förklarar att de inte lagt märke till ytterligare personer med en motsvarande klädsel som knivmannens i anslutning till bråket. Lönninge har sagt att mannens klädsel var iögonfallande. Baserat på det anförda anser HovR det ställt utom rimligt tvivel att DTM var mannen i träningsoverall som beväpnad med en kniv ingrep i slagsmålet²¹³.

Efter detta konstaterande går hovrätten vidare och tar upp de vittnesmål där vittnen uppger att de sett huggande, stickande eller liknande rörelser från mannen i träningsoverall²¹⁴. Lönninge har uppfattat att knivmannen böjt framåt den man som senare låg på marken (d v s SPP) och stuckit kniven i denne i trakten av solarplexus vid minst ett tillfälle. Brandin har uppgett att han sett utfall från mannen i träningsoverall mot en mörkhårig person (d v s SPP) i form av stickande rörelser minst tre gånger, dessa stickande rörelser var riktade mot halsen och armen eller bröstet. Brandin har sett kniven försvinna in bland personens kläder och har, när personen segnat ner, antagit att något av sticken har träffat halsen eller bröstet. Efter detta har Brandin sett gärningsmannen sett knivmannen ta ett steg tillbaka, fälla ihop kniven och föra in den i ena armen. Pierre Andersson har uppgett att knivmannen slagit den som sedan visade sig vara SPP först i bröstet. Sedan knivmannen gått runt den angripne har Andersson sett kniven då knivmannen utdelat ytterligare stick mot den angripne snett uppifrån mot ryggen. Per Hiller har uppfattat att mannen i träningsoverall har riktat ett antal hugg eller slag mot en person som senare blev liggande på marken. Dessa hugg eller stick har

²¹³ HovRs dom, s 15

²¹⁴ HovRs dom, s 15-16

riktats mot magen eller bröstet. Hiller har senare uppfattat att angriparen hade något knivliknande i handen. HovR skriver att de redovisade vittnena samtliga har sett den person som måste antas vara SPP angripas av knivmannen. Det har av vittnen berättats om fler angrepp än vad som motsvaras av de skador som finns. Enligt HovR kan detta förklaras av att det inte varit lätt för vittnena att säkert bedöma om alla angrepp nått den angripnes kropp. HovR anser att sammantaget pekar de redovisade uppgifterna klart på att DTM har tilldelat personen ett knivstick som träffat denne i bröstet. Vidare anser HovR att utredningen inte ger något stöd för att någon annan person angripit denne (SPP) med kniv. Å andra sidan påpekar HovR att Pentmo och Canvilio har berättat om angrepp med kniv respektive stickande rörelser som kunde vara med kniv från en av de mc-klädda personerna som deltagit i slagsmålet. Enligt HovR måste deras uppgifter avse angreppet mot HL och detta bestyrks av att HL hade stickskadorna i ryggen. Avslutningsvis skriver HovR: ”det måste hållas för visst att det var DTM (författarens förkortning) som tilldelade SPP (författarens förkortning) knivsticket i bröstet”.

5.3.6 Analys - finns det en rimlig alternativ hypotes?

I detta mål finns två hypoteser, åklagarens och DTM:s. Åklagarens hypotes innebär att DTM medelst kniv har uppsåtligt dödat SPP. DTM å sin sida har hävdats att han inte varit inblandad i bråket. De uppgifter som DTM har lämnat har varken TR eller HovR ansett som trovärdiga. Finns det då något stöd i målet för att DTM inte var inblandad i bråket? Enligt min mening är det svårt att finna fakta som ger denna hypotes ett tillräckligt stöd för att den skall utgöra ett rimligt tvivel i förhållande till åklagarens gärningsbeskrivning. Finns det då någon alternativ hypotes? TR ger uttryck för en sådan. Denna hypotes innebär att de dödade knivhuggen har utdelats av en annan gärningsman. (Denna hypotes innebär inte på något sätt att DTM:s hypotes skulle visa sig vara riktig, han kan ju ha varit inblandad i bråket utan att ha utdelat knivhuggen). Till stöd för denna alternativa hypotes har TR anfört att det av vissa vittnesmål har framkommit att det har funnits ytterligare en knivbeväpnad person på platsen. HovR har angående detta uttalat att utredningen inte ger något stöd för att någon annan person har angripit SPP med kniv. De angrepp med kniv som Pentmo och Canvilio har sett från en av de mc-klädda personerna härrör enligt HovR till angreppet mot HL och detta får stöd av att HL hade stickskadorna i ryggen. Som jag ser det uppmärksammar HovR den alternativa hypotes som TR framfört men till skillnad från TR anser inte HovR att den har något stöd av de fakta som finns i målet. Detta innebär att det enligt HovR inte finns något rimligt tvivel.

Kan man då finna fakta som stöder den alternativa hypotesen såsom TR anser eller är HovR:s bedömning den rätta att det inte finns stöd för denna alternativa hypotes. Enligt min mening finns det en del fakta som talar för den alternativa hypotesen;

Det finns inget vittne som med säkerhet kan peka ut DTM som den som utdelade det dödande knivhugget. Det finns vittnen som med säkerhet kan peka ut att DTM var inblandad i bråket och att han hade kniv. Dessa vittnen har dock inte sett DTM utdela knivhugget.

Vissa vittnen, Pentmo och Canvilio, har lämnat uppgifter som pekar på att det fanns ytterligare en knivbeväpnad person på platsen.

Det finns också ett vittne, Brandin²¹⁵, som talar om att misshandel fortsatt efter att den ursprunglige gärningsmannen försvunnit från platsen.

HovR har lagt särskild vikt vid att ingen av vittnena har lagt märke till någon annan person, i anslutning till bråket, som varit klädd i träningsoverall.

Å andra har inget vittne kunna identifiera någon av de träningsoveraller som polisen har tagit med från de husrannsakingar som genomförts. Detta kan ju å andra sidan bero på att den träningsoverall som DTM bar (om han nu skulle vara mannen i träningsoverall) inte har funnits i någon av de lägenheter där husrannsakingar har ägt rum.

De fakta som här redovisats utgör inget starkt stöd för den alternativa hypotesen men jag anser ändå att de innebär att hypotesen är rimlig och att beviskravet ställt utom allt rimligt tvivel kan därmed inte anses uppnått. Jag finner i likhet med TR att det kvarstår ett visst tvivel och DTMs skuld med andra ord inte är ställd bortom allt rimligt tvivel.

²¹⁵ TRs dom, s 25

5.4 Lindome-fallet²¹⁶

I det följande kommer jag att behandla ett rättsfall som rönt mycket uppmärksamhet, det s k Lindome-fallet. Först redovisas åklagarens hypotes och denna del följs av de tilltalades hypoteser. Därefter kommer en sammanfattning av tingsrättens respektive hovrättens bedömning. Dessa delar följs av en bevisvärdering med hjälp av den s k Hypotesmetoden. I TR står PL åtalad för mord och LL åtalad för medhjälp till mord. I HovR är PL den ende tilltalade. Jag kommer endast att behandla målet i den del det avser mordet (det finns även åtalpunkter som avser grovt rån).

5.4.1 Åklagarens hypotes²¹⁷

Enligt åklagaren har följande inträffat. PL berövade den 26 oktober 1990 uppsåtligen den 89-årige EO livet i EOs fastighet i Lindome. PL knuffade omkull EO i köket och sparkade och slog honom på överkroppen och i ansiktet. Strax därefter, sedan PL varit inne i ett annat rum, sparkade och slog han återigen EO på samma kroppsdelar. PL tog därefter en stekpanna av gjutjärn, samtidigt som han sa till LL att EO skulle dö, och slog stekpanna upprepade gånger i EOs huvud. EO avled av till följd av hjärnskador. Efter våldet mot EO har PL letat igenom EOs hus efter pengar och vapen. LL har, enligt åklagaren, understött PL i dennes våld mot EO, vilket kommit till uttryck genom att LL befunnit sig i köket då våldet skedde och att han tillsammans med PL deltagit i genomletandet av EOs hus. LL har också, vid minst ett tillfälle, varnat PL genom att säga att de måste gå då en bil kördes fram mot en grannfastighet samt även, i avsikt att undanröja spår, torkat sin ärm på några föremål. PL och LL har strax därefter lämnat huset, PL återvände dock i avsikt att undanröja spår såsom att utplåna

²¹⁶ Mölndals Tingsrätt, 1991-01-31, dom nr DB 53, mål nr 746/90, Hovrätten för Västra Sverige, 1991-04-26, dom nr 64, mål nr 157/91

²¹⁷ TRs dom, bilaga 1, s 1

fingeravtryck, torka av stekpannan och liknande. Åklagaren anser att LLs handlande är att anse som medhjälp till mord.

5.4.2 Försvars-hypoteserna

Jag kommer nedan att redovisa de uppgifter som PL och LL lämnat. PL har uppgivit²¹⁸: Han var i Stockholm under onsdagen och torsdagen före händelsen i Lindome och fick där ett återfall i heroinmissbruk. På fredagen den 26 oktober mådde han dåligt och ville ha tag på alkohol, han sålde några grammofonskivor och köpte sedan vin för pengarna. I Nordstan (centrala Göteborg) träffade han några bekanta som han drack tillsammans med. Andra personer dök upp och PL uppger att han blev utsatt för ett mordförsök. Han irrade efter detta omkring i Göteborg ett tag. Vid 13 - 13.30-tiden ringde PL till LL, PL befann sig då på Backaplan. LL kom till Backaplan efter ca en halvtimme. Efter en del kringflackande besökte de Systembolaget där PL köpte vodka och öl, både PL och LL drack av spriten. De pratade om mordförsöket på PL och PL ville ha tag i ett vapen för att kunna försvara sig. Under en period som PL satt på Lindomeanstalten i juni 1990 hade han lärt känna en man som kallades Rävén och som skulle bo Lindome men PL hade inte adressen. PL antog att Rävén hade kontakter och kunde skaffa ett vapen. Efter ett besök på centralstationen åkte PL och LL till Lindome för att PL skulle försöka hitta Rävén. I Lindome frågade de två killar på moped om de visste var Rävén bodde och killarna trodde det kunde vara i närheten. PL fick en ingivelse som gick ut på att Rävén kunde bo i ett av husen. De stannade utanför EOs hus men PL minns inte var de parkerade bilen. Både PL och LL gick fram och knackade på, de fick inget svar. Dörren var olåst och de gick in i en hall och knackade på en dörr i andra änden av hallen, öppnade den och gick in. EO befann sig i köket och PL frågade om Rävén var där. Då EO inte svarade gick PL fram och lade sin hand på EOs vänstra axel och frågade återigen om Rävén var där. När EO inte svarade gick PL in i två andra rum för att se om det var någon annan hemma. PL hade köpt med sig en hummer till Rävén och det var möjligt att han lade den på köksbordet. Plötsligt hörde han att det blev liv i köket och LL skrek något åt EO. PL gick då tillbaka till köket, Både EO och LL befann sig båda mitt i köket och LL slog en stekpanna i huvudet på EO. PL såg inte var stekpannan kom ifrån. PL såg LL utdela två slag med stekpannan, dessa

²¹⁸ TRs dom, s 6-10

träffade EO i huvudet som föll omkull. Det är möjligt att EO var på väg att falla när PL såg slagen. Stekpanna gick sönder och hamnade på köksgolvet. EO var vid liv efter slagen och PL hörde honom ”snarka”. PL sa till LL att försvinna från huset och han fick sedan en idé att söka igenom huset efter vapen. PL gick upp på övervåningen och sökte igenom den under 5-10 minuter. Vad LL gjorde under tiden vet inte PL och när han kom ner till bottenvåningen hade LL gått ut i trädgården. PL letade även igenom bottenvåningen efter vapen. Han såg en tavla på en vägg och tog den. EO låg kvar på golvet i köket och ”snarkade”. PL torkade inte bort några fingeravtryck utan låste ytterdörren, stoppade på sig nycklarna samt släckte ljuset i huset, PL hoppade därefter ut genom fönstret i hallen åt norr. Bilen stod då rakt framför honom. PL lade in tavlan i bilen och de åkte tillbaka till Göteborg. PL fortsätter att berätta om vad han gjorde under resten av dagen samt efterföljande dag men jag har valt att inte redovisa detta.

LL har berättat²¹⁹: Inledningsvis överensstämmer LLs berättelse i stort med PLs och jag hänvisar i denna del till redovisningen av PLs berättelse. LL uppger att PL har uppträtt relativt stökigt och aggressivt. LL hade gått på antabus och drack därför inget av vodkan och ölen som PL köpte. PL pratade om att han ville åka till Råven som bodde i Mölndal och LL körde dit. PL sa aldrig varför han ville träffa Råven. När de kom till Mölndal började PL prata om Lindome. LL hade aldrig varit i Lindome men PL visade hur han skulle köra dit. PL frågade några personer efter Råven. När PL återvände till bilen berättade han för LL hur han skulle köra. De stannade vid en vändplats och PL gick ur bilen. PL gick in på en tomt och ringde eller knackade på dörren till ett hus. En äldre man kom ut och pratade med PL och LL kunde höra PL prata om Råven. Mannen återvände in i huset och PL kom tillbaka till bilen och sade ”här bor det fint folk”²²⁰. PL satt kvar i bilen en stund och var ganska stökig. Efter en stund gick PL upp till huset igen. LL såg inte om PL ringde på och blev insläppt eller om han bara gick in. Efter 10 - 15 minuter öppnades ett fönster och PL ropade åt honom att komma in. LL gick då in. Köksdörren var öppen och den gamle mannen frågade LL vem han var. PL var också i köket och LL såg att hummern som PL hade köpt låg på bordet. PL bad LL hämta sprit och LL gick då och hämtade flaskan i bilen. När LL återvände var PL i rummet bredvid köket och EO gick då efter och sade ”nu får ni gå härifrån”²²¹. PL knuffade till EO så att denna stapplade baklänges och föll på rygg borta vid köksbordet. Då sprang PL fram och började sparka på EO, sparkarna träffade EOs ansikte och överkropp och EO blödde från ansiktet. LL frågade PL vad han höll på med och PL bad då LL tända och släcka ljuset och LL gjorde detta. LL frågade vad det skulle vara bra för och PL sade att det inte var någon fara för den gamle mannen var känd för att vara snurrig. LL torkade av strömbrytaren i hallen, köket och rummet bredvid med ena ärmen. PL gick runt i TV-rummet och vardagsrummet och LL följde efter honom. De hörde

²¹⁹ TRs dom, s 10-14

²²⁰ TRs dom, s 11

²²¹ TRs dom, s 12

något ljud ifrån köket och PL sprang dit. LL kom efter och såg att EO låg på golvet med ryggen mot köksunderskåpen och PL höll på att sparka honom. PL rusade därefter ut i hallen och sade åt LL att släcka ljuset. LL gick ut i hallen men hann aldrig släcka ljuset förrän PL ryckte loss lampan. PL öppnade ett skåp i hallen och tog fram en stekpanna. Han sade ”nu skall gubben dö, det har jag gjort förr”²²². PL sprang fram och slog EO i huvudet med stekpannan, han slog minst två slag och hade en trasa runt skaftet på stekpannan. LL, som stod bredvid PL, såg inte om stekpannan gick sönder eller vart den tog vägen efter slagen. PL gick sedan runt i huset och LL följde efter. PL sprang upp på den andra våningen och LL stannade kvar nere. Då han var chockad och upprörd tog han en klunk sprit ur flaskan och mådde dåligt av detta eftersom han hade antabus i kroppen. LL såg genom fönstret att det kom en bil och sprang upp för trappan och berättade detta för PL. Vodkaflaskan ställde LL ifrån sig någonstans på övervåningen. Båda två sprang ner för trappan, PL öppnade ett fönster i hallen och hoppade ut och LL följde efter. De sprang genom trädgården och hoppade över staketet. PL frågade efter brännvinet och LL sade att det var kvar i huset. PL tog då av sig sin jeansjacka och sin skinnjacka och slängde dem till LL. Han tog jackorna och gick bort till bilen, han körde sedan runt till den sida av huset där de hade hoppat över staketet. PL var ibland inne i huset och ibland ute på gården, PL kom springande med en tavla som han bröt av ramen på och kastade detta över staketet. LL tog hand om detta. PL kom tillbaka till bilen och sa ”nu finns det inga fingeravtryck kvar”²²³. De återvände till Göteborg. LL fortsätter sedan att berätta om resten av dagen och dagarna efteråt men den delen kommer inte att redovisas här.

5.4.3 Vittnen i målet

Håkan Henricsson har uppgivit²²⁴: Han har arbetat vid tekniska roteln hos Göteborgspolisen i 22 år och gjorde brottsplatsundersökningen hemma hos EO. EO låg på golvet i köket med huvudet mot ett köksskåp och det fanns blodstänk på skåpsdörrarna bakom Olsson. Dessa blodstänk tyder på att EO suttit ner när han fått slaget mot huvudet. Det låg ett tygstycke delvis under EOs överkropp och detta tygstycke har troligen hamnat på golvet innan EO föll. Det fanns också en frottéhanduk som låg delvis under EO och delvis virad om hans vänstra arm. Handduken var så genomdränkt med blod att den måste ha använts till att torka blod med. Det fanns vidare blodstänk på undersidan av kanten av en hängande bordsklaff vilket tyder på att blodstänken kommit ganska lågt nerifrån. Det fanns en trasig stekpanna, i ett av bordshörnen, som var påfallande ren och verkade ha blivit avtorkad. I hallen var lampan nerdragen så att kabelhållarna hade lossnat.

²²² TRs dom, s 12

²²³ TRs dom, s 13

²²⁴ TRs dom, s 16-18

Kerstin Nilsson har uppgivit²²⁵: Hon kom till den aktuella vägen tillsammans med sin pojkvän, Peter Ljunggren, omkring 19.15-19.30. När de skulle köra in på uppfarten var denna delvis blockerad av en slarvigt parkerad blå bil. Hon blev irriterad och gick fram till den blå bilen. Hon hörde då buller från EOs fastighet. Bakom EOs hus går en väg som är upplyst och hon såg en person dyka upp vid husknuten och sedan skynda iväg mot denna väg. Hon kunde inte se om det var en man eller en kvinna. Det var inte tänd i EOs hus men hon kommer inte ihåg om ytterbelysningen var tänd. Hon blev misstänksam och skrev upp den blå bilens registreringsnummer. Hennes pojkvän ringde sedan till polisen.

Peter Ljunggren har uppgivit²²⁶: Han kom tillsammans med Kerstin Nilsson till den aktuella vägen. Uppfartsvägen var till hälften blockerad av en bil som parkerats slarvigt. Kerstin Nilsson skrev upp registreringsnumret. Han plockade sedan ur bagaget och hörde då ett slammer från fastigheten bredvid, det lät som en källardörr slogs igen. Ljunggren ringde polisen och gjorde en anmälan om ett eventuellt inbrott men polisen kunde inte skicka någon bil. Han släckte ljusen på den sidan av fastigheten som låg mot EOs hus och ställde sig i ett fönster där han kunde se den slarvigt parkerade bilen. Ytterbelysningen var då tänd vid Olssons hus. Det satt en man i bilen och efter ett tag steg mannen ur bilen och sparkade lite sten på marken. Mannen föreföll inte vara jäktad, det verkade som han väntade på någon. Ljunggren kunde inte se mannens ansikte men mannen verkade var i 30-års åldern och hade en grön midjelång jacka och axellångt hår. Mannen satte sig i bilen och körde sakta därifrån. Bilen kom sedan körande på den upplysta vägen bakom EOs fastighet. Ljunggren gick ut och in i tvättstugan och tittade flera gånger. Ytterbelysningen var ibland tänd och ibland släckt. Han såg ingen röra sig inne i huset eller utanför det. Ljunggren och Nilsson lämnade huset vid 21-tiden på kvällen och återkom efter midnatt, ytterbelysningen utanför Olssons hus var då släckt.

Catharina Franzén har uppgivit²²⁷: Hon var tidigare sambo och förlovad med LL. På söndagskvällen kom LL hem och han berättade för henne att han hade varit i Lindome tillsammans med PL. Vidare uppgav han att PL hade gått in i en villa och pratat med en gammal man. PL hade kommit ut ur huset och sedan gått in igen och vinkat in LL. Därefter hade PL börjat sparka på mannen och slagit ner honom för att sedan ta en stekpanna och slå mannen i huvudet. PL hade också sagt att det fanns vapen och pengar i huset. LL grät och var chockad.

Maria Henriksson har uppgivit²²⁸: Hon har tidigare varit sambo med PL. Dagen före händelsen i Lindome kom PL hem till henne men han var då så berusad att hon bad honom gå. PL ringde henne efter händelsen i Lindome och hon åkte till Stockholm för att träffa honom. PL uppträdde då väldigt

²²⁵ TRs dom, s 19

²²⁶ TRs dom, s 19-20

²²⁷ TRs dom, s 20-22

²²⁸ TRs dom, s 22-23

konstigt, han var skräddad och rädd och tyckte att polisen var överallt. Hon frågade PL om han gjort det men fick inget svar. PL sa bara att LL vill att jag skall ta på mig det här. Någon gång i mitten av december kom LL hem till henne vid 18.30-tiden och ville tala om händelsen i Lindome. Han berättade att han och PL hade åkt till Lindome för att hälsa på Råven. De kom till Lindome vid 21.30-tiden. Hon frågade LL om han hade sett mannen dö. Baserad på en gest fick Henriksson uppfattningen att han hade sett mannen dö. LL fortsatte att prata om händelsen i Lindome och sade att efteråt hade PL legat på gräset och skrikit ”Jorma”. Därefter uppgav LL att PL hade varit där ensam vid 3-tiden på natten och att det var då det hade hänt. PL hade även lovat att ta på sig alltihop. (LL har förnekat att han skulle ha sagt något till Henriksson angående när han och PL kom till Lindome, att PL skulle åkt dit på natten eller att PL skulle ha sagt att han skulle ta på sig alltihop)

5.4.4 Tingsrättens bedömning²²⁹

TR skriver att utredningen i målet ger visar att endera PL eller LL med en stekpanna som tillhygge ha tillfogat EO de skador som lett till EOs död. Vidare finner TR att EO inte flyttats efter det att slagen med stekpanna har utdelats. De blodstänk som hittats tyder på att EO har legat på golvet med huvudet mot en skåpsdörr när dessa båda slag utdelades²³⁰. TR anser att PLs uppgifter om hur det gick till när EO dödades helt motsägs av såväl obduktionsfynden som brottsplatsundersökningen. Basera på detta skriver TR att PLs uppgifter härom skall lämnas utan avseende i fråga om beskrivningen av det händelseförlopp varigenom EO tillfogades de dödande skadorna. Vad gäller övriga skador har PL inte lämnat några uppgifter om hur dessa skulle ha uppkommit. Vad avser LLs uppgifter passar dessa, enligt TRs mening, väl samman i flera hänseenden med de fynd som gjorts på brottsplatsen och hans uppgifter motsägs inte heller av obduktionsfynden. LL berättelse innehåller uppgifter om ytterligare våld mot EO än det som åstadkommit med stekpannan. Vidare stämmer ordningsföljden på det händelseförlopp LL redovisat väl med obduktionsfynden. De uppgifter som LL lämnat stämmer också väl överens med de iakttagelser som gjort av vittnena Ljunggren och Nilsson. Enligt TRs mening måste det också anses klarlagt att den person som Ljunggren iakttog vid bilen var LL²³¹. Fortsättningsvis skriver TR att även om TR finner att LLs uppgifter om händelseförloppet är riktiga måste riktigheten i uppgifterna också prövas i fråga om gärningsmannskapet. Det är, enligt TR, viktigt att vid denna bedömning beakta följande. PL var vid tillfället alkoholpåverkad och hade även besvär efter någon dags heroinmissbruk medan LL vad som framkommit angående antabusmedicinering kan antagas ha varit nykter eller i vart fall inte mera än obetydligt alkoholpåverkad. LL har redan vid det första polisförhøret uppgivit att han var med på brottsplatsen och att PL tog stekpanna ur ett skåp vid kökshallen (det har framkommit genom andra

²²⁹ TRs dom, s 24-30

²³⁰ TRs dom, s 25

²³¹ TRs dom, s 25-26

vittnesmål att EO brukade förvara pannan i just det skåpet). Detta anser TR är en detaljuppgift som starkt talar för att LL verkligen upplevt vad han berättat därom²³². Vidare påpekar TR att det också bör beaktas att Franzéns uppgifter om vad LL vid hemkomsten berättade stämmer mycket väl överens med den berättelse LL lämnat²³³. Av vad som framgått anser TR att PL förefaller vara den aktive av PL och LL. Vidare anser TR att PL handlande brottsdagens eftermiddag och kväll framstår som mycket egendomligt.

TR påpekar å andra sidan att det finns vissa omständigheter som kan kasta misstankar mot LL. En sådan omständighet, är enligt TR, att LL höll sig undan från sin bostad i nästan två dygn efter dådet i Lindome²³⁴.

TR skriver att det vid en samlad bedömning av omständigheterna så finner sig TR övertygad om att PL förövat allt det våld som orsakat skadorna på EO och således även EOs död. PL skall enligt TR dömas för mord²³⁵.

I målet hade åklagaren även hävdatt att LL medverkat till mordet på EO genom att han understött PL i dennes våld genom att befinna sig i köket när våldet förövades. Det har, enligt TR, inte utretts annat än att LL var helt passiv när de dödande slagen utdelades. TR finner inte att LL genom att inte reagera starkare än han uppger sig ha gjort har understött PL. Vidare har åklagaren åberopat att LL har torkat av några föremål med sin ärm. TR skriver dock att det mot LLs uppgifter inte är bevisat att det skedde efter mordet eller att syftet var annat än att torka bort egna fingeravtryck. Det handlande av LL som har redovisats kan inte enligt TRs mening bedömas som medhjälp till mord.

5.4.5 Hovrättens bedömning²³⁶

I HovR finns endast en tilltalad, PL. De flesta vittnena hörs igen och vid omförhören har i allt väsentligt lämnats samma uppgifter som refererats i TRs dom. HovR har hållit syn på platsen, varvid PL och LL fått närmare redogöra för sina motstridiga versioner av händelseförloppet.

HovR skriver att det framgår inte hur lång tid EO varit vid liv efter att han tilldelats det dödande slaget. Obducenten i målet har inte heller kunnat göra några bestämda uttalanden om i vilken ordning EO tillfogats de olika skadorna på huvudet och kroppen och inte heller om den sammanlagda tidsrymd under vilken angreppen mot EO pågick. Med andra ord ger den rättsmedicinska utredningen inte någon säker bild av det närmare händelseförloppet kring EOs död. Inte heller av brottsplatsundersökningen eller den tekniska utredningen i övrigt går det att dra några bestämda slutsatser om tillvägagångssättet när EO tillfogades de olika skadorna. HovR skriver att den tekniska utredningen sammantaget inte ger något tillförlitligt underlag för att avgöra om någon av PLs eller LLs version av

²³² TRs dom, s 26

²³³ TRs dom, s 27

²³⁴ TRs dom, s 27-28

²³⁵ TRs dom, s 28

²³⁶ HovRs dom, s 2-7

händelseförloppet är den riktiga. Den utesluter inte med andra ord att det kan ha utspelat sig så som PL har berättat²³⁷.

Vad avser vittnet Ljunggren anser HovR att hans uppgifter är väl förenliga med vad LL har berättat om att han inväntade PL utanför huset. Dock påpekar HovR att LL också har uppgivit att han och PL lämnade huset samtidigt, medan vittnet Nilsson har sagt sig vara tämligen säker på att det bara var en person som hon såg dyka upp vid husknuten. Denna iakttagelse gjorde Nilsson innan Ljunggren såg den person som liknade LL vid bilen. HovR anser att detta ger anledning att på denna punkt ifrågasätta LLs berättelse. Å andra sidan har PL uppgett att LL lämnade huset före honom, vilket är väl förenligt med Nilssons och Ljunggrens berättelser. Vad dessa vittnen uppgett kan, enligt HovR, därför inte anses förringa tilltron till PLs berättelse.

Vidare anser HovR att det mot PL har anförts att han hade druckit en del och att han kan ha haft kvardröjande symptom efter heroinmissbruk. Detta skulle, med tanke på den hänsynslöshet som visats vid mordet, tala för att PL är gärningsman och inte LL, som kunde antas varit nykter eller i vart fall endast obetydligt påverkad och till följd härav mindre våldsbenägen. Angående detta skriver HovR²³⁸: ”Detta resonemang synes bygga på ej bekräftade antaganden om vad som faktiskt har utspelat sig, och framför allt synes det förutsätta att bara endera av PL eller LL skulle ha förgripit sig mot EO. Hovrätten anser sig för sin del inte kunna utesluta att PL och LL tillsammans trängt in hos EO i brottsliga avsikter och gemensamt utövat våld mot honom.” (förkortningarna i citatet är författarens).

Vidare skriver HovR att det har gjorts gällande att LL version av händelseförloppet skulle vara trovärdigare än PL p g a att LL i fråga om förvaringsplatsen har lämnat en detaljuppgift (att PL skulle ha hämtat stekpannan ur ett skåp i hallen utanför köket) som inte gärna kunde vara påhittad. Enligt HovR kan dock inte LLs utpekande av PL som gärningsman vinna i trovärdighet på den grunden att LL har kunnat ange var det troliga mordvapnet förvarades. I denna del ifrågasätter HovR LLs närmare beskrivning av hur PL fick tag i stekpannan med tanke på de iakttagelser som HovR kunnat göra vid den företagna synen av bl a det aktuella skåpets placering och ljusförhållandena på platsen. I övrigt har åklagaren anförts vissa omständigheter som han anser är besvärande för PL. Dessa omständigheter går sammanfattningsvis ut på att PL lämnat svaga och delvis motsägelsefulla uppgifter, att han uppträtt egendomligt efter händelse m m. HovR kan ansluta sig till uppfattningen att PLs beteende efter händelsen hos EO gör det antagligt att han velat skydda sig mot misstankar mot medverkan i ett brottsligt handlande. Dock påpekar HovR att detta inte berättigar till slutsatsen att det var han som utdelade det dödande slaget mot EO. Vidare påpekar HovR att det förklaringar som PL lämnat angående sina förhållanden i övrigt inte på någon väsentlig punkt så osannolika att de kan lämnas helt utan avseende. Avslutningsvis skriver HovR att åklagaren inte har uppfyllt det beviskrav som måste ställas när det gäller åtal för mord.

²³⁷ HovRs dom, s 4

²³⁸ HovRs dom, s 5

PL frikänns av HovR.

5.4.6 Analys - finns det en rimlig alternativ hypotes?

I Lindome-fallet finns tre olika hypoteser presenterade; åklagarens, PLs och LLs. Åklagarens hypotes innebär att PL har berövat EO livet och att LL har understött PL på ett sådant sätt att han gjort sig skyldig till medhjälp till mord. PLs försvarshypotes går ut på att LL är gärningsman och LLs försvarshypotes går ut på att PL är gärningsman.

Enligt min mening framträder i detta mål en alternativ hypotes som innebär att PL och LL har i samråd dödat EO. Denna alternativhypotes har också HovR gett uttryck för²³⁹. Ulla Jacobsson²⁴⁰ har i den resningsansökan hon har utformat på uppdrag av Margit Ericsson, EOs dotter, åberopat just detta uttalande av HovR som stöd för de båda resningsgrunder som anförs.

TR har i sin dom²⁴¹ ansett att PLs uppgifter motsägs av obduktionsfynd och brottsplatsfynd och därför skall lämnas utan avseende. TR gör här inget försök att finna någon alternativ hypotes på det vis som HovR gör. Vissa uttalanden i TRs dom ger intrycket av att TR har använt sig av något som närmast kan jämföras med överviktsprincipen. De uttalanden jag främst syftar på är TR skriver att utredningen i målet visar att *endera* PL eller LL har tillfogat de skador som lett till EOs död²⁴² samt att TR skriver att det vid en samlad bedömning av omständigheterna så finner sig TR övertygad om att PL förövat allt det våld som lett till EOs död²⁴³.

HovR har ingen möjlighet att döma enligt sin alternativa hypotes på grund av att gärningsbeskrivningen i målet inte ger utrymme för detta. Jag delar Jacobssons²⁴⁴ uppfattning att åklagaren borde ha använt sig av alternativa gärningsbeskrivningar för att ge rätten möjlighet att använda hela registret av straffregler. Ev skulle medgärningsmannaskap kunna vara aktuellt.

Medgärningsmannaskap innebär en utvidgning av gärningsmannansansvaret på så vis att flera deltagande personer kan dömas som gärningsmän. Detta är möjligt även om det inte är möjligt att visa att var och en av dem

²³⁹ HovRs dom, s 5. Detta uttalande är redovisat under rubriken Hovrättens bedömning.

²⁴⁰ Jacobsson, s 36

²⁴¹ TRs dom, s 25

²⁴² TRs dom, s 25

²⁴³ TRs dom, s 28

²⁴⁴ Jacobsson, s 11 och 28

självständigt uppfyller samtliga rekvisit, dock måste alla inblandade, var och en, uppfylla kravet på uppsåt om ett sådant finns²⁴⁵. Lagstödet för detta står att finna i BrB 23:4. Enligt Ulla Jacobsson²⁴⁶ finns det detaljer i förundersökningsmaterialet som ger stöd för att både PL och LL utfört dådet i samråd. Då detta material inte till fullo kommit till uttryck i TR eller HovR kan de enligt min mening inte utföra bevisvärderingen på ett tillfredsställande sätt. Åklagaren har, för att använda Diesens terminologi²⁴⁷, inte uppfyllt sin utredningsbörda. Då det finns en alternativ hypotes som inte kan prövas p g a bristande utredning så har rätten att fria. I detta fall är dock HovR hindrad att pröva den alternativa hypotesen redan på den grunden att gärningsbeskrivningen inte ger detta utrymme.

Vad avser möjligheterna att pröva den alternativa hypotesens rimlighet räcker, enligt mig, det material som framkommer i domen. För att HovR skulle kunna pröva denna alternativa hypotes och då ev fälla enligt denna behövs ytterligare material hämtas in utöver det att gärningsbeskrivningen behöver justeras.

Är detta då en alternativ hypotes enligt de kriterier som Hypotesmetoden ställer upp? Alternativet skall vara friande eller lindrande. I TR och HovR blir det ett lindrande alternativ p g a det inte är möjligt för dem att fälla i enlighet med den alternativa hypotesen p g a gärningsbeskrivningens utformning. Hade allt material tagits in i processen och alternativa gärningsbeskrivningar använts så hade det som jag ser det inte funnits någon rimlig alternativ hypotes. Enligt Diesen ska som alternativa hypoteser avses alla förklaringar som inte täcks av gärningsbeskrivningen²⁴⁸.

Framstår då denna alternativa hypotes som kan skönjas i målet som rimlig? Finns det fakta i målet som ger stöd för detta?

LL har kunnat pekat ut var PL hämtade stekpannan, detta ställer sig HovR²⁴⁹, efter det att de företagit syn på platsen, lite frågande till p g a skåpets placering och ljusförhållanden på platsen. Detta är ägnat att förringa LLs uppgifter.

Båda personerna har befunnit sig i huset och har när de dödande slaget utdelats befunnit sig i köket.

Både PL och LL har, enligt LL, suttit i bilen en stund innan PL går in i huset igen, LL har inte valt att avvika trots att han har haft möjlighet därtill.

LL höll sig undan för polisen under närmare två dygn.

HovR påpekar att LLs historia inte till fullo stämmer överens med de iakttagelser som vittnena Ljunggren och Nilsson har lämnat. Dock stämmer vissa av deras uppgifter med vad PL har berättat, t ex att LL skulle ha lämnat huset före PL.

Inget av dessa fakta kan med säkerhet visa att PL och LL i samråd har dödat EO men det visar att det finns en alternativ hypotes som framstår som rimlig. PL är åtalad för mord och den alternativa hypotesen ger ett rimligt tvivel till åklagarens påstående att PL var den som ensam dödade EO. Hans

²⁴⁵ Leijonhufvud-Wennberg, s 135

²⁴⁶ Jacobsson, s 11

²⁴⁷ Diesen, s 136-137

²⁴⁸ Diesen, s 131

²⁴⁹ HovRs dom, s 6

skuld är inte ställd bortom allt rimligt tvivel och PL bör därför i *detta* läge frias.

6 Sammanfattning

I arbetet har fyra olika bevisvärderingsmetoder behandlats; Värdeметoden, Temametoden, Hypotesmetoden och den Induktiva metoden. Dessa har behandlats för att se om någon av dem lämpar sig för att användas vid bevisvärdering i brottmål. Enligt min mening är Hypotesmetoden den, av dessa metoder, som är bäst lämpad att använda.

I korthet innebär Hypotesmetoden att man ställer upp alternativa hypoteser till gärningsbeskrivningen. Nästa steg blir att se om det finns några fakta i målet som ger stöd åt den alternativa hypotesen. Finns det ett stöd så anses hypotesen som rimlig och utgör då ett rimligt tvivel till den tilltalades skuld. Att på detta vis ställa upp alternativa hypoteser och testa deras rimlighet innebär, enligt mig, att säkerheten i domsluten ökar. Ytterligare angående varför jag föredrar den här metoden framgår närmare under rubriken 5.1 Metodval.

Jag har använt mig av Hypotesmetoden för att analysera tre rättsfall. Det har vid dessa analyser inte varit min intention att värdera vittnesuppgifterna i målen som sådana. Min avsikt har enbart varit att försöka visa om Hypotesmetoden motsvarar den bevisvärdering som sker i praktiken och samtidigt har jag också försökt visa hur en prövning med hjälp av Hypotesmetoden kan göras, så som jag har uppfattat metoden.

I de olika målen har TR och HovR nått olika resultat på i stort sett samma material. Jag har i mina analyser velat visa vad detta kan bero på. I domskälen finns sällan någon uttalad alternativ hypotes men som jag ser det sker ändå en form av prövning som påminner om Hypotesmetoden. Nedan följer en sammanfattning i korthet av de tre rättsfallen.

Mordet på Olof Palme:

Tingsrätten behandlar frågan om LP kan ha misstagit sig och sett en annan person än CP. Här skymtar en alternativa hypotes men TR finner dock inte tillräckligt med stöd för att den alternativa hypotesen skall kunna anses vara rimlig. HovR tar upp gärningsbeskrivning bit för bit och testar om det finns ett alternativt händelseförlopp som kan anses rimligt. Sammantaget anser HovR att det finns uppgifter som talar för att det kan vara någon annan än CP som är gärningsman. Uttryck med Hypotesmetodens terminologi finner HovR ett tillräckligt stöd för en alternativ hypotes.

Malmö-målet:

I fallet från Malmö framgår klart att man använder sig av en alternativ hypotes. TR ställer upp en alternativ hypotes som går ut på att det finns en annan gärningsman. Till stöd för hypotesen pekar TR ut vissa fakta och finner att den alternativa hypotesen utgör ett rimligt tvivel till den tilltalades skuld. HovR tar upp den alternativa hypotes som TR har pekat ut men finner att den inte har stöd av fakta i målet och avfärdar den därför som inte rimlig. Det som skiljer här är hur TR och HovR har tolkat olika vittnesuppgifter. Av avgörande betydelse är uppgifterna om gärningsmannens klädsel. Enligt TR

avviker inte DTMs klädsel från övriga festdeltagares klädsel. HovR anser dock att DTMs klädsel är avvikande. Det stöd som antagandet om klädseln har gett till den alternativa hypotesen i TR finns därmed inte i HovR. Av referaten av vittnesmålen i HovRs dom verkar det som om vittnen har blivit tillfrågade speciellt angående klädseln. Detta pekar enligt min mening på att HovR uppmärksammat den alternativa hypotesen redan under förhandlingen.

Lindome-fallet:

I målet går TR på åklagarens hypotes, att PL dödat EO, men skriver också att vissa uppgifter pekar mot att det är LL som är den riktiga gärningsmannen. TR ställer inte upp någon egen alternativ hypotes. Det gör dock HovR. I domen från HovR finns ett klart uttalande om en alternativ hypotes, även om inte just detta begrepp nämns. Denna hypotes, att PL och LL tillsammans dödat EO, anser jag är klart framträdande i målet. Att TR inte ställt upp någon alternativ hypotes kan bero på att de inte anser att den finns någon, att de har funnit att någon alternativ hypotes inte är rimlig eller att de valt att inte nämna någon alternativ hypotes då de av gärningsbeskrivningen är förhindrade att pröva denna. Av domskälen kan man inte utläsa vad orsaken är. I det här målet utgör användandet av alternativa hypoteser som jag ser det skillnaden mellan rimligt tvivel och icke rimligt tvivel. Den syn som HovR gjort på platsen har bidragit till det rimliga tvivlet då denna har lett till att vissa uppgifter i LLs berättelse inte kan anses stämma.

Avslutningsvis skulle jag vilja påstå att domstolarna i viss utsträckning använder sig av alternativa hypoteser. Hur de går till väga för att ställa upp alternativa hypoteser, hur deras rimlighet prövas osv framgår dock inte klart av domskälen och utförligare domskäl skulle vara att föredra.

Syftet med uppsatsen var bl a att se vad användandet av en vald bevisvärderingsmetod skulle kunna utmynna i och i detta avseende vill jag hänvisa till kapitel 5. Varför en instans finner ett rimligt tvivel medan en annan inte gör det när de har tillgång till i allt väsentligt samma material är naturligtvis svårt att svara på. Givetvis får en del av skillnaden tillskrivas subjektiva bedömningar men jag anser att skillnaden i om, hur och när alternativa hypoteser ställs upp spelar en väsentlig roll. Det är min förhoppning att detta arbete har visat på att så är fallet. Betydelsen av när man ställer upp en alternativ hypotes framgår av bl a Malmö-målet. Av Lindome-fallet framgår klart betydelsen av om man ställer upp alternativa hypoteser eller inte.

Som slutkommentar skulle jag vilja lämna följande tänkvärda citat:

”A good deal is too strange to be belived, nothing is too strange to have happened”²⁵⁰.

²⁵⁰ Ekelöf. Rättegång, 4:e häftet, 6:e uppl., s 130 - andrahandskälla

7 Litteraturförteckning

- Bolding, Per Olof Går det att bevisa?, Stockholm 1989
ISBN 91-1-897031-1
- Cohen, Jonathan L. The probable and the provable, Oxford 1977,
ISBN 0 7512 0011 5
- Diesen, Christian Bevisprövning i brottmål, Stockholm 1994,
ISBN 91-7598-610-8
- Ekelöf, Per Olof Rättegång häfte 4, uppl. 6, Stockholm 1992
ISBN -91-38-50147-3
- Jacobsson, Ulla "Vi hade ju haft ihjäl en gubbe" - Mordet i
Lindome, Lund 1995, ISBN 91-88384-61-6
- Klami, Hannu Tapani Mordet på Olof Palme - en bevisteoretisk analys,
Uppsala 1990, ISBN 91-7678-187-9
- Leijonhufvud, M.,
Wennberg, S. Straffansvar, uppl. 4, Stockholm 1993
ISBN 91-7598-592-6
- Lindell, Bengt Sakfrågor och rättsfrågor, Uppsala 1987
ISBN 91-7678-091-0
- Smith, Eva Vidnebeviset, En vurdering af afhøringsmetoder
og vidneforklaringer, København 1986,
ISBN 87-12-01615-2
- Stening, Anders Bevisvärde, Stockholm 1975,
ISBN 91-554-0342-6

8 Rättsfallsförteckning

Lindome-fallet	Mölnads Tingsrätt, 1991-01-31, dom nr DB 53, mål nr 746/90 Hovrätten för Västra Sverige, 1991-04-26, dom nr 64, mål nr 157/91
Malmö-målet	Malmö Tingsrätt, 1995-08-24, dom nr DB 1477, mål nr B 10511/95 Hovrätten över Skåne och Blekinge, 1996-02-13, dom nr DB 2018, mål nr B 930/95
Palmerättegångarna	Stockholms Tingsrätt, 1989-07-27, dom nr DB 334, mål nr B 847/88, Svea Hovrätt, 1989-11-02, dom nr DB 183, mål nr B 1952/89